T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ANABİLİM DALI

NIETZSCHE'NİN AHLAK ANLAYIŞININ DARWIN'İN EVRİM TEORİSİYLE OLAN İLİŞKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
CANSU ASLANTAŞ
1741012004

DANIŞMAN
DOÇ. DR. BUKET KORKUT RAPTİS

OCAK, 2020
MUĞLA

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ANABİLİM DALI

NIETZSCHE'NİN AHLAK ANLAYIŞININ DARWIN'İN EVRİM TEORİSİYLE OLAN İLİŞKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
CANSU ASLANTAŞ
1741012004

DANIŞMAN
DOÇ. DR. BUKET KORKUT RAPTİS

OCAK, 2020
MUĞLA

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ANABİLİM DALI

NIETZSCHE'NİN AHLAK ANLAYIŞININ DARWIN'İN EVRİM TEORİSİYLE OLAN İLİŞKİSİ

HAZIRLAYAN
CANSU ASLANTAŞ
1741012004

Sosyal Bilimler Enstitüsünce
Tezli Yüksek Lisans
Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tez.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih :22.01.2020
Tezin Sözlü Savunma Tarihi :24.12.2019

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Buket KORKUT RAPTİS
Jüri Üyes: Prof. Dr. Nebil REYHANİ
Jüri Üyesi: Doç. Dr. Tuncay SAYGIN

Enstitü Müdürü : Doç. Dr. Ali BAYRAKDAROĞLU

OCAK, 2020
MUĞLA

TUTANAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün ..4../.12../2019.. tarih ve 918/2..... sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin **24/6** maddesine göre, Felsefe Anabilim Dalı **Tezli Yüksek Lisans Programı** öğrencisi Cansu ASLANTAŞ'ın "Nietzsche'nin Ahlak Anlayışının Darwin'in Evrim Teorisiyle Olan İlişkisi" adlı tezini incelemiş ve aday 25/12/2019 tarihinde saat 11:30'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 30... dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin **kabul** edildiğine ..oy birliği... ile karar verildi.

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Buket Korkut RAPTIS

Üye
Doç Dr. Tuncay SAYGIN

Üye
Prof. Dr. Nebil REYHANİ

YEMİN

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum "Nietzsche'nin Ahlak Anlayışının Darwin'in Evrim Teorisiyle Olan İlişkisi" adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça'da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

22/01/2020

Cansu ASLANTAŞ

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN

Soyadı : ASLANTAŞ

Adı : CANSU **Referans No: 10320240**

TEZİN ADI

Türkçe: Nietzsche'nin Ahlak Anlayışının Darwin'in Evrim Teorisiyle Olan İlişkisi

Y. Dil: Relation Between Nietzsche's Conception of Morality and Darwin's Theory of Evolution

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans	**Doktora**	**Sanatta Yeterlilik**
X	**O**	**O**

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite : MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ

Fakülte :

Enstitü : SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Diğer Kuruluşlar :

Tarih : 24.12.2019

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayınlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı : RAPTİS, Buket Korkut

Unvanı : Doç. Dr.

TEZİN YAZILDIĞI DİL : Türkçe **TEZİN SAYFA SAYISI: 69**

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

1.Ahlak Felsefesi

2.İnsan Felsefesi

3.İnsan Doğası

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER (En az üç en fazla beş adet):

1.Darwin

2.Nietzsche

3.Güç İstenci

4.Doğal Seçilim

5. Özgecilik

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER:

1.Darwin

2.Nietzsche

3.Will to Power

4. Natural Selection

5. Altruism

1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum O

2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir O

3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir X

Yazarın İmzası : **Tarih : 22/01/2020**

ÖZET

Bu tezin amacı, birbirinden farklı alanda çalışmaları bulunan iki düşünür arasında kurulan bağı incelemektir. Darwin ve Nietzsche arasında tek yönlü bir ilişki mevcuttur. Bu tek yönlü ilişki Nietzsche'nin Darwin'e karşı getirmiş olduğu düşüncelerden oluşmaktadır. Nietzsche doğalcı bir ahlak anlayışıyla bir nevi Darwinci sayılmaktadır. Ancak Darwin'in doğal seçilimle evrim düşüncesi Nietzsche'nin ahlak görüşleriyle uyuşmamaktadır. Nietzsche'nin erken dönemlerinde Darwin'le ortaklıkları bulunsa da, özellikle yaşamının sonlarına doğru onun fikirlerinden tamamen uzaklaşmıştır. Bu tezde, hem Darwin'in hem de Nietzsche'nin konu bağlamındaki görüşleri detaylı bir biçimde açıklanacak, ardından ise iki düşünür arasındaki benzerlikler ve farklılıklar belirlenecektir.

Anahtar Kelimeler: Darwin, Nietzsche, doğal seçilim, güç istenci, özgecilik.

ABSTRACT

Aim of this thesis is to examine the relation between two thinkers from different disciplines. There is a one-way relation between Darwin and Nietzsche, which consists of Nietzsche’s critic of Darwin. Although Nietzsche can be regarded as a Darwinist at first glance due to his naturalist moral views, in reality, Darwin’s thoughts on natural selection diverge from the moral theory of Nietzsche. Although Nietzsche shares some of Darwin’s ideas in his early life, later, he completely distant himself from Darwin. In this thesis, both Darwin’s and Nietzsche’s thoughts regarding this subject will be examined in detail and then similarities and differences of these two thinkers will be asserted.

Keywords: Darwin, Nietzsche, natural selection, will to power, altruism.

ÖNSÖZ

Öncelikle çalışmamın hazırlık sürecinde bilgilerini ve tecrübelerini esirgemeyen, danışmanım Doç. Dr. Buket KORKUT RAPTİS'e,

Değerli yorum ve önerileriyle katkı sağlayan Prof. Dr. Nebil REYHANİ ve Doç. Dr. Tuncay SAYGIN'a,

Tez yazım sürecinde manevi olarak bana destek olan bölümümüzün araştıma görevlilerine,

Son olarak bu süreçte yanımda olan tüm arkadaşlarıma ve benden desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen sevgili aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Cansu ASLANTAŞ

24.12.2019

MUĞLA

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ

Evrim teorisi Charles Darwin ile birlikte anılmaktadır. Ancak evrim teorisinin ilk izleri Antik yunan filozoflarına kadar götürülebilir. Tezin birinci bölümü toplam dört alt başlıktan oluşmakta ve ilk alt başlıkta evrim teorisinin genel bir tarihi anlatılmaktadır. Evrim düşüncesinin tarihi Antik Yunan ile sınırlı değildir. Darwin'den önce üzerinde durulması gereken Jean-Baptiste Lamarck'tır; çünkü Lamarck'ı değerlendirmek Darwin'in evrim teorisinde neden önemli olduğunu bize gösterecektir Tezin ikinci alt başlığında ise, Darwin'in doğal seçilimi açıklanacaktır.

Darwin "değişiklerle türeyiş[1]" tanımlamasıyla kullanmayı tercih ettiği doğal seçilimle evrim kavramını açıklamak için üç mekanizmden yararlanır. Birincisi bilinçsiz seçilim[2], ikincisi varoluş mücadelesi[3], üçüncüsü ise eşeysel (cinsel) seçilimdir[4]. Darwin'in belirlemiş olduğu bu alt başlıklar tezin birinci bölümünün ikinci alt başlığında detaylı bir biçimde açıklanmıştır. Bilinçsiz seçilim, varoluş mücadelesi ve eşeysel seçilimin açıklanmasının nedeni doğal seçilimin daha anlaşılır olması içindir. Bilinçsiz seçilim, hayvan yetiştiricilerinin, doğadan bağımsız olarak hayvanlar üzerinde meydana getirdikleri yapay değişimlerdir. Bu değişim Darwin'e göre önemlidir; çünkü doğanın bir parçası olan insan bile canlılar üzerinde değişiklikler yapabiliyorsa, doğanın canlılar üzerinde bir etkisi olmadığı düşünülemez. Varoluş mücadelesi, canlıların hayatta kalabilmek için birbirleriyle ettikleri mücadeledir. Daha güçlü olanın hayatta kalmasıyla birlikte, bireye avantaj katan tüm özellikler yavrusuna aktarılır. Eşeysel seçilim ise, dişinin erkek bireyleri seçmesine, erkeğin bir sonraki nesile yavru bırakmasına bağlıdır.

Darwin'in doğal seçilimi ana hatlarıyla aktarıldıktan sonra üçüncü alt başlıkta Darwin'in insanın evrimi ile ilgili görüşlerine değinilecektir. Darwin'e göre, aşağı ve yukarı hayvanlarla insanlar arasında benzerlikler bulunur; ve bu nedenle Darwin her zaman hayvan ile insanı kıyaslamaktadır. Darwin, kemik ve kıkırdak yapıları,

---

[1] Descent with modification
[2] Unconscious selection
[3] Struggle for existence
[4] Sexual selection

beslenme alışkanlıkları ve toplu halde yaşayan hayvanların birbirleriyle kurdukları sosyalliklerin, tam olarak aynı olmasa da benzerlik gösterdiğini söyler. Darwin'in insan ve hayvan arasındaki ortaklıklardan yola çıkarak insanın evrimiyle ilgili düşünceleri aktarıldıktan sonra onun bu iki canlı türünü birbirinden ayıran asıl nokta anlatılacaktır. Birinci bölümün dördüncü alt başlığında Darwin'in ahlak ile ilgili görüşlerinin incelenmesindeki amaç Nietzsche'nin Darwin'e getirmiş olduğu eleştirilerin kaynaklarını göstermektir. Darwin, insanı diğer canlılardan ayıran ahlak duygusunu toplumsallık perspektifinde dört süreç olarak açıklar. Bu süreçlerin açıklanmasıyla Darwin'in özgecilik ile ilgili fikirleri anlaşılacaktır. İnsanın ahlaki bir varlık olması toplumsal içgüdülerinin olmasına, toplumsal içgüdüler ise, insanın kendi türünü koruyan davranışlar sergilemesiyle sonuçlanır. Darwin'e göre doğru veya yanlış olarak nitelendirdiğimiz bütün insan davranışları ahlakidir. Ancak bu davranışların iyi veya kötü olması, eylemi yapan kişinin erdemliliğine dayanır. Bir bakıma Darwin iyi eylemi yapanı erdemli olarak yorumlar. Erdemli insanlar kendi türünden olanı korumak adına canını tehlikeye atmaktan çekinmez. Ancak erdemli insanların sürekli, diğer insanlar için canını tehlikeye atması, onların soylarının tükenmesine neden olabileceği düşüncesine karşı Darwin, doğal seçilimin birey bazında değil topluluk bazında değerlendirilmesi gerektiğini söyler. Aynı zamanda Darwin'e göre insan, soydaşlarının yargısını önemsemesi bakımından, onun bu şekilde davranmaya karşı bir eğilimi vardır.

Tezin ikinci bölümünde Nietzsche'nin ahlak üzerine olan görüşü toplam üç alt başlıkla ele alınacaktır. Nietzsche'nin ahlak ile ilgili temel düşünceleri olan soylu ve köle ahlakı kavramlarına değinmeden önce gelenek-töre-din kavramları açıklanacaktır. Bu kavramlardan kısaca bahsedecek olursak; Nietzsche'ye göre şimdiye dek süregelen ahlaklı olma törelerden, gelenekten ve dinden bağımsız değildir. Ona göre, gelenek ve töre gibi kavramlar, insanın bireysel olarak yararlı olduğunu düşündüğü normlar değil, pasif bir şekilde boyun eğdiği kurallar bütünüdür. Yalnızca emredilen olduğu için bir inanca veya kurala bağlanmak Nietzsche'ye göre onursuz bir şeydir. Bu nedenle Nietzsche ahlaklılığı -ancak ahlakın kendisini değil- reddeder. Bir davranışa iyi veya kötü değer yargılarından

birini atfetmek, onun ahlaki tarafını da ortaya çıkarmaya yardımcı olur. Dolayısıyla ahlakın kökenini belirlemek için, iyi kavramını açıklamak gerekir.

Tezin ikinci bölümünün ikinci alt başlığında Nietzsche'nin ahlak felsefesinin temeli olan efendi-köle ahlakı ayrımı açıklanacaktır. Efendi köle ahlakının açıklanması Nietzsche'nin Darwin'e karşı getirmiş olduğu eleştirilerinin hangi düşüncelerden yola çıkarak oluştuğunu gösterecektir. Nietzsche, efendi ve köle olarak adlandırdığı ahlak sistemlerini ve davranışlarını tanımlamakla birlikte onların fiziksel özelliklerini de betimler. Efendi ahlakına sahip insan güçlü, kendi iyisini belirleyen ve acıdan kaçmayan insandır. Köle ise zayıf, efendilere yönelttiği hınçtan beslenen, onların değer yargılarını tersine çevirip kendi değer yargılarını kuran kültürdür. Köle ahlaklı insan duygularını bastırır, dolayısıyla hayattan kopuktur. İçgüdüleri bu şekilde bastırmak, Nietzsche'ye göre kara vicdanın temelidir. Kara vicdanın tanımını yapabilmek için bellek, unutma ve alacaklı-borçlu kavramlarını açıklamak gerekir. Efendilerin gücüne karşı koyabilmek adına köle ahlakı çileci ideali bu ideali öne süren bir rahiple birlikte yaratır. Bu ideal alçakgönüllülük, merhamet ve ruh temizliği gibi insanı arzularından uzak tutan davranışları öğütler. Bu değerler Nietzsche'ye göre köle ahlakının kendini korumak için uydurmuş olduğu değerlerdir. İkinci bölümün son alt başlığında merhamet kavramı üzerinden Nietzsche'nin özgecilik ile ilgili düşünceleri açıklanacaktır. Nietzsche, Hristiyanlığın en büyük öğütlerinden biri olan merhamet kavramının özgecilikle olan ilgisini açıklayarak, merhametin içinde bir kurnazlık barındırdığını düşünür ve bu nedenle ona karşı çıkar. Çünkü bir başkasının acımasını kullanmak zayıfların elindedir ve onlar bu özelliği, fiziksel açıdan güçlü olanlara karşı bir silah olarak kullanırlar. Bu nedenle Nietzsche merhameti zayıfların kullandığı bir hançere benzetir. Nietzsche, Hristiyanlığın merhamet övgüsüne karşı çıkmasının bir diğer nedeni ise insanı, duygularından alıkoymasıdır. Çünkü acı da mutluluk ya da haz gibi insanın deneyimlemesi gereken bir duygu türüdür. Nietzsche'ye göre, yaşanılan haz kadar çekilen acı da kişiye özeldir ve bu türden duygular arasına kimsenin merhameti girmemelidir. Görüldüğü üzere, ilk iki bölümün son alt başlıkları değerlendirilen düşünürlerin özgecilik hakkındaki fikirleriyle ilgili olmuştur.

Tezin üçüncü bölümü iki alt başlıktan oluşmaktadır. İlk alt başlıkta Darwin ve Nietzsche ile ilgili genel tartışmalara değinilecektir. Literatür taraması yapıldığında Darwin ve Nietzsche hem birbirine yakın hem de birbirlerinden tamamen farklı olarak aktarılmıştır. Darwin kendi döneminde oldukça etkili bir figürdür. Bu dönemin Nietzsche'nin erken dönemine denk geliyor olması, onun dil kullanımında Darwin'den etkilendiği sonucuna götürmüştür. Robert Dirk Johnson'ın da belirttiği üzere Nietzsche Darwin'e Strauss eleştirisi üzerinden yakınlaşır. Nietzsche'ye göre Strauss, Darwin'i yanlış anlar, dahası Darwin'in evrim görüşünden bir ahlak yasası çıkarılabileceğini ancak Strauss'un bunu yapamadığını söyler. Nietzsche'nin bu noktada Darwinci paradigmaları savunduğu söylenebilir. Ancak onun Darwin'e karşı çıkışı Johnson'un da belirttiği üzere, varoluş mücadelesine alternatif olarak güç istenci kavramını getirmesiyle başlar. Nietzsche Darwin'i evrim sürecinde dış etkenleri gereğinden fazla önemsediğini, böylelikle iç etkenleri dışarda bıraktığını söyler.

Üçüncü bölümün ikinci alt başlığında Darwin ve Nietzsche arasındaki uyuşmazlık özgecilik üzerinden değerlendirilecektir. Darwin'e göre, soydaşların övgüsü ve yergisi birey için önemlidir ve bu nedenle birey özgeci bir davranış gösterir. Darwin özgeciliğin toplulukta kabul edilmesini "iyilik görmek için iyilik yap" düşüncesinden kaynaklandığını söyler. Nietzsche ise özgeciliği, zayıfları korumak için güçlülerin feda edildiği bir durum olarak nitelendirir. Aynı zamanda Nietzsche, özgeciliğin Hristiyan erdemlerini barındırdığını düşünür. Normal şartlarda doğal seçilim etkisiyle popülasyonda elenmesi gereken bireyler özgecilik sayesinde elenmez. Nietzsche doğal seçilimin bu bireyleri açıklamadığını düşünür. Dolayısıyla tezin son bölümünde Nietzsche ile Darwin arasında kurulabilecek yakınlıklar ve uzaklıklar açıklanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DOĞAL SEÇİLİM BAĞLAMINDA EVRİM ve AHLAK

1.1.Evrim Teorisinin Genel Tarihi

Evrim teorisinin 19.yüzyılda, Darwin ile birlikte ortaya konduğu genel bir kanı olsa da, teorinin ilk izlerini ve düşünsel atılımlarını Antik Yunan'a dayandırmak mümkündür. Pre-Sokratik filozofların, canlılığın temel ilkelerini araştırmaları ve buna bir cevap bulma arayışları, evrim teorisiyle benzerlik göstermektedir. Belirlenmiş olan tez konusuna bir temel oluşturması bakımından ele alınması gereken filozoflar, felsefelerinde evrim anlayışının doğrudan görülebildiği, Kenan Ateş ve Ahmet Arslan'ın kitaplarından çıkarılan sonuçla, Anaksimandros ve Empedokles'dir. Ateş'e göre, "Anaksimandros insanlarla balıkların aynı köken ve aileden olduklarını öne sürüyordu" (Ateş, 2009, s. 16). Anaksimandros gibi Empedokles'ten de bahsedilmelidir; çünkü, biyoloji ve hayvan doğası üzerine söylemiş olduğu düşünceleri Darwin'in evrim teorisi bağlamında önemlidir. Darwin'in evrim teorisinin detaylarına girmeden önce evrim düşüncesinin, tarihsel gelişim sürecini, bahsedilen filozoflar aracılığıyla incelemek, bu teorinin nasıl değişimler geçirdiğini gösterecektir. Aynı zamanda evrim düşüncesinin 19.yüzyıla has bir yaklaşım olmadığı, insanın doğanın temel ilkelerine olan merakı sayesinde, tarihin farklı dönemlerinde evrim fikriyle karşılaşıldığı anlaşılacaktır.

Miletli filozoflardan olan Anaksimandros'un arkhe ile ilgili görüşleri, Darwin'in evrim teorisi bağlamında değerlendirildiğinde son derece önemlidir. Anaksimandros felsefe literatüründe arkhe sorunu bağlamında ele alınır. Biyoloji literatüründe ise evrim görüşünün ilk temsilcisi olarak anılır. Anaksimandros'un biyolojiye yakın olan görüşlerini incelemeden önce onun arkhe anlayışından kısaca bahsetmek gerekir. Anaksimandros'a göre, evrende bir şeyin zıttı olabilecek hiçbir şey töz olarak adlandırılamaz. "Karşıtların çatışması yadsınamaz bir doğa olgusudur. Örneğin ateşle her karşılaştığı yerde onu doğası gereği söndüren su hem maddi varlığın bütün biçimlerinin hem de ateşin kendisinden türediği ilk töz olamaz" (Guthrie, 2011, s. 92).Birbirine zıt iki şeyin bir araya gelerek birbirini yok etmesinden de anlaşılacağı üzere, Anaksimandros için evrenin oluşumu zıttı olan maddeler ile açıklanamaz.

Belirli olan bir tözden zıt olan töz türeyemeyeceği için Anaksimandros'a göre arkhe belirsiz olmalıdır. "Bir karşıt başkasının alanına girince öbürü misilleme yapıp kaybettiği alanı geri alır. Ateş soğuyunca bulut olur, ama bulut yağmur olup yağar ve topraktaki nemi tazeler" (Guthrie, 2011, s. 93). Anaksimandros'a göre dünyanın merkezinde tek bir töz varsa, diğer özelliklere baskın olmadan, her yerde bulunan bir şey olmalıdır. Aynı zamanda Anaksimandros'a göre, tek bir töz aracılığıyla canlılığın meydana gelmesi mümkün değildir. Mevcut düzendeki çeşitlilik ebedi değildir; belli bir noktada bütünüyle daha basit bir şeyden evrilmiş olmalıdır (Guthrie, 2011, s. 96). Çünkü ona göre, "şeylerin birbirine dönüşmesi, "zorunluluk" tarafından düzenlenir. Zorunluluk, fenomenlerin zamandaki açılıp serilmelerini tayin eder" (Rovelli, 2014, s. 52). Çeşitliliğin kaynağı olan arkhe sonsuz bir biçimde başka bir şeyden meydana gelmeden varolmalıdır. Böylelikle Anaksimandros'a göre zıttı olmayan, sonsuz, belirsiz ve sınırsız olan arkhe Aperion'dur. "Apeiron kocamaz, ölmez, yok olmaz" (Kranz, 1994, s.94).

Anaksimandros'un, yer kürenin bir zamanlar tamamen sularla kaplı olduğu ve zamanla toprağın suyu emmesiyle kara parçalarının oluştuğu düşüncesi, evrim teorisinin genel tarihi söz konusu olduğunda önem arz eder. Guthrie, "[Anaksimandros'un] söylediğine göre canlı yaratıklar güneşin nemli ögeyi buharlaştırmasından doğmuş ve ilk başta insan başka bir varlığa, bir balığa benziyormuş… O ayrıca insanın ilk başta farklı tür yaratıklardan doğduğunu söylüyor. Buna gerekçe olarak da öbür yaratıkların hızla kendi yiyeceklerini bulabilmesine karşılık sadece insanın uzun süre bakıma gereksinim duymasını gösteriyor. Bu yüzden eğer insan başlangıçta şimdi olduğu gibi olmuş olsaydı asla hayatta kalamazdı" şeklinde açıklar (Guthrie, 2011, s. 115). Yani, insanın atası hayata balık vücutlarında başlar ve erişkinliğe ulaşınca karaya çıkar. Anaksimandros bu görüşünü, insan yavrusunun diğer canlıların yavrularına oranla daha uzun bir bakım evresi geçirdiğini söyleyerek temellendirir. Çünkü aksi halde karaya çıkar çıkmaz yeterli güce sahip olmayan insan dışardan gelebilecek herhangi bir tehlike karşısında savunmasız kalacaktır. Anaksimandros'un arkhe tanımlamasında öne sürdüğü daha basit olandan türeyiş ve değişimin zorunluluğu ilkeleri canlılık için de

geçerlidir. Guthrie'nin de belirttiği üzere, "[i]nsanın Darvinci bir çizgide, aşamalı bir evrim geçirerek bir deniz türünden gelişini tasvir ettiği varsayımıyla çelişen hiçbir kanıta şu ana kadar rastlamış değiliz" (Guthrie, 2011, s. 115).

Empedokles, canlılığı oluş ve yokoluş kavramları üzerinde durarak dört temel unsurun, birleşme ve ayrılma ilkeleriyle hareket ettiğini ve canlılık ile ilgili bir temel aranıyorsa buraya bakılması gerektiği görüşündedir. Onun biyoloji ve hayvanlar üzerine söylemiş olduğu düşüncelerini aktarmadan önce felsefesindeki temel kavramları incelemek ve bu kavramlar aracılığıyla hedeflenen noktaya ulaşmak gerekir. Böylelikle onun, arkhe kavramı ile evrim anlayışının arasında bağlantı kurulmuş olur.

Empedokles kendinden önceki doğa filozoflarından farklı olarak dört ana unsur belirler bunlar; Kranz'ın aktarımıyla,"sıcak, soğuk, kuru ve nemli gibi dört temel niteliğin taşıyıcıları olan ateş, hava, toprak ve su şeklindeki dört unsur öğretisi"dir (Kranz, 1994, s. 98). Birden fazla töz anlayışını benimsemesinin yanı sıra, bu tözleri birleştiren ve ayrıştıran sevgi-nefret ikilisi de Empedokles'in felsefesinde önemli yere sahiptir. Kranz'ın da belirttiği üzere, "Gah sevgiyle toplanır bir olur bütün şeyler gah da ayrılırlar yine tek tek nefretin kiniyle" (Kranz, 1994, s. 111). Sevgi aynı türden olmayan unsurları bile birleştiren güçken nefret bunun tam tersine, unsurları birbirinden ayıran bir güçtür. Birbirlerine zıt olan iki kuvvet, belirlenmiş dört unsurdan farklı olarak evrende aynı anda bulunmazlar, yani sevgi hakimken nefrete, nefret hakimken sevgiye evrenin hiçbir yerinde rastlanmaz, onlar yalnızca sırayla hüküm sürerler.

Empedokles'in varlıklarla ilgili söylemiş olduğu her şeyin temelinde, benzerin benzeri çekmesi benzemeyenlerin ise birbirini ittiği ilkesi yatar. Doğadaki dört temel maddeyle insanı özdeşleştiren Empedokles, Kranz'ın belirttiğine göre şöyle söyler: "toprağımızla toprağı görüyoruz zira, suyumuzla suyu hava ile de tanrıca havayı, ateşle yok edici ateşi sevgiyi de sevgiyle, somurtkan nefretle de nefreti… tatlı tatlıyı kavrar, acı acıya saldırır. Ekşi ekşiye biner, ateşli ateşliyi sürer" (Kranz, 1994, s. 119-120). Dolayısıyla Empedokles'e göre, canlılar içlerinde barındırdıkları unsurlarla,

yaşadıkları ortamlara uyumlu bir biçimde hayatlarına devam eder. Empedokles'in biyolojiyle ilgili en önemli görüşü başlangıçta, doğada bulunan hiçbir canlının bütün özelliklerinin tam olmaması, aksine her birinin parça parça olmasıyla ilgilidir. Kranz'a göre, "[i]lk canlı varlıkların kafa, el, ayak gibi organlarının doğduğunu, sonra bunların (rastlantıyla) biraraya geldiğini söylüyor… Böylece hayatta kalabilecek gibi birbirleriyle birleşenler canlı yaratıklar oldular ve birbirlerinin ihtiyaçlarını tamamlamakla hayatta kaldılar: dişler yiyeceği kesti ve parçaladı, mide onu hazmetti (sindirdi), karaciğer kanlaştırdı. İnsan kafası insan vücuduyla buluştuğu zaman bütün (lük) hayatta kaldı, sığır vücuduyla buluşunca uymadı ve yok oldu" (Kranz, 1994, s. 122). Sevginin hükmü başladığında birbirinden ayrı duran parçalar bir araya gelir ve canlının bütünlüğü sağlanmış olur. Nihayetinde bir bütün haline gelen bu canlı, doğanın, onu elemeye çalışan tüm koşullarına karşı direnip hayatta kalabilirse, canlılığını ve türünü korur. Empedokles yukarda belirtilen düşünceleri doğrultusunda değerlendirildiğinde onun, çağının ötesinde bir düşünür olduğu söylenebilir; çünkü Arslan'ın da katıldığı üzere, "[h]em Darwin'in "en kabiliyetlerin yaşaması" görüşünün, hem de çağdaş kalıtım kuramının ilk taslağı karşısında bulunduğumuzu söyleyebiliriz" (Arslan, 2014, s. 280).

Aristoteles'in biyolojisinde canlı evriminin izlerinin olup olmadığı problemi, felsefe literatüründeki bu alanla ilgili olan çalışmaları ikiye bölmüştür[5]. Ancak Aristoteles'in biyoloji tarihinde önemli bir yere sahip olması, onun görüşlerine de yer vermeyi gerektirir. Hem Anaksimandros hem de Empedokles'ten farklı olarak Aristoteles canlı doğasıyla ilgili yapmış olduğu çalışmalarla, adına bugün biyoloji denilen disiplini döneminde ileri taşımıştır. Ancak onun, canlı doğasını teleolojik bir merkezden hareketle açıklaması, her ne kadar amacı bu olmasa da Ateş'in de katıldığı üzere, "[A]risto'nun bu doğa, zaman ve köken anlayışı ardılları ve özellikle de bir süre sonra ortaya çıkan Hristiyanlık tarafından benimsenip sahiplenilince hızla yayılarak daha sonraki yüzyıllarda Batı düşünce dünyasını şekillendiren esas düşünce ve bakış açısı haline gelmiştir" (Ateş, 2009, s. 18).

[5] Belirlenen tez konusu bu tartışmalarla ilgili olmadığı için, burada incelenmeyecektir.

Hayvanların bir kısmının suda, bir kısmının havada ve bir kısmının da karada yaşadığını gözlemleyen Aristoteles'e göre, farklı ortamlarda yaşayan bu hayvanların ortak bir özelliği vardır. Bu hayvanların hepsi hareket eder. Bu hareket yalnızca hayvan için değil, genel olarak canlılık için geçerlidir[6]. Aristoteles, canlıların hareketlerini "Nitekim herbiri kendi içinde bir devinim ve durağanlık ilkesi taşıyor: kimi yer açısından, kimi büyüme, eksilme açısından kimi de nitelik değiştirme açısından" şeklinde ifade eder (Aristoteles, 2012, s. 51). Aristoteles'in "herbiri" kelimesinden kastı doğal varolanlardır. Doğal olarak varolanlar, doğalarını gerçekleştirmek üzere hareket ederler. Aristoteles'e göre, "Doğa bir amaç, bir ereksel nedendir çünkü kendilerinde sürekli devinim olan nesnelerin bir amacı var işte bu son nokta aynı zamanda ereksel neden"dir (Aristoteles, 2012, s. 59). Hareket kavramından yola çıkarak, canlılarda hareketi sağlayan bir güç olduğu görüşünde olan Aristoteles'e göre canlılar hareketlerini bir amaç doğrultusunda yaparlar. Aristoteles bu durumu "Hareket eden ya da ettirilen tüm hayvanlar belirli bir nesneye yönelirler. Doğru bir ifadeyle bunun onların amaçları olduğunu söyleyebiliriz" şeklinde açıklar (Aristoteles, 2018, s. 41).

Aristoteles'in canlılığı açıklamadaki bu girişimi Hristiyanlığın tanrı anlayışını şekillendirmesinde etkili olmuştur. Çünkü Ateş'in de belirttiği üzere kiliseye göre, "insanlar gelişi güzel bir amaç için değil, özellikle, Tanrıya ibadet etmek için onun tarafından yaratılmışlardı" (Ateş, 2009, s. 19). Bu nedenle Orta Çağ'da çalışılan her konu, Hristiyan tanrısının buyrukları doğrultusunda şekillenmiştir. Dünyanın yedi gün gibi çok kısa bir sürede oluştuğu ve türlerin değişmeden hep aynı şekilde kaldığı görüşü bilimsel gelişmelere ket vuran fikir olarak gösterilebilir. Ortaçağın sonuna doğru kilisenin bilim üzerindeki otoritesi sarsılmıştır.

Her ne kadar kilisenin bilim üzerindeki etkisi zamanla azalmış olsa da, evrim teorisinin önündeki engeller tamamen ortadan kalkmamıştır. 19.yüzyıla kadar canlının ortaya çıkışı cansız nesneler aracılığıyla açıklanmış ve bu teoriye spontan nesil[7] adı verilmiştir. Aslında bu teori ilk kez 1668 yılında Francesco Redi

[6] Hareket kavramı burada yalnızca canlılar üzerinden açıklanmıştır.
[7] Spontaneous generation

tarafından kurtçuklarla yaptığı deneyler sonucunda çürütülmüştür. Redi'nin deneyinin amacı cansız nesnelerden canlı maddenin oluşamayacağını göstermektir. Kavanozun içine yeni ölmüş bir yılanı koyan Redi, onu ağzı açık bir şekilde günlerce bekletmiş ve içinde kurtçukların oluştuğunu gözlemlemiştir. Aynı deneyi ağzı tamamen kapalı ve hava teması olmayan kavanozda da tekrarlamış ancak kurtçuk oluşumu gözlemlememiştir (Gottdenker, 1979a, s. 577). 17.yüzyılda spontan nesil teorisi Redi tarafından çürütülmesine rağmen, 19.yüzyıla kadar bu teori savunulmaya devam etmiştir. Louis Pasteur da Redi'nin deneyine benzer deneyler yapmış ve spontan nesil teorisinin yanlışlandığını gözlemlemiştir. Ancak Roll-Hansen'a göre, Redi'nin deneyine kıyasla Pasteur'un deneyde kullandığı yöntemi daha analitiktir (Roll-Hansen, 1979b, s. 277). Dolayısıyla spontan nesil teorisi Pasteur ile birlikte terk edilmiştir. Spontan nesil teorisinin yanlışlanması bilim insanlarını, canlıların değişimler geçirerek farklılaştığı düşüncesine götürmüştür.

Darwin'den önce modern anlamda canlıların değişim geçirdiği ve bu değişimleri kalıtsal olarak aktardıkları görüşü ilk kez Jean-Baptiste Lamarck'ta görülür. Ona göre bireyin alışkanlıkları ve çevre faktörü evrim için en önemli unsurlardır. Lamarck evrimi iki temel yasayla açıklar. Burkhardt'a göre, "(1)Yaşam gücü, farklı hayvan sınıflarının organ yapılarındaki sürekli olarak artan karmaşıklığı açıklar ve (2) çevrenin alışkanlıklarda neden olduğu değişimler tür düzeyindeki değişiklikleri açıklar" (Burkhardt, 2011, s.34). Bu iki ilkeye bağlı olarak canlılar kullanma ve kullanmama eylemleriyle organlarını güçlendirir ya da güçsüzleştirerek kaybolmalarına neden olur. Burkhardt'ın aktarımıyla Lamarck'ın kıyı kuşu örneğine bakacak olursak, "Kıyı kuşunun, her ne kadar yüzmeyi sevmese de, av bulmak için suya yakın durması gerektiği ve bu nedenle sürekli çamura batmak zorunda kaldığı gözlenebilir. Vücudunu suya maruz bırakmamak istediği (voulant) için bacaklarını germe ve uzatma alışkanlığı kazanır. Kuşların kuşaklar boyunca bu şekilde yaşamalarının sonucu olarak, bireyler kendilerini sütunların üzerinde yükseliyor gibi uzun bacaklarının üzerinde yükselmiş bulurlar" (Lamarck, 1801, s. 14; akt. Burkhardt, 2011, s. 34). Dolayısıyla Lamarck'a göre, kalıtım bireylerin alışkanlıkla kazandığı davranışların aktarımıdır. Ancak bu şekilde bir evrim fikrine iki şekilde

itiraz edilebilir. İlk olarak, Lamarck canlıların evriminde onların davranış ve alışkanlıklarını ön planda tutar. Hem modern biyolojinin hem de Darwin'in evrim görüşleri bağlamında düşünüldüğünde, bireyin vücudundaki adaptasyonlar onun istekleri aracılığıyla olmaz. Yani bireyin istekleri çevreye uyum sürecinde pasiftir. Kıyı kuşları bacak boylarını uzatmak istediği için değil, bacak boyları uzun olanlar seçilmiş ve döllerini bir sonraki nesle onlar aktarmış olduğu için uzun bacaklılık kalıcı hale gelmiştir. İkinci olarak Lamarck'ın kıyı kuşu gözlemine ek olarak zürafa örneği bilimsel olarak çürütülmüştür. Lamarck'a göre zürafaların boyunlarının uzun olmasının nedeni yüksek dallardaki yaprakları yeme alışkanlığından kaynaklanır. Simmons ve Scheepers'in makalesinden de anlaşılacağı üzere, zürafaların yedikleri yaprakların yüksek dallardan ziyade alçakta bulunan dallarda bulunduğu gözlemlenmiştir. Aynı zamanda uzun boyunlu erkek zürafaların dişi zürafalar tarafından tercih edilmesi de cinsel seçilimin[8] de boyun uzunluğunun kalıcı olmasında etkili olduğunu gösterir (Simmons- Scheepers, 1996, s. 772-773).

Darwin ise, canlıların hayatta kalma çabasında en önemli rolü, çevre şartlarına vermiştir. Evrim görüşünü araştıran diğer bilim insanlarına kıyasla Darwin'in savlarının daha etkili olmasının nedeni ise Darwin'in Lamarck'ın gözlemlerine kıyasla daha fazla örnek alanı vermesi ve neden sonuç ilişkisini doğru kurmasıdır. Bireyin organları çok kullanıldığı için değil, hali hazırda varolan organ bireye avantaj sağladığı için kalıtımsal olarak aktarılmıştır. Bu görüşü Lamarck'tan sonra savunan ilk bilim insanı ise Darwin'dir.

1.2. Darwin'in Evrim Anlayışı

Her ne kadar Darwin'in oluşturmuş olduğu teorinin adı "evrim teorisi" olsa da o, bu kavramı kullanmaktan oldukça çekinmiştir. Stephen Jay Gould'un aktardığına göre, sözlük anlamıyla evrim kavramı; "[i]lkel olandan olgun ya da eksiksiz olana doğru gelişme sürecidir. Demek ki konuşma dilindeki kullanımıyla evrim, bir ilerleme kavramına sıkı sıkıya bağlıdır" şeklindedir (Gould, 2003, s. 21). Darwin'in gelişmeyi ön plana koyan bir evrim kavramını kullanmak istememesinin sebebi, onun evrim anlayışının bu türden olmamasıyla ilgilidir. Gould'a göre, "Darwin ünlü bir sözünde,

[8] Cinsel seçilim Darwin'in evrim görüşleriyle birlikte açıklanacaktır.

organizmaların yapısını tanımlarken hiçbir zaman "üstün" ya da "aşağı" denmemesi gerektiğini kendisine anımsatır – çünkü bir amip çevresine, bizim kendi çevremize sağladığımız kadar iyi uyum sağlamışsa, daha üstün yaratıklar olduğumuzu kim söyleyebilir?" (Gould, 2003, s. 21). Gould'a göre, evrim kavramı, "bütün gelişimlerin üst yasası" olarak Spencer tarafından literatüre konulmuştur. Darwin için ise değişme yalnızca gelişme ve ilerlemeden ibaret değildir ve bu nedenle o, evrime "değişikliklerle türeyiş" demeyi tercih etmiştir. Darwin'in evrim teorisi çeşitlilik ve doğal seçilim olmak üzere iki temel unsura dayanır. Bu nedenle onun evrim görüşünü bu iki temel unsurun detaylarını inceleyerek daha anlaşılır kılabiliriz.

Darwin, *Türlerin Kökeni* adlı kitabının altıncı basımında canlılar üzerinde meydana gelen değişikliklerin organizmanın doğası ve koşulların doğası olmak üzere iki etki tarafından belirlendiğini söyler. Bu iki etkiyi Darwin, "Birincisi çok daha önemli görünmektedir, çünkü aşağı yukarı aynı değişimler, varabildiğimiz sonuca göre, bazen aynı koşullarda ortaya çıkmaktadır ve öte yandan, farklı değişimler hemen hemen birbirinin aynı olarak beliren koşullarda ortaya çıkmaktadır" şeklinde tanımlar (Darwin, 2012, s. 18). Darwin, değişen koşullardan dolayı meydana gelen değişimlerin, göz ardı edilebilir etkileri de içermesi bakımından, hem belirlemesinin zor olduğunu hem de onların organizmanın doğasının yanında daha az önemli olduğunu söyler. Darwin'e göre, "Arada bir, birlikte doğmuş karındaş yavrularda ve aynı kapsülün tohumlarından oluşan fidelerde bile göze çok çarpan farklar ortaya çıkmaktadır" (Darwin,2012, s. 19). Neredeyse birebir aynı içerikten meydana gelen fidelerin, insan gözüyle fark edilemeyecek değişimler geçirmesi "yaratılış aykırılığı" olarak tanımlanır. Yaratılış aykırılığını meydana getiren etkilerin hepsi Darwin'e göre, "bireysel organizmaya yaşam koşullarının belirsiz etkileri sayılabilir" (Darwin, 2012, s. 19). Belirsiz etkilerin her organizmada farklı etkilere yol açıyor olması ise organizmanın doğasıyla ilgilidir. Darwin'in organizmanın doğasını dikkate almasının nedeni, embriyoda gerçekleşecek her değişim irili veya ufaklı farklılıklarla bireyin yetişkinliğinde de gözlemlenecek olmasından kaynaklanır. Aslında Darwin, döneminin kaynaklarının yetersiz olması nedeniyle bu değişimleri mutasyon olarak açıklayamaz; ancak anlatmak istediği tam olarak mutasyondur. İnsanın etkisiyle de

seçilen bu tür özelliklerin, canlıların yapılarında kalıcı olarak yani kalıtsal bir değişim yaratacağı kesindir.

Doğadaki çeşitliliğin önemli kaynaklarından bir diğeri de alışkanlıktır. Ancak burada bahsedilen alışkanlık Lamarck'ın bahsettiği alışkanlık ve davranıştan farklıdır. Darwin'e göre, "Alışkanlıkların hayvanlar üzerindeki etkisi çok daha belirgindir; örneğin evcil ördeklerin kanat kemiklerinin, yabani ördeklerdeki aynı kemikle kıyaslanınca, toplam iskelet ağırlığına oranla daha hafif ve bacak kemiklerinin daha ağır geldiğini buldum ve bu değişimin, evcil ördeğin yabani olan atasından daha az uçmasına veya daha fazla yürümesine güvenle atfedilebileceğini düşünüyorum" (Darwin, 2015, s. 32-33). Darwin'in örneğinden de anlaşılacağı üzere, canlıların yaşamış oldukları çevrenin değişmesi doğal olarak bireylerin karakterlerinin çeşitlenmesine neden olur. Ancak yine Darwin'e göre, "[b]u yolla ortaya çıkan yeni karakterlerin ne düzeyde korunacağını, … doğal seçilim belirler" (Darwin, 2015, s. 36). Dolayısıyla alışkanlık hem doğal seçilimin hem de çevre faktörünün önüne geçen bir etki değildir.

Doğal seçilimin açıklanmasına geçmeden önce, kavramın daha anlaşılır olması açısından, Darwin'in 'bilinçsiz seçilim', 'varoluş mücadelesi' ve 'eşeysel seçilim(cinsel seçilim)' olarak adlandırdığı süreçleri tanımlamak gerekir. Darwin'in dönemindeki hayvan yetiştiricilerinin, hayvan ıslahında kullanmış oldukları yöntem, onun seçilim kuramında etkili olmuştur. Yetiştiricilerin kullanmış oldukları bu yönteme Darwin, bilinçsiz seçilim adını verir. Ona göre, "Puanter üretmeye karar veren biri, doğal olarak en kaliteli köpekleri edinmeye gayret eder ve elindeki en iyi köpekleri damızlık olarak kullanır" (Darwin, 2015, s. 55). Yetiştiricinin buradaki amacı şüphesiz, daha iyi döllere sahip ebeveynler aracılığıyla daha sağlıklı yavrulara kavuşmaktır. Yetiştiricilerin uygulamış oldukları bu yöntem, hayvanları kendi çıkarları doğrultusunda değiştirmelerinin yanı sıra onların çeşitlenmesine de neden olmuştur. Darwin'in çalışmalarında örnek olarak gösterdiği Leicester koyunları bahsedilen durumu açıklar. Darwin'e göre, "Leicester koyunları, Bay Youatt'ın ifadesiyle, "Bay Bakewell'in özgün sürüsünden alınmış ve elli yılı aşkın bir süre saf tutularak üretilmiştir. Konudan haberdar olan herkes, iki sürü sahibinin de Bay

Bakewell’in safkan sürüsünden bir kez olsun sapmadığından emindir; ancak bu iki beyefendinin koyunları arasındaki fark öyle büyüktür ki, dışarıdan bakılınca onları farklı varyetelere benzetmek mümkündür”” (Darwin, 2015, s. 56). İnsanların belirli bir amaç doğrultusunda başladıkları üretim süreci, insanın öngöremediği bir başka sonucu da doğurmuştur. Doğal seçilim ve bilinçsiz seçilim arasındaki en önemli fark, bilinçsiz seçilim insanların belirli amaç ve kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmesiyken, doğal seçilimin herhangi bir amacı ya da çıkarı yoktur.

Varoluş mücadelesi, doğada bulunan bir çok türün nasıl ortaya çıktığını açıklar. Farklı türlerin meydana gelişini açıklamak, o türlerin hayatta nasıl kaldığını, birbirleriyle nasıl bir ilişkiye sahip olduğunu ve böylece doğal seçilimin nasıl işlediğini anlamaya yardımcı olur. Darwin’in araştırmak istediği “düzenlenime ait bir parçanın diğer bir parçaya ve yaşam koşullarına uyarlanımı ve belli bir organik varlığın başka bir varlığa uyarlanımı nasıl kusursuzlaşmıştır?” sorusudur (Darwin, 2015, s. 79). Darwin’e göre bu sorunun cevabı yaşam mücadelesini anlamakla verilebilir. Şüphesiz ki her canlı hayatta kalmak için mücadele eder. Canlının, hem çevreyle hem de aynı ortamda yaşadığı diğer canlılarla vermiş olduğu savaş, varoluş mücadelesidir. Bu mücadeleden sağlanan kazancın derecesi ne olursa olsun bu kazanç, bireyin yavrusuna aktarılır. Böylelikle bireye avantaj sağlayan her özellik yavruya aktarıldıkça, o yavrunun hayatta kalma şansı da artar.

Darwin’e göre, varoluş mücadelesi, “bir canlının diğerine bağımlı olmasının yanında (ve çok daha önemlisi), bireyin yalnızca kendi yaşamını değil döl bırakma başarısını da kapsar” (Darwin, 2015, s. 82). Varoluş mücadelesinin önemli olan bir diğer noktası ise, canlının hayatta kalabilecek yavrudan daha fazlasını üretmesini sağlamasıdır. Bu durum tür için neredeyse bir zorunluluk gibidir. Bir nevi bu mücadele, canlıları bir arada tutarken diğer tarafta hayatta kalabilecek yavrudan daha fazlasını üretmesini sağlayarak türün devamını garanti altına alır. Her ne kadar tür, mümkün mertebe fazla sayıda döl bırakmış olsa da Darwin’e göre, “bazı mevsimlerde veya yıllarda yıkıma uğramak zorundadır” (Darwin, 2015, s. 82). Eğer bu şekilde bir yıkım olmazsa bu türlerin sayısı doğanın kaldıramayacağı miktarlara ulaşacak ve “hiçbir yöre bu üretimi desteklemeyecektir” (Darwin, 2015, s. 82).

Doğada bu durumların gözlemlenmesi yani, canlıların hem hayatta kalabilecek olandan fazla üremesi hem de bir o kadar seçilime maruz kalarak yaşamlarını yitirmesi, türün lehine olan bir durumdur. Darwin bu durumu "Günümüzde her yıl yüzlerce, hatta binlerce av hayvanı vurulmasaydı ve tek bir yırtıcı hayvan yok edilmeseydi, çok büyük olasılıkla geriye şimdikinden daha az av hayvanı kalırdı" şeklinde açıklar. (Darwin, 2015, s. 86-87). Darwin varoluş mücadelesiyle ilgili düşüncelerini ise, "bu mücadele üzerine kafa yorarken doğadaki savaşın aralıksız olmadığına, hiç korku yaşanmadığına, ölümün çoğunlukla çabuk olduğuna ve de dinç, sağlıklı ve mutlu olanların sağ kalıp çoğalacağına dair tam bir inançla avunabiliriz" şeklinde sonlandırmıştır (Darwin, 2015, s. 95).

Darwin'e göre eşeysel seçilim, doğal seçilim gibi düşünülmemelidir. Çünkü eşeysel seçilim bir yaşam mücadelesi değildir. Türün erkek bireyleri arasında gerçekleşen, soyunu devam ettirme savaşıdır. Darwin'e göre, "Ama zafer çoğu olguda genel dinçliğe değil, erkek eşeyle sınırlı olan özel silahların varlığına bağlıdır. Boynuzsuz bir erkeğin veya mahmuzsuz bir horozun yavru bırakma şansı azdır" (Darwin, 2015, s. 104). O halde, dinç olmayan ancak iyi silahlarla donatılmış erkek, dişiyi döllediğinde ve bu durum birkaç nesil boyunca sürdürüldüğünde, yaşam mücadelesinde hayatta kalan dinç olmayan olacaktır. Bu durum Darwin'in doğal seçilim ilkesiyle çelişkili gözükebilir. Ancak bahsedilen noktada çelişik bir durum yoktur; doğal seçilim ilkesini açıklamaya yardımcı olunacağını düşündüğü etkilerin tanımlarından da anlaşılacağı üzere, canlıların hayatta kalmasını etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Uzun vadede doğal seçilim, bahsedilen tüm ilkelerden yararlanarak varlığını sürdürecektir.

Organizmanın doğası, bilinçsiz seçilim, eşeysel seçilim ve varoluş mücadelesi gibi kavramlara, doğal seçilim ilkesini anlaşılır kılmak adına değinilmiştir. O halde Darwin'in kendi ifadesiyle; "Elverişli çeşitliliklerin korunurken, zararlı olanların elenmesine dayanan bu olguya doğal seçilim ismini verdim" (Darwin, 2015, s. 98). Kuramının en önemli ilkesi tanımlandıktan sonra, bu ilkenin nasıl işlediği ve bu ilkeye etki eden faktörleri incelemek gerekir.

Doğal seçilim etkisini en iyi iklim değişikliklerinde gösterir. İklimin değişmesi o yörede yaşayan canlıların çevreye adapte olma biçimlerini değiştirir. Böylelikle hangi türün değiştiği, hayatta kaldığı veya neslinin tükendiği belirlenebilir. Bu duruma ek olarak Darwin, "yörenin sınırları açıksa, mutlaka dışarıdan göçüp yerleşen yeni formlar olacaktır ve bu durum, bazı eski sakinlerin ilişkilerini de ciddi anlamda bozacaktır" şeklinde düşünür (Darwin, 2015, s. 98). Dışarıdan gelen göç eski sakinlerin stabil olan durumlarını bozabileceği gibi onları iyi yönde de etkileyebilir. Darwin doğal seçilim ilkesini yeni türlerin ortaya çıkması ve türlerin eski hallerine kıyasla daha iyi bir konuma ulaşması anlamında kullanır. Dolayısıyla ona göre, "[b]ir türün bireylerini, değişen koşullara en iyi şekilde uyarlayarak ayrıcalıklı kılan her hafif değişiklik korunma eğilimi gösterir ve böylece doğal seçilim, iyileştirme işlemi için özgür bir faaliyet alanı bulmuş olur" (Darwin, 2015, s. 98). Alıntıdan da anlaşılacağı üzere Darwin, doğal seçilimi bireyin çevreye uyumu nedeniyle kazançlı çıktığı bir durum olarak görmek ister ve hatta birey için kazançlı olmayan özellikleri doğal seçilimin etkisi olarak görmez. Bireyin faydalı özellikler kazanması için aşırı değişikliklere maruz kalmasına gerek yoktur. Darwin'e göre "[i]nsan, basit bireysel farkları dilediği yönde biriktirmek suretiyle nasıl eşsiz sonuçlar elde edebiliyorsa, aynısını Doğa da yapabilir, üstelik bizdekiyle kıyaslanmayacak uzunlukta bir zaman dilimine sahip olduğu için bunu bizden daha kolay yapar" (Darwin, 2015, s. 98-99). Ortalama bir insanın yetmiş dokuz yıllık yaşamında yapmış olduğu değişimlerle, yaklaşık dört buçuk milyar yıldır var olan dünyanın sebep olduğu değişimler nasıl kıyaslanabilir? İnsan ve doğa arasındaki en temel fark; insanın çevresindeki canlıları kendi çıkarları doğrultusunda seçilime uğratırken (bilinçsiz seçilim) doğanın canlının avantajına olacak şekilde seçilime (doğal seçilim) uğratmasıdır. Darwin'e göre, "İnsan yalnızca gözle görünür karakterleri etkileyebilir: Oysa Doğa, canlıya yararı olmadığı sürece dış görünüşe zerre kadar aldırış etmez" (Darwin, 2015, s. 99). Darwin gen kavramını, dolayısıyla da mutasyon mekanizmasını henüz bilmediği için doğanın canlıya yalnızca yararlı dokunuşları olacağını düşünmüştür. Oysa çevresel faktörlerin değişimiyle canlı, zararlı mutasyonlara[9] da uğrayabilir.

[9] Zararlı mutasyonlara uğramasına rağmen bireyin hayatta kalması, moleküler biyolojinin

Doğal seçilimin bir sonucu olarak görülen çeşitlilik nedeniyle aynı bölgede yaşayan bireylerin birbirlerine olan uyumları hiçbir zaman mükemmel değildir. Çünkü doğadaki hiçbir bölge herhangi bir canlıya tamamen kapatılamaz. Darwin'e göre, "[y]erliler bütün ülkelerde, doğallaştırılmış ürünler tarafından öyle baskılanmış durumdadır ki, yabancıların araziyi sıkıca ele geçirmesine izin vermişlerdir. Yabancılar böylece yerlilerden bir kısmını her yerde yenilgiye uğratmış olduğundan, yerlilerin bu davetsiz misafirlere daha iyi direnmelerini sağlayan bir üstünlük kazanarak değişmiş olduğuna güvenle kanaat getirebiliriz" (Darwin, 2015, s. 99). Aslında tam olarak anlatılmak istenen, yerli ve yabancıların aynı bölge için verdikleri sonsuz mücadelede, her türün kendisine avantaj katacak özellikler kazanmasıdır.

Doğada tamamen yalıtılmış ortam mümkün olmasa da Darwin, "*Türlerin Kökeni*" adlı kitabında yalıtımın önemiyle ilgili birkaç düşünceden bahseder. Çünkü böyle ortamlarda doğal seçilim sebebiyle gerçekleşen değişimler, farklı türler için yaşam koşullarının yakın olması nedeniyle benzerdir. Canlılık alanı ister yalıtılmış ister yalıtılmamış olsun, her koşulda çeşitlilik yine görülecektir. Ancak bu iki durumun farkı, yalıtılmış alanda daha az çeşitlenme olurken, yalıtılmamış alanda daha fazla çeşitlenme olmasıdır. Darwin'e göre "[ö]rneğin okyanustaki bir adayı incelersek, coğrafi dağılıma ayrılan bölümde de göreceğimiz gibi, buralarda yaşayan toplam tür sayısının düşük olduğunu görürüz; ama bu türlerden birçoğu endemiktir; diğer bir deyişle başka bir yerde değil, sadece orada üretilmiştir" (Darwin, 2015, s. 120). Yalıtılmış alan ve yalıtılmamış alan arasında çeşitliliğin değeri bakımından bir kıyaslama yapılmamalıdır. Alıntıdan da anlaşılacağı üzere yalıtılmış alan, çeşitlilik bakımından zayıf olsa da endemik türler içermesi bakımından değerlidir.

1.3. Darwin'e Göre İnsanın Evrimi

Darwin hem insanların birbirlerine etkisini hem de genel olarak tüm canlı ilişkilerini araştırma konusu yapmıştır. "*İnsanın Türeyişi*" adlı kitabında, "bedeni ve zihni olsun, yararlı değişimler saklanmakta ve zararlı olanlar ayıklanmakta mıdır?, ırklar yeryüzüne nasıl yayılmıştır? ve insan ırkları ve türleri (hangi terim kullanılırsa kullanılsın), birbirlerine gizliden gizliye sataşır, birbirlerinin yerine geçer ve bundan

çalışmalarında bulunabilir (Freeman, 2014, s.166-174).

ötürü, sonunda bazıları tükenir mi?" gibi sorulara cevap aramıştır (Darwin, 1975, s. 12). Darwin, insanların ve hayvanların birçok açıdan birbirlerine benzediği görüşünü savunduğu için araştırmalarına insanları da ekler. Darwin'in insan ve insanın evrimi düşünceleri, onun insan ve aşağı hayvanlar arasında yaptığı ayrımla anlaşılır. Böylelikle iki farklı türün hem ortak özellikleri hem de insanların diğer canlılardan nasıl ayrıldığı anlaşılacaktır. Darwin, insan ve hayvanların, aynı hastalığa yakalanma, alınan aynı tatlarda ve benzer durumlarda aynı tepkileri vermesi gibi bazı ortak noktaları olduğunu söyler.

Darwin'e göre, insanlarda bulunan kemik ve iç organ gibi dokuların içeriği, maymun ve yarasa gibi canlılarla ortaklık göstermektedir. Ancak belirtilmelidir ki, buradaki ortaklık birebir aynılık anlamına gelmez. İnsan ve diğer hayvanların ortak bir köken taşıdığının en iyi göstergesi birbirlerine bulaştırdıkları hastalıklardır. Darwin bu durumu "İnsan kuduz, çiçek sakağı (ruam), frengi, kolera vb. gibi belirli hastalıkları aşağı hayvanlardan kapmaya ve onlara bulaştırmaya doğuştan yeteneklidir" şeklinde açıklar (Darwin, 1975, s. 13). Aynı zamanda tat ve sinir dokularının da benzer olduğunu gözlemleyen Darwin, maymunların insanlar gibi içki ve tütün tüketmekten hoşlandığını, içki tükettikten sonra baş ağrısı çektiğini ve bu ağrıyı geçirmek için limon suyuna yöneldiğini bildirir. Darwin'e göre, "Bu önemsiz olgular, tat ve sinirlerinin insanda ve maymunda ne kadar benzer olduğunu ve sinir sistemlerinin ne kadar benzer yolda etkilendiğini göstermektedir" (Darwin, 1975, s. 15). Benzer durumlarda benzer tepki gözlemleme ve aynı hastalıklara yakalanma Darwin'i, insanın aşağı memelilerle[10] ortak bir atadan geldiği düşüncesine götürür.

İnsan ve hayvanların ortak noktalarının yanı sıra, tamamen ayrıldıkları noktalar da mevcuttur. Darwin'e göre bu farklılık, zihinsel süreçlerden kaynaklanır. Bilindiği üzere, dünyada yaşayan hiçbir hayvan ya da insan birbirinin aynısı değildir. Darwin bu farklılıkların yalnızca fiziksel olmadığını, aynı zamanda zihinsel de olabileceğini söyler. Darwin'e göre, "Aynı ırktan olan insanlarda zihni yetilerin değişkenliği ya da

[10] Aşağı memeliler kavramı az gelişmiş bir canlı anlamı taşımamaktadır. Memelilerde üreme, plesantalı ve keseli olmak üzere ikiye ayrılır. Plesantalı üreme yapan memeliler yukarı, keseli üreme yapan memeliler ise aşağı memeli olarak adlandırılır.

farklılığı, (ayrı ırklardan olan insanlar arasındaki büyük farklar söz konusu edilmiyor) öylesine iyi bilinmektedir ki, burada tek bir sözcüğün bile gereği yoktur. Bu, aşağı hayvanlarda da böyledir" (Darwin, 1975, s. 41). Çevresel koşulları eşit olan hayvan ve insan da birbirlerine benzerler. Ancak yine de ister hayvan olsun ister insan, türün bireyleri arasında farklılaşma mevcuttur ve Darwin meydana gelen bu farklılaşmanın nedenlerini belirleme niyetindedir. Yaşayış biçimi, çevresel faktörler ve kalıtım insanların birbirlerinden farklılaşmalarında etkilidir. Darwin'in araştırmalarında bulduğu "Bazı yöresel koşulların boyu doğrudan doğruya etkilediği anlaşıldı; ve "fiziksel büyüme çağının geçirildiği eyaletin ve ataların doğdukları eyaletin boy üzerinde göze çarpar etkisi bulunduğunu" öğrendik. [Ö]te yandan "on yedi on sekiz yaşlarındaki karacı ve denizci erlerin boyları arasındaki büyük farktan" da anlaşılacağı gibi, denizcilerin yaşayışı, büyümeyi kesinlikle yavaşlatmaktadır" (Darwin, 1975, s. 46). Darwin insanlar arasındaki farklılıkları, yaşayış biçimine ve beslenmeye bağlar. Böylelikle o, rahat bir yaşama sahip olan bireylerin, sahip olmayanlara oranla fiziksel gelişimlerinin daha iyi olduğu sonucuna ulaşır.

Doğal faktörlerin birey üzerine etkisinin yanı sıra, bireyin bazı parçalarını kullanması ve kullanmaması da bireyler üzerinde farklılaşmaya neden olur. Darwin'e göre, "Bireylerde, kullanmanın kasları kuvvetlendirdiği ve hiç kullanmamanın, ya da ilgili sinirin iş görmez hale gelmesinin, kasları zayıflattığı çok iyi bilinmektedir" (Darwin, 1975, s. 47). Birey üzerinde değişiklikler yaratan günlük aktivitelerin, kalıtsal olarak aktarılıp aktarılmadığı düşüncesiyle ilgili görüşünü Darwin açıkça ifade etmez. Ancak vermiş olduğu örneklerden yola çıkarak onun, bu aktivitelerin kalıtsal olarak aktarıldığı düşüncesine eğilimli olduğu düşünülebilir. Bu iddiasını doğrulamak adına birçok örneğe yer vermiştir. Bu örneklerden bir tanesi Darwin'in anlatımıyla "Eskimolarla birlikte yaşamış olan Cranz'a göre, "yerliler, fok avlamadaki (bu, onların en yüce sanatı ve artamıdır) ustalık ve üstünlüğün kalıtsal olduğuna inanmaktadır; bunda biraz gerçeklik payı vardır, çünkü ünlü bir fok avcısının oğlu, babasını çocukluğunda yitirmiş olsa bile, bu alanda kendini göstermektedir" (Darwin, 1975, s. 48). Dolayısıyla Darwin'e göre bazı yetenekler kalıtımsal olarak aktarılır. Fok avcısının oğlunun vücudunun doğuştan yetenekli olmasının yanı sıra

Darwin'e göre kalıtsal olan bir diğer unsur, "[d]oğal bir zihni yetenektir" (Darrwin, 1975, s. 48).

Bireyin değişen çevre koşullarına uyum sağlayarak hayatta kalma mücadelesinin yanı sıra, üremeyle sayısını çoğaltması da önemlidir. Daha önce de söylendiği gibi rahat bir hayat süren bireyler daha çok çoğalır. Darwin'e göre, "İnsanın sürekli çoğalmasını önleyen ilk ve başlıca engel, geçim araçlarını ve rahatlık içinde yaşamayı sağlamanın güçlüğüdür" (Darwin, 1975, s. 63). Aynı zamanda Darwin'e göre yoksul kesimlerde çocuk ölümlerinin görülmesinin sebebi de budur. Yeterli besini elde edemeyen ebeveynler çocuklarına bakmakta zorluk çekerler. Bu nedenle de modern insanlar, yabani insan topluluklarına oranla daha çok ürerler.

Doğal seçilim, tüm canlılarda olduğu gibi doğanın bir parçası olan insanda da görülür. Darwin'e göre, "[g]eçim araçlarını sağlamaya en iyi uyarlanmış bireylerin bulunduğu bölük, bu bakımdan daha az iyi durumda olan öbürüne oranla, ortalama olarak daha büyük sayıda sağ kalır ve daha çok döl verirdi" (Darwin, 1975, s. 68). Darwin'e göre insan, tüm canlılar içerisinde çevresine en iyi uyum sağlayan ve bu bakımdan diğer türlere baskın olan tek türdür. İnsan diğer türler gibi kendini doğaya adapte etmenin yanı sıra araçlar üreterek doğayı da kendisine adapte eder. Darwin insanın doğaya olan adaptasyonunu, "O, bu sınırsız üstünlüğünü, zihni yetilerine, soydaşlarına yardım etmesine ve onları korumasına yol açan toplumsal alışkanlıklarına ve vücut yapısına borçludur" şeklinde açıklar (Darwin, 1975: 68). İnsan, kendisinden fiziksel olarak daha güçlü olan hayvanları, Darwin'in bahsetmiş olduğu karakter özellikleri sayesinde alt edebilmiştir. İnsanın zihni yetilere sahip olması çevresinde bulunan nesneleri, hatta başka hayvanları kendi yararına kullanmasını sağlamıştır. İnsan neredeyse dünyanın her yerine yayılmıştır. Güney Afrika ve Arktik bölgeler fiziksel açıdan, dünyadaki en zorlu yaşam alanlarından olmasına rağmen buradaki insanlar bile hayatta kalmayı başarabilmişlerdir. Darwin'e göre bu başarının temeli, insanın kendisi için silahlar üretmesini sağlayan zihni yetilerini aynı zamanda kendi türüne yardım etmek için kullanmasıdır (Darwin, 1975: 89).

İnsanların ve hayvanların ortak özellikleri olduğu ve insanın yukarı memelilerle bazı davranış biçimleri bakımından benzerlikler taşıdığı reddedilemez. Ancak insanın yukarı memelilerden ayrılmasında belirleyici faktör, zihni yetilerdir. Darwin'e göre tüm hayvanlarda zihni yetiler vardır; ancak bu hayvanların zihinsel kapasiteleri arasında farklar vardır. Darwin bahsedilen bu farkı "Irmak taşemeni (*Lampetra fluviatilis*) ya da batrak (*Amphioxus lanceolatum*) gibi en aşağı balıklardan biri ile en yukarı maymunlardan biri arasında, bir maymun ile insan arasındakinden çok daha büyük bir zihin gücü farkı olduğunu da kabul etmeliyiz" şeklinde örneklendirir (Darwin, 1975, s. 92). Canlılar arasındaki zihinsel derece farklarını temele alan bir sınıflandırma biçimi bulunmamaktadır. Darwin, insanlar ve yukarı maymunların zihinsel yetileri arasında büyük farklar olmadığını göstermek ister. Böylelikle onun, canlıların ortak atadan türediği görüşünün temeli sağlamlaşır.

İki canlıda ortak duyguların bulunması, onların ortak içgüdülere de sahip olduğunu gösterir. Doğada bulunan her canlının hayatta kalma ve üreme olmak üzere iki temel içgüdüsü vardır. Bu içgüdülere ek olarak, bireyin deneyimlediği doğa durumlarını bir sonraki nesle öğretmesi ya da kalıtımsal olarak iletmesi de söz konusudur[11]. Hem insan hem aşağı hayvanlar hem de yukarı hayvanlar arasında belli başlı benzerlikler olmasına rağmen, insan ve aşağı hayvanlar arasında belirtilmesi gereken temel bir fark vardır. Darwin'e göre, "İnsan benzenme (taklit etme: c.a.) gücü ile, örneğin bir taş baltayı ya da kayığı, ilk denemesinde yapamaz. İşini yapa yapa öğrenmesi gerekir, öte yandan, kunduz setini ya da kanalını, kuş yuvasını ilk yapışında… güzel yapar" (Darwin, 1975, s. 96). Bir zekayı gerektiren eylemler sık sık uygulandığında içgüdüye dönüşür. Darwin, "[z]eka eylemleri, birkaç kuşak boyunca uygulana uygulana, okyanus adalarındaki kuşların insandan sakınmayı öğrendikleri gibi, içgüdülere dönüşür ve soyaçekimle iletilir" şeklinde ifade eder (Darwin, 1975, s. 94). Dolayısıyla bu tarz değişimler türün beyin fonksiyonlarında değişimlere neden olur. Beyinde olan bu değişimler üzerinde, tesadüften ya da bireyin iradesinden hangisinin daha ağır bastığı ise bilinmemektedir. Ancak süphesiz ki bu değişimler Darwin'e göre, doğal seçilimin bir sonucudur.

[11] Darwin bu durumun hangi iki koşulun etkisiyle olduğunu açıklayamaz.

İnsanların ve hayvanların benzer duygulanımlar sergiliyor olması, birbirinden oldukça farklı iki tür arasında, ortaklıklar olduğu düşüncesine yol açar. Darwin bu benzerliği açıklamak amacıyla merhamet, anaçlık, kıskançlık ve sadakat gibi insana atfedilen birçok duygu durumlarının hayvanlarda da olduğundan bahseder. Darwin'e göre, "Hayvanat bahçesinde, yaşlı bir babuinin (*C. chacma*) bir al yanaklı maymunu (*Rhesus*) benimsediğini; ama kafesine bir yavru dril ve mandril konulunca, başka türlerden olan bu maymunların daha yakın hısımlarının olduğunu sezdiğini, çünkü al yanaklı maymunu hemen bırakıp onları benimsediğini, bakıcısından işittim. Al yanaklı maymun yavrusu, ben gördüğümde, böyle bırakılıvermekten çok üzgündü ve haşarı bir çocuk gibi, yavru drile ve mandrile fırsat buldukça saldırıp onların canını sıkıyor ve bu, yaşlı babuini çok öfkelendiriyordu" (Darwin, 1975, s. 99). Bu ve benzeri birçok örneğe yer veren Darwin'in amacı süphesiz ortak ata görüşüne kanıt arama çabasıdır. İnsanın diğer hayvanlardan farkı, onun evrimsel süreçte araç kullanmayı öğrenmesi ve doğayı kendisine göre şekillendirmesidir.

İnsan ve hayvan arasındaki farklılığın belirleyicileri arasında dil yer alır. Hayvanların hepsi tehlike durumunda birbirlerini uyarmak amacıyla işaretleşirler. Darwin'e göre örneğin, "Paraguay'da *Cebus azarae,* heyecanlanınca, öbür maymunlarda da benzer heyecanlar uyandıran en az altı farklı ses çıkarmaktadır" (Darwin, 1975, s.118). Hayvanların kullanmış oldukları bu işaretler, insanın duygu ve düşüncelerini anlatırken kullandığı dille eş görülebilir mi? Hayvanların birbirlerine gönderdiği bu işaretler, doğrudan tehlikeye işaret etmesi bakımından sinyal olarak tanımlanmalıdır. Dil denilen olgu, hayvanların geliştirmiş oldukları bu teknikten daha karmaşıktır. Tarihsel bir geçmişi olan dil, insanların uzlaşımları aracılığıyla dış dünyayı betimlemesidir. Darwnin'e göre, "[i]nsan, aşağı hayvanlar gibi, amacını anlatmak için hecesiz çığlıklardan da yararlanır" (Darwin, 1975, s.118). Dolayısıyla insan iletişim kurmak için, hem hayvan gibi sinyal hem de hayvandan ve diğer başka canlılardan farklı olarak, yalnızca kendine özgü olan dili kullanır.

1.4. Darwin ve Ahlak

Darwin'e göre, insanı ve hayvanı birbirinden ayıran yegane şey "ahlak duygusu ve vicdandır" (Darwin, 1975, s.134). Ona göre insanın ahlak duygusu öylesine yücedir

ki kendi türünden birisi için ölüme gitmeyi bile göze alabilir. Darwin insanın ahlak duygusunu toplumsallık çerçevesinde dört süreç ile açıklar. Bu süreçlerin birincisi, toplumsal içgüdüye sahip bireylerin aynı toplumda bulunan soydaşlarını[12] korumasıdır. İkincisi, açlık gibi daha bireysel olan içgüdüsel duygular kısa süreliğine toplumsal içgüdülere baskın hale gelir. Doyurulmayan bireysel içgüdüler mutsuzluğa neden olduğu için hemen ortadan kaldırılmaları gerekir. Bu türden içgüdüler hemen doyurulur ve toplumsal içgüdülere geri dönüş sağlanır. Üçüncüsü, konuşma yetisinin etkisiyle toplum için önemli görülen davranışlar birey tarafından benimsenir. Birlikte yaşanılan diğer bireylerin övgüsü ve yergisi toplumsallığın temeli olan duygudaşlığa dayanır. Darwin'e göre duygudaşlık, toplumsal hayvanların birbirlerine karşı duyduğu sevgidir. Dördüncüsü ise, bireyin isteklerinin toplumun isteklerine boyun eğmesidir. (Darwin, 1975, s.136-137).

Toplumsallık insanda olduğu kadar hayvanda da görülür. Birlikte avlanma, sürüdeki yavruları ve sürünün kendisini koruma gibi davranışlar hayvanlarda gözlemlenir. Darwin'e göre, "Kuzey Amerika'daki bizon boğaları tehlike sırasında inekleri ve buzağıları sürünün ortasına alıp kendileri sürünün dışında savunmaya geçerler" (Darwin, 1975, s. 140). Hayvanlarda birlik içinde yaşamak, bir avantaja sahip olduğu için seçilmiştir. Toplumsal bir yaşam biçimini benimseyen hayvanlarda duygudaşlık da kendini gösterir. Darwin'e göre, insan yapmış olduğu iyi bir davranış sonucunda iyilik göreceğini düşündüğünden duygudaşlığı benimser. Ancak bu türden bir benimsemenin hayvanlar arasında da varolup olmadığı net değildir. Darwin'e göre "[b]elirli toplumsal içgüdülerin doğal seçme ile kazanılıp kazanılmadığına, ya da duygudaşlık, sağduyu, yaşantı ve benzenme yönsemesi gibi başka içgüdülerin ve yetilerin dolaylı sonuçları olup olmadığına ya da yalnızca uzun sürmüş alışkanlığın sonucu olup olmadığına karar vermek olanaksızdır" (Darwin, 1975, s. 147). İlkel kabilelere bakıldığında, komşu aileler birbirleriyle barış içinde yaşarken, başka kabilelerle savaş halinde olabilirler. Çünkü Darwin'e göre, "[t]oplumsal içgüdüler asla aynı türün bütün bireylerini kapsamaz" (Darwin, 1975, s. 150).

---

[12] Darwin'e göre aynı türden olan tüm canlıların birbirini koruması pek mümkün değildir.

Toplumsal içgüdüler insanın ahlaki bir varlık olmasına dayanır. Kendi hayatını düşünmeden, boğulan birisini kurtaran insanın yanı sıra, korkularına yenik düşerek kendi çocuğunu dahi kurtaramayan bir insan da olabilir. Darwin'e göre bu tür davranışların hepsi ahlaki sayılmalıdır. Darwin'e göre, "Ahlaklı bir varlık, geçmiş ve gelecek davranışlarını ya da güdülerini (motive) karşılaştırmaya ve onları uygun görmeye ya da görmemeye güç yetiren bir varlıktır" (Darwin, 1975, s.154). Toplumsal içgüdülerin yanında açlık ve bireysel tehdit gibi bireyin düşünmeden davranmasını gerektirebilecek durumlar oluşabilir. Darwin'e göre, "Eylem anında insan, şüphesiz, daha kuvvetli olan içtepiye (impulse) uyar; bu, arada bir, onu en soylu işleri yapmaya zorlar, ama çoğu zaman, başka insanların zararına olarak, kendi tutkularını doyurmasına yol açar" (Darwin, 1975, s. 156). Bu tutkuların doyurulması o an için çok önemli olsa da, doyurulduktan sonra kişi, bir başka içgüdüye ihanet ettiği düşüncesinden dolayı pişmanlık hisseder. Darwin, insanın yapmış olduğu kötü bir davranıştan pişmanlık duymasını ve gelecekte bu davranışı tekrarlamayacak olmasını sağlayan mekanizmaya vicdan adını verir. Vicdanın insan üzerinde işleme prensibi ise başka insanların katkısıyla gelişir. Darwin'e göre, insanlar "[s]oydaşları onun bu davranışını öğrenince, kendisini kınayacaklarını da bilir; ve kimileri duygudaşlıktan öylesine yoksundur ki, bu gerçekleşince bile üzülmezler" (Darwin, 1975, s. 160). Darwin'e göre bir kimsenin bahsedilen türde bir duygudaşlığı yoksa ve buna ek olarak başka insanların düşüncelerini de umursamıyorsa o, kötü bir insandır. Toplumsal içgüdü ve bireysel içgüdü arasında kalınılmadığı sürece insan, rahat bir vicdanla eylemde bulunabilir; aksi halde kendini kötü hissetmesi kaçınılmazdır.

Zihni ve ahlaki yetilere sahip olması bakımından insan, kendini doğaya adapte etme konusunda çok başarılıdır. Darwin'e göre, "Toplumun en ilkel durumunda, en sağ görülü (basiretli), en iyi silahları ya da tuzakları bulup kullanmış, kendilerini en iyi savunabilmiş bireylerin en çok sayıda döl bırakmış olmalarını anlayabiliriz" (Darwin, 1975, s. 176). Hem eşeysel seçilim hem de doğal seçilimin etkisiyle bahsedilen özelliklere sahip bireyler, sahip olmayanlara kıyasla doğada daha çok görülür. Ancak Darwin'in ahlak görüşü bağlamında bahsedilmesi gereken önemli bir nokta vardır. "Savaşta hep en önde çarpışmaya ve başkaları uğruna can vermeye

gönüllü olan en yürekli insanlar, ortalama olarak öbür insanlardan daha çok kırılırlardı" (Darwin, 1975, s. 179-180). Darwin'in erdemli insanlar olarak tanımladığı bu kişiler, bu şekilde ölmeye devam ederse nasıl çoğalabilirler? Ona göre, "[d]oğal seçme yolu ile, yani, en uygunların kalımı ile olabilir görünmemektedir" (Darwin, 1975, s. 180). Bu noktada herhangi bir güçlünün zayıfı yenip çevreye en uygun şekilde adapte olması gibi bir durum söz konusu değildir. Darwin doğal seçilimin işleyişiyle uyuşmayan bu durumu toplumsal içgüdüyle açıklar. Zihni yetilerle birlikte gelişen sağduyular aracılığıyla birey, başkasına yardım ederse karşılığında, zor bir durumla karşı karşıya kaldığında yardım göreceğini bilir. Bu davranış biçimi alışkanlığın da etkisiyle kalıtsal hale gelir. Darwin'e göre bu davranış biçiminin görülmesinin sebebi duygudaşlık ve insanın özgeci bir varlık olmasıdır. Özgecilik en temel anlamıyla kişinin, bir başkasının ihtiyaçlarını kendi ihtiyaçlarıymış gibi görme ve bencillikten uzak durma özelliğidir. Darwin'e göre, "[t]oplumsal erdemlerin gelişimini kamçılayan başka ve çok daha güçlü bir etkeni doğuran, soydaşlarımızın övgüsü ve yergisidir" (Darwin, 1975, s. 180). Soydaşlarının övgüsü ve yergisinin insan için önemli olmasının sebebi, fizyolojik olarak tek başına yaşamaya uygun bir hayvan olmamasından kaynaklanır. Dolayısıyla kendi türünü bireysel ihtiyaçlarının önüne koyan özgeci yaşam biçimini benimseyen bir tür haline gelir. Toplumsal içgüdünün kaynağı olan duygudaşlık içgüdüsü ise, doğal seçilim ile kazanılır.

Birey temelli düşünüldüğünde kahramanca davranışlara sahip olan ahlak bakımından soylu insanların, savaş durumunda eleneceği ve soylarının yavaş yavaş azalacağı düşünülebilir. Ancak doğal seçilim birey temelli değil, topluluk temellidir. Dolayısıyla, Darwin'e göre, "yüksek bir ahlak düzeyi aynı kabilede, bir bireye ve onun çocuklarına, öbür insanlara karşı az bir üstünlük sağlar ya da hiçbir üstünlük sağlamazsa da, yetkin ahlaklı insanların sayıca çoğalması ve ahlak düzeyinin yükselmesi, bir kabileye, başka bir kabileye karşı, kesinlikle, çok büyük bir üstünlük kazandırır" (Darwin, 1975, s. 182). Bu durum ise doğal seçilim aracılığıyla gerçekleşir.

Darwin'e göre "[e]rdemsel yönsemelerin hayli kuvvetli olarak soya çekilmiş olmasında en küçük bir olmayabilirlik yoktur" (Darwin, 1975, s. 170). Darwin erdemin soya çekme durumunu yüksek sınıflı ailelerde hırsızlık davranışının görülmesi örneğiyle açıklar. Ona göre bu türden ailelerde hırsızlık durumu çok nadir görülür. Ancak aynı ailenin soyunda birden fazla hırsızlık alışkanlığı geliştirmiş bireyler bulunuyorsa bu duruma raslantı denilemez. Aynı zamanda Darwin, "Kötü yönsemeler soyaçekiliyorsa, iyileri de çekiliyor olabilir" sonucuna ulaşır (Darwin, 1975, s. 170). Ancak bu durumun varoluş mücadelesinde etkisinin neredeyse hiç olmadığını söyler. Darwin'e göre, "Erdemsel yönsemelerin soyaçekildiği bir an için kabul edilirse, hiç değilse iffet, ölçülülük, hayvanlara insanca davranma, vb. hallerde, bunlar, önce aynı ailede birkaç kuşak boyunca sürmüş alışkanlık, öğretim ve örnekler ile zihni oluşumlarda yer etmiş olabilir gibi görünmektedir: böyle erdemleri olan bireylerin yaşama savaşında başarılı olmasının bunda önemsiz bir payı vardır, ya da hiç payı yoktur" (Darwin, 1975, s. 170).

Darwin uygar topluluklarda üstün nitelikli insanlar olarak adlandırdığı kişilerin sayısının git gide azaldığını söyler. Bu düşüncesini ise, Greg ve Galton'un araştırmalarından hareketle temellendirir. Onlara göre yoksul kişiler, erdemlilik kaygısı olan kişilere kıyasla daha erken evlenir ve daha çok çocuk sahibi olurlar. Darwin "O sonsuz yaşama savaşında, aşağı ve daha az uygun ırk üstün gelirdi – ve iyi niteliklerinin değil, kusurlarının gücü ile üstün gelirdi" şeklinde açıklar (Darwin, 1975, s. 190). Bu gibi durumların devamlılığının kalıcı olması halinde ilerleme söz konusu olamaz. Çünkü Darwin'e göre ilerleme değişmez bir yasa değildir. Ulusları ilerleten ya da gerileten faktörleri tam olarak belirlemek mümkün olmasa da duygudaşlığın eksik olması gerilemenin bir sebebi olarak sayılmalıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

NİETZSCHE’NİN AHLAK ANLAYIŞI

2.1. Nietzsche ve Ahlak

Hemen hemen bütün filozofların ahlak ile ilgili görüşleri mevcuttur. Ancak Nietzsche’yi diğer filozoflardan ayıran taraf, iyi ve kötü kavramlarının kökenini araştırması ve bu kökene dayanarak şimdiye kadar süregelen ahlak anlayışını irdelemesidir. Nietzsche’ye göre “[ş]imdiye kadar her filozof ahlakı temellendirdiğine inandı; oysa ahlakın kendisi “verili” kabul ediliyordu. O önemsiz görünen ve toz ve küf içinde bırakılmış betimleme görevi, onların hantal gururuna ne kadar uzaktı, oysa bu görev için zaten en hassas eller ve duyular bile yeterince hassas olamazdı!” (Nietzsche, 2017c, s. 97-98). Nietzsche, kendi dönemine kadar kabul edilmiş ahlaka dair tüm açıklamaları, mevcut olan ahlakı yargıları sorgulamadığı için reddeder. Bu nedenle ona göre ahlaki yargılarda bulunmadan önce iyi ve kötü değerleri tanımlamak daha sonra ahlak kavramının kökenini değerlendirmek gerekir.

Nietzsche’ye kadar süregelen ahlaklı olma durumu, törelere ve geleneklere itaat etmekle mümkündür. Nietzsche’ye göre bu itaatin zorla veya isteyerek olmasının hiçbir önemi yoktur, önemli olan itaatin gerçekleşmesidir. Şayet kişi, geleneğin ve törenin gerekliliklerini isteyerek yapıyorsa bu durumda o kişiye iyi sıfatı verilir. Kötü ise iyinin tam karşısında duran, töreye ve geleneğin kurallarına uymayandır. Nietzsche, “Kötü demek ‘törel olmayan’ (töredışı) olmak, töreye aykırı davranmak, ne denli akla uygun ya da aptalca olursa olursa olsun, geleneğe karşı çıkmak demektir” şeklinde tanımlar (Nietzsche, 2017a, s. 67). İnsanları iyi ve kötü şeklinde bir ayrımla açıklamak en eski geleneklerin ürünüdür. Bu gelenekten ayrılmak hem insan hem de topluluk için zararlı olacağından dolayı, belirtilen ayrım halen devam etmektedir. Aynı zamanda Nietzsche’ye göre, “[h]er gelenek, kökeni ne kadar geride kalmışsa, ne denli unutulmuşsa, sürekli daha da saygınlık kazanır; bu geleneğe gösterilen saygı kuşaktan kuşağa artar, gelenek sonunda kutsallaşır ve bir huşu uyandırır” (Nietzsche, 2017a, 67-68). Huşu içinde olma bir süre sonra haz

uyandırmaya başlar. Uzun yıllar boyunca aynı eylemin yapılması kişide alışkanlığa yol açar ve alışkın olunan eylem, istereyek ve sevilerek yapılır. Ancak burada isteyerek ve sevilerek yapılan eylem özgür iradenin dışında, bir zorunluluk sonucu bu haldedir. Nietzsche'nin de belirttiği gibi, "Baskı ahlaklılıktan önce gelir, ahlaklılığın kendisi de acıdan kaçınmak için boyun eğilen bir baskı olarak kalır uzun süre. Sonra bir töre olur, daha sonra gönüllü itaate dönüşür ve sonunda adeta bir içgüdü haline gelir: o zaman uzun süre alışkın olunan ve doğal olan her şey gibi hazla ilişkilenir - ve şimdi erdem denilir ona" (Nietzsche, 2017a, s. 70).

Nietzsche'ye göre insan, geçmişinden izler taşıyan tarihsel bir varlıktır. Nietzsche bunu şöyle ifade eder: "Kendisine de şaşırır insan, unutmayı öğrenemediği ve sürekli geçmişe bağlı kaldığı için: ne kadar uzağa, ne kadar hızlı koşarsa koşsun, zincirini de sürükler peşinden" (Nietzsche, 2006, s. 11). Kendi döneminin ahlakını zayıf bulan Nietzsche, insanın geçmiş deneyimlerinden faydalanarak şimdiye dek süregelen ahlakı tanımlamak ister. Nietzsche'nin ahlak kavramının kökeniyle ilgili görüşlerini anlayabilmek için gelenek ve töre kavramlarını "iyi insan" bağlamı dışında da açıklamak gerekir. Gelenek, töre ve ahlak arasında birbirine bağımlı üçlü bir ilişki bulunur; ahlaklı davranmak töreye, töre ise geleneksel davranmaya uygundur. Nietzsche'ye göre gelenek, "bize yararlı olan şeyleri emrettiğinden dolayı değil, bize emrettiğinden dolayı itaat ettiğimiz yüksek bir otoritedir" (Nietzsche, 2014, s. 22). Bu şekilde tanımlanan gelenek ve dolayısıyla ahlak, özgür insanın yalnızca kendisine bağlı olmasından dolayı, onu bu tanımın dışında tutar. Ona göre, bir olguya, gelenek emrediyor diye uyum sağlamak ya da boyun eğmek, vasıfsız olmakla eş değerdir. Nietzsche, "Sadece gelenek olduğu için bir inanca bağlanmak – elbette bu namussuz olmak, korkak olmak, tembel olmak demektir!" şeklinde ifade eder (Nietzsche, 2014, s. 84). O halde, Nietzsche geçmişten günümüze gelen gelenek ve töre tanımını benimsemez ve ahlaklılığı reddeder. Nietzsche'nin ifadesiyle;

> "Yani ahlaklılığı, simyayı reddettiğim gibi reddediyorum; daha doğrusu, onların önkoşullarını reddediyorum. Bu, önkoşulların varlığına inanan ve ona göre davranan simyacıların var olduğunu inkar ettiğim anlamına gelmez. -Ahlaksızlığı da inkar ediyorum: Çok sayıda insan kendisini ahlaksız hissettiği için *değil*, kendisini öyle hissetmek için *gerçeğin içinde* bir neden bulunduğundan dolayı inkar ediyorum. Açıkça anlaşılacağı gibi-

deli olmamam koşuluyla- ahlaksızlık denilen birçok eylemin engellenmesi ve bunlara karşı mücadele edilmesi gerektiğini inkar etmiyorum, keza ahlaklı olduğu ifade edilen şeylerden birçoğunun yapılıp, teşvik edilmesi gerektiğini de inkar etmiyorum, - ama ben, birinin olduğu gibi öbürünün de *şimdiye değin olduğundan farklı sebeplerden* dolayı yapılması gerektiğini düşünüyorum" (Nietzsche, 2014, s. 85).

Verilen bu alıntıdan anlaşılan, ahlaklılığı reddediyor olmak ahlakı savunan kişilerin de reddedilmesini gerektirmez. Aslında Nietzsche'nin reddi ahlakın kendisine değil, şimdiye kadar kabul edilen ahlaki yargıların kendisinedir. Dahası Nietzsche ahlaklı olduğu düşünülen eylemlerin teşvik edilmesi gerektiğini savunur. Ancak geçmişte meydana gelen eylemlerin nedenleriyle şimdi meydana gelen eylemlerin nedenlerinin aynı olma zorunluluğunun olmadığını vurgular. Kuçuradi'ye göre, "Her değer yargıları tablosu ise realitenin ve değerlerin belli bir yorumlanmasına dayanır; bir insan, bir çağ veya bir kültüre göre bir değer yargıları tablosunda "iyi" diye adlandırılan bir şey, başka bir insan, çağ ve kültüre göre "iyi" olmayabilir" (Kuçuradi, 1967 s. 28).Bir nevi hem Nietzsche'den hem de Kuçuradi'nin yorumundan da anlaşılacağı üzere Nietzsche, gelenek ve töre gibi olguların geçmişten günümüze değişmeyen kuralları öğütlemesini eleştirir.

Nietzsche, ahlakın kökeniyle ilgili görüşlerinin daha anlaşılır olması adına, kendisinin '*Ahlakın Soykütüğü Üstüne*' adlı eserine bakılması gerektiğini söyler. Millgram'a göre 19. yüzyıl İngiliz empiristlerini İngiliz Psikologları olarak adlandıran Nietzsche, onların iyi tanımına karşı çıkar. (Millgram, 2009, s. 93). Nietzsche'ye göre İngiliz Psikologları iyiyi bencillikten uzak durma olarak değerlendirdiler. İngiliz Psikologlarına göre insanlar, iyi eylemin kaynağını unuttular. Nietzsche ""Kökeninde insan" -öyle buyuruyorlar- "bencil olmayan eylemleri onayladı ve bu eylemlerle karşılaşanlar, yani, bu eylemlerden yararlananlar açısından onlara iyi dedi; sonraları bu onayın kaynağı unutuldu" şeklinde ifade eder (Nietzsche, 2008, s. 40). Nietzsche, iyinin bu şekilde tanımlanmasına karşı çıkar. Nietzsche'ye göre, "[b]encil olmayan eylemler hep, alışkanlık sonucu iyi olarak kabul gördü, iyi olarak duyumsandı – sanki iyi oluşları bu eylemlerin kendilerinden geliyormuş gibi" (Nietzsche, 2008, s. 40). Nietzsche ise "değer biçmenin değersizliğini" açıklamak ister (Nietzsche, 2008, s. 41). İyi kavramını iyi eylemin

kişiye sağladığı yararda aramak insanı hataya düşürür. Nietzsche'ye göre bu durumun tam tersi olarak ""iyi" olanlar, kendi başlarına iyiydi, yani soylu, güçlü, yüksek konumlu, yüksek ruhluydular; kendilerini öyle duyuyorlar ve öyle ortaya koyuyorlardı; eylemleri iyi, yani birinci sınıftı; tüm alçak ruhlu, bayağı ve köylü olanın zıttına" (Nietzsche, 2008, s. 41). Yani iyi, eylemin yararından ziyade, eylemi gerçekleştirenin karakter özelliğinde bulunmalıdır. Eylemin değeri, onu gerçekleştirenin karakter özelliğinde saklıdır. Nietzsche'ye göre iyi kavramı, bencillikten uzak durma ve iyi eylemi yapan kişiye çıkar sağlayan bir durum olarak algılanmamalıdır[13]. Çünkü kişi, yaptığı eylemin değerini, yapılan eylemin yararlılığı ortadan kalkmadığı için unutamaz. Unutma, yarar, alışkanlık ve hata gibi kavramlar Nietzsche'ye göre İngiliz psikologlarının insanlarda gözlemlediği tipik özelliklerdir. Onlar insanların bu özellikleriyle gurur duyarlar ama Nietzsche'ye göre bu gurur değer biçmenin temeli olması bakımından ortadan kaldırılmalıdır (Nietzsche, 2008, s. 40-41). Nietzsche'ye göre burada yapılan hata, eylemlerin güdüleri hiç dikkate almayıp, sadece yararlı ya da zararlı sonuçları yüzünden iyi ya da kötü olarak tanımlanıyor olmasındadır. Çünkü bu tanımlamalarda eylemin kökeni bir süre sonra yok sayılır ve eylemin kendisinin iyi veya kötü değeri taşıdığı yargısına dönüşür.

Nietzsche, iyi ve kötü kavramlarının etimolojik kökenine getirdiği açıklamayla, asilzade ve soylu gibi ifadelerden iyi anlamının çıktığını, bayağılık ve köylülük gibi kavramlardan ise kötü anlamının çıktığına ulaşarak, eylemin değeriyle ilgili ortaya koyduğu görüşünü destekler. Nietzsche'ye göre, "[h]er yerde "soylu" , "asilzade" toplumsal anlamıyla temel kavramlardı; "iyi", onlardan yola çıkarak "ruhça soylu", "asilzade", "ruhça yüksek", "ruhça ayrıcalıklı" anlamlarında zorunlu olarak gelişime uğradı: Bu gelişim, hep diğerleriyle paralel yürüdü; "bayağı", "köylülük" "alçak", sonunda "kötü" kavramına dönüştü[14]" (Nietzsche, 2008, s. 43). Nietzsche'ye göre iyi kavramı alelade bir kavram değildir. İyi olan herhangi bir şeyin insanda bulunuyor olması onu diğer insanlardan ayıran bir anlamı kapsar. Bir bakıma Nietzsche'ye göre

---

[13] " "Ahlaklı" , "bencil olmayan" , "désinteressé" nin (çıkar gözetmeyen çev. n.) aynı değerde kavramlar olduğu önyargısı, bir "saplantı" , bir akıl hastalığı etkisiyle bugün hala egemen" (Nietzsche, 2008, s. 42).

[14] Nietzsche, bahsedilen kavramların Almanca ve Grekçe anlamlarından yola çıkarak etimolojik bir köken verir.

iyiye sahip olan insan, diğer insanların sahip olamayacağı bir avantaja sahiptir. “İyi şeyler olağanüstü pahalıdırlar – ve her zaman şu yasa geçerlidir, onlara sahip olan biri, onları edinenden farklı biridir. İyi olan her şey kalıtımla alınır: kalıtımla alınmamış olan eksiktir, bir başlangıçtır” (Nietzsche, 2005, s. 101).

Nietzsche’ye göre bir şeyin mutluluk getirdiğini söylemek onun iyi veya doğru olduğunu kanıtlamaz. Tam tersi, bir düşünce veya eylem rahatsız edici ve kişide mutsuzluğa yol açıyorsa, o eylemin kötü ve yanlış olduğunu söylemek de hatalıdır. Aynı durum yararlılık için de geçerlidir. Bir şeyin varlığı onun yararlı olmasıyla açıklanamaz. İnsan genellikle doğadaki her şeyi kendi perspektifinden açıklamaya eğilimli olmasının yanı sıra, bir nesneyi ya da olguyu amaçsallığıyla birlikte değerlendirmeye de eğilimlidir. Ancak bir şeyin amacından yola çıkarak onu tanımlamak, anlamının kaybolmasına neden olabilir. Dolayısıyla olaylar ya da olgular arasındaki bağlantı nedenini ve sonucunu ortaya koyarak aktarılmalıdır. Bir olgunun neden ve sonucunu ortaya koymak tek başına yeterli değildir. Aynı zamanda neden ve sonuç arasında bir uyum da olmalıdır.

Neden ile sonucun birbirine karıştırılması Nietzsche için önemli bir problemdir. Çünkü Nietzsche, ahlak ve dinin neden-sonucu birbirine karıştırdığını söyler. Bu nedenle o, dört büyük yanılgı başlığı altında neden sonucun nasıl birbirine karıştırıldığını açıklar. Birincisini İtalyan yazar Cornaro’ya getirdiği eleştiriden yola çıkarak aktarır: Cornaro uygulamış olduğu diyet sayesinde uzun ve mutlu bir hayata sahip olduğunu iddia eder. Ancak Nietzsche, “[u]zun yaşamın önkoşulu, metabolizmanın olağanüstü yavaşlığı, kısıtlı tüketim, onun sıkı diyetinin nedeniydi. Az ya da çok yemek onun elinde değildi” şeklinde açıklar (Nietzsche, 2005, s. 39). Aslında Cornaro’nun uygulamış olduğu diyet, özgür istenç ürünü değil, çok fazla yemek yediğinde hastalanacağını bildiği için, bir zorunluluk ürünüdür. Nietzsche’ye göre ahlakın ve dinin temelinde de benzer, neden ve sonucu birbirine karıştırma problemi vardır. Her ahlak türü ya da bütün dinler mutlu olmak için yapılması gereken ya da kaçınılması gerekenleri buyurur. Ancak şimdiye kadar buyurulmuş olan değer yargılarını yeniden değerlendiren Nietzsche için bu yargılar tersyüz olur. Nietzsche’ye göre, “‘[t]üm değerleri yeniden değerlendirmemin ilk örneği: iyi

gelişmiş 'mutlu' bir insan belirli eylemleri yapmalıdır ve başka bazı eylemlerden de içgüdüsel olarak kaçınır; fizyolojik açıdan oluşturduğu düzeni, insanlarla ve nesnelerle olan ilişkilerine aktarır. Formüle edersek: erdemi, mutluluğunun bir sonucudur" (Nietzsche, 2005, s. 40). Nietzsche erdemin, insanın mutluluğunda olduğunu bir örnek olarak vermesinin nedeni, neden ve sonucun birbirine karıştığı durumlardan doğabilecek problemleri daha iyi gösterebilmek içindir.

Nietzsche'ye göre, insanlığın çöküşü günahla ya da lükse ve zevke düşkünlük nedeniyle değildir, yozlaşma başlığında toplanan bu davranışlar meydana gelen bir çöküşten sonra kendini gösterir. Nietzsche bu durumu, "Genç adam erkenden sararır ve solar. Dostları derler ki: şu ve şu hastalıktır bunun suçlusu. Ben diyorum ki: onun hasta oluşu, onun hastalığa direnmeyişi, zaten yoksullaşmış bir yaşamın, kalıtımsal bir tükenmişliğin sonucuydu" şeklinde açıklar (Nietzsche, 2005, s. 40). İkincisi, şimdiye kadar bir şeyin nedeni her zaman bilinmiş varsayıldığıyla ilgilidir. Ancak bu durum Nietzsche'ye göre bir yanılgıdan ibarettir. Çünkü Nietzsche'ye göre o, "İçsel dünya hayaller ve seraplarla doludur: istenç de onlardan biridir. İstenç artık devinmiyor, dolayısıyla artık bir şeyi de açıklamıyor" şeklinde görür (Nietzsche, 2005, s. 42). Üçüncü olarak meydana gelmiş olan olaylara sonradan hayali nedenler uydurma çabasıdır. Nietzsche'ye göre insan meydana gelen bir şeyi rasyonalize etmek ister. Bir şeyi duyumsadıktan sonra insanın sinir sistemindeki tüm organlar iyi veya kötü bir neden bulma arayışına girer. Ancak bu durum alınan o duyumun gerçek nedenselliği değil, nedensel yorumlamalarıdır. Nietzsche'ye göre, "Böyle bir durumda, bilgimizin dışında faaliyete geçen bellek, aynı türden benzeri durumları ve bunlarla iç içe geçmiş nedensel yorumlamaları da ortaya çıkarır, - onların nedenselliğini değil" (Nietzsche, 2005, s. 43). Dördüncüsü ise, bir şeye neden bulma arayışının psikolojik bir temeli olmasıdır. Nietzsche'ye göre insanın ilk içgüdüsü rahatsız edici bilinmeyen durumları ortadan kaldırmadır. Bu nedenle bilinmeyenin açıklamasız kalması istenmeyen bir durumdur. Bilinmeyeni bir nedene dayandırmada genellikle yaşanmış olan durumlar tercih edilir. Nietzsche "Bilinmeyen bir şeyi, bilinen bir şeye dayandırmak, hafifletir, sakinleştirir, tatmin eder, ayrıca bir güç

duygusu verir bilinmeyenle birlikte tehlike, huzursuzluk, endişe gelir” şeklinde açıklar (Nietzsche, 2005, s. 44).

Nietzsche’ye göre, tüm ahlak türleri ve dinler neden sonucun birbirine karıştığı hayali nedenler alanına girer. İnsanın hoşa gitmeyen ya da kişiye acı veren duyguları, onların uygun olmayan eylemlerde bulunmasından kaynaklanır. Nietzsche “Bu duygular cezalar olarak, yapmamış olmamız gereken, olmamış olmamız gereken bir şeyin, bedeli olarak doğarlar[15]” şeklinde açıklar (Nietzsche, 2005, s. 45). İnsanın hoşuna giden ya da ona kişisel bir tatmin sağlayan eylemler ise ahlak ve din tarafından tanrıya duyulan güvenle açıklanır. Nietzsche’ye göre, “Bu duygular girişimlerin başarıyla sonuçlanmasından doğarlar. Bu duygular inanç, sevgi ve umut yoluyla doğarlar” (Nietzsche, 2005, s. 45). Nietzsche’ye göre insan, dolu ve kuvvetli olması huzurlu olmasına, huzurlu olması ise tanrıya güvenmesine yol açar. Yani din ve ahlak neden-sonucu karıştırmıştır. Ona göre, “Ahlak ve din tamamen yanılgı psikolojisinin alanına girer: her tekil vakada neden ve sonuç birbiriyle karıştırılır; ya da hakikat, hakiki olduğuna inanılanın sonucuyla karıştırılır; ya da bilincin bir durumu, bu durumun nedeniyle karıştırılır” (Nietzsche, 2005, s. 46).

Nietzsche’ye göre sağlıklı bir ahlak biçimi doğalcılık temelli olmalıdır. Nietzsche’ye göre, “Ahlaktaki her doğalcılık, yani *sağlıklı* ahlak bir yaşama içgüdüsünün egemenliğindedir” (Nietzsche, 2005, s. 36). Bir bakıma ahlak yaşamla bağlantısını koparmamalıdır. Kuçuradi’ye göre Nietzsche ahlaktan ne anladığını şu şekilde ifade eder: “Benim ‘moral’den anladığım şey, bir değerlendirme sistemi, bir varlığın hayat şartlarıyla sıkı ilgisi olan bir değerlendirme sistemidir” (Kuçuradi, 1967, s. 22). İnsanın içgüdülerinden bağımsız hareket eden, ona yapamayacağı şeyleri buyuran, neden ve sonucu birbirine karıştıran ahlak biçimi insanı çürüterek çöküşe götürür. Çürüme, toplumda kendisini dört durumla gösterir. İlk olarak, çürümeyle birlikte toplumu kör bir inanç sarar. Nietzsche, “İkinci olarak, çürümenin yayıldığı bir

[15] Nietzsche, Schopenhauer’in insan kötü eylemlerde bulunuyorsa bunun bedelini ödemeli şeklindeki görüşüne şiddetle karşı çıkar. “ Schopenhauer’in küstah bir biçimde genelleştirdiği cümlede ahlak, neyse o olarak, yaşamı asıl zehirleyen ve ona iftira eden olarak görünüyor: “ister bedensel olsun, ister ruhsal, her büyük acı, neyi hakettiğimizi bildirir; çünkü onu haketmeseydik, bize gelmezdi” (Nietzsche, 2005, s. 45).

toplum bitmiş tükenmişlikle” suçlandığını söyler (Nietzsche, 2017b, s. 44). Savaşma isteği ya da arzusu neredeyse hiç yoktur; onun yerine rahat bir yaşama durumu söz konusudur. Nietzsche, “Üçüncü olarak, sanki kör inancı ve bitmiş tükenmişliği ayıplamayı telafi etmek ister gibi, alışkanlıkla denir ki çürüme zamanları daha yumuşak yaşanan zamanlar” olduğunu düşünür (Nietzsche, 2017b, s. 45). Ancak Nietzsche bu ayıplamaya yapılan zulmün şekil değiştirdiğini düşünerek katılmaz. İnsanlar birbirlerini eskisi gibi fiziksel olarak yaralamak yerine sözlerle ya da bakışlarla birbirlerine zarar verirler. Son olarak Nietzsche, “Dördüncüsü: “Ahlak çöküntüsü” olduğunda tiran dediğimiz insan çıkar ortaya: Tiran, sanki erken gelişmiş, turfanda ürünüdür bireyin, öncüdür. Ancak kısa bir süre sonra: Bu meyvelerin meyvesi, sararmış ve olgunlaşmamış olarak sarkar bir halk ağacının dallarından” şeklinde tanımlar (Nietzsche, 2017b, s. 45). Tiranların ortaya çıktığı dönemde onlardan bağımsız olarak halk, kültür açısından en üst seviyededir. Aynı zamanda halk, kendi içlerindeki huzursuzlukları yok etmek adına barışa ihtiyaçları olduğunu düşünür ve tiranlar da halkın bu huzursuzluklarını kendi çıkarları doğrultusunda kullanır. Böylelikle çürüme dönemlerinde rüşvet ve usulsüzlükler çoğalır. Nietzsche’ye göre, “Çürüme dönemleri elmaların ağaçtan düştüğü dönemlerdir: Bireyleri kastediyorum, geleceğin tohumlarını taşıyanları, manevi sömürünün, yeni devletlerin ve toplumların yazarlarını. Çürüme, bir halkın sonbaharı için aşağılayıcı bir sözdür” (Nietzsche, 2017b, s. 46).

Şimdiye kadar buyrulmuş olan her ahlak yasası insanın içgüdülerini yok sayarak onlara tepeden inme buyruklar sunar ve Nietzsche’ye göre, “[y]aşamın herhangi bir buyruğu belirli bir “yapmalı” ve “yapmamalı” yasasıyla gerçeklenir, böylelikle yaşamın yolunun önündeki herhangi bir engel ve düşmanlık bertaraf edilir” (Nietzsche, 2005, s. 36). Hem insanlığı çöküşe sürüklediği hem de insanın doğasına aykırı olduğunu düşünen Nietzsche, Hristiyanlığa ve onun ahlak anlayışına karşı çıkar. Hristiyanlığı zayıfları temsil eden ve insanlığı çöküşe götüren bir din olarak betimler. Nietzsche’nin ahlak anlayışında efendi ve köle ahlakı olmak üzere iki tür ahlak biçimi mevcuttur. Köle ahlakıyla ilgili çoğu düşüncesi Hristiyanlık ve

Yahudilik dinlerinin öğütlerinden oluşurken efendi ahlakıyla ilgili görüşleri, Roma İmparatorluğu'nu örnek alarak oluşmuştur.

2.2. Efendi ve Köle Ahlakı

Nietzsche'nin efendi ve köle ahlakı şeklindeki ikili ayrımı, hem bir kültürü simgeler hem de insanın ahlaki tarafını betimler. İnsanların bu iki ahlak türünden birine mensup olması onun sınıfsal bir üstünlük ya da alçaklığa sahip olduğu anlamına gelmez. Nietzsche, efendi-köle ayrımını tamamen ahlak bakımından olduğunu belirtir. Aslında Nietzsche efendi ahlakını güçlü ve yüksek kültürün ahlakı, köle ahlakını ise çöküşü temsil eden alçak bir kültürün ahlakı olarak görür. Nietzsche'ye göre iyi, eyleme maruz kalanlar tarafından değil, eylemi yapanlar tarafından adlandırılır. Eylemlere ad veren taraf Nietzsche'nin tabiriyle efendilerdir. Efendiler, sıradan insanlara göre daha güçlü ve kararlarını kendisini düşünerek verebilen insanlardır. Nietzsche'ye göre, "Efendilerin hakkı olan ad verme, öylesine ileri bir noktaya ulaşıyor ki, 'bu, bu ve budur' diyorlar; her şeyi ve her olayı bir sesle damgalıyor ve sanki onları sahipleniyorlar" (Nietzsche, 2008, s. 41). Dolayısıyla iyi kavramı ve iyi eylem bencil olmama gibi bir alt yapıya dayanmaz. Değerleri kendi anlayış biçimlerine göre şekillendiren soylular, adlandırma yoluyla iyi kavramına ulaşır. Soylu olan kişi iyi olan her şeyin temsilcisi ve kaynağıdır. Muttalip Özcan'ın da belirttiği üzere, "güçlü", "emreden", "buyurucu", "sahip" gibi nitelemeler, karakter özelliklerine denk gelmektedir. Dolayısıyla Nietzsche'nin soylu insanı ruhça soylu olan insan anlamını taşımaktadır (Özcan, 2013, s. 143). Nietzsche'ye göre asil ve soylu olan, "[i]nsan türü kendini, değerleri belirleyen olarak hisseder, onaylanmaya gerek duymaz, "bana zararlı olan, kendinde zararlıdır" yargısında bulunur, şeylere onuru veren kişi olarak bilir kendini, değerleri yaratandır o" (Nietzsche, 2017c, s. 201). Soylu olan efendi ahlaklı kişi, kendinin sahip olduğu tüm erdemleri yüce sayar. Yaptığı her eylemle o eylemin değerini yücelten efendi, yardım etmeyi de ihmal etmez. Ancak üstünde durulması gereken efendi kişinin yardım eylemini merhametten dolayı yapmamasıdır. Nietzsche'ye göre, "Seçkin insan da talihsizlere yardım eder, ama merhametten ötürü değil, neredeyse öyle değil, güç fazlalığının ürettiği bir itilimden ötürü" bunu yapar (Nietzsche, 2017c, s. 201).

Çünkü soylu olan iyiliği çıkar uğruna ya da kendisine fayda sağlayabilecek herhangi bir şey için yapmaz.

Nietzsche'ye göre soylu olanlar iyiyi ve kendi değerlerini belirleyen olmalarına rağmen bir bakıma akıldışı davranırlar, "Çünkü, soylu, yüce gönüllü, özverili olanlar, gerçekten dürtülerine yenik düşerler, en iyi anlarında akılları durur" (Nietzsche, 2017b, s. 27). Nietzsche'ye göre, "Hayatı pahasına yavrusunu koruyan ya da kızışma dönemlerinde dişisini ölümüne izleyen bir hayvan tehlikeyi ve ölümü düşünmez; aklı işlemez olur; çünkü yavrusundan ya da dişisinden alacağı zevk ve bu zevkten yoksun kalma korkusu egemen olur" (Nietzsche, 2017b, s. 27). Nietzsche'nin örneğinden de anlaşılacağı üzere efendi olanlar hem korkularını hem de zevklerini son derece yoğun yaşarlar. Nietzsche'ye göre bilimin insana vaadettiği, en az acı ve en fazla hazdır. Ancak bu iki his durumu birbirine bağlıdır. Nietzsche'ye göre, "Eğer ilkini seçer de insan acısını azaltmak ve aşağı çekmek isterseniz, aynı zamanda onun sevinç duyma yetisini azaltıp aşağı çekmiş olursunuz" (Nietzsche, 2017b, s. 35). Efendi ahlakına sahip insan, acıdan kaçıp hazza yönelmek yerine yaşanılan an hangi duygu durumunu gerektiriyorsa onu derinlemesine hisseder. Hem acının hem de hazzın olabildiğince yoğun yaşandığı bu anlarda ise efendilerin aklı susar. Efendi ahlaklı olanlar kötülükten veya başlarına gelebilecek olan herhangi bir şeyden korkmazlar. Nietzsche'ye göre, "[g]urur verici bir yüksekliğe dek büyümesi gereken bir ağaç, kötü havasız ve fırtınasız yapabilir mi; Aksilikler, dıştan gelen dirençler, nefret, kıskançlık, inatçılık, güvensizlik, sertlik, aç gözlülük ve şiddet, onsuz erdemli büyük gelişmelerin çok zor olduğu olumlu koşullar arasında mıdır? Zayıfları öldüren zehir, güçlüleri güçlendirir – güçlüler zehir demezler ona" (Nietzsche, 2017b, s. 40). Efendi olanlar başlarına gelen ya da gelecek olandan korkup kaçmadıkları için güçlüdür, soyludur ve efendidir.

Efendi ahlaklı insanı efendi yapan özellikler nelerdir? Nietzsche'ye göre, fedakarlık, tutkulara göre davranma ya da bencilce davranmamak efendilik gerekçesi değildir; şehvet dolu insanlar da fedakarlık yapabilir, insan tiksindirici duyguların da peşinden gidebilir ve belki de en bencil insanlar efendilerdir (Nietzsche, 2017b, s. 63).

Efendileri özel yapan onları yerle bir eden tutkularının olmasıdır[16]. Kimsenin görmediğini görebilmek ve herkesin kaçtığı duygulara farkında olmadan kucak açmaktır. Acı duygusu efendiler için korkulması ve kaçılması gereken bir duygu durumu değildir. Nietzsche'ye göre, "Az bulunurluk, az bulunurluğun farkında olmayış, soyluyu soylu yapan bu" (Nietzsche, 2017b, s. 63). Soyluların hiçbir özelliğini anlamayan, onların gizli gizli kazanç peşinde koştuklarını düşünen ve efendi ahlakının tam karşısında duran bir köle ahlakı mevcuttur.

Efendilerin gücü karşısında, zayıflar ancak bir araya gelerek onlara karşı çıkabilirler. Aristokratik değer yargılarının çöküşüyle birlikte bencil ve bencil olmayan zıtlığı insan vicdanını gittikçe rahatsız eder (Nietzsche, 2008, s. 42). Zıtlıktan doğan bu rahatsız edici güdüyü Nietzsche, köle ahlakı olarak adlandırır. Nietzsche'ye göre köle ahlakının temsilcileri Hristiyan din adamları ve Yahudilerdir. Ahlaktaki bu köle ayaklanması Yahudiler aracılığıyla olmakla birlikte iki bin yıllık uzun bir süreyi kapsamaktadır. Köle ahlaklı olarak adlandırılan kitle Nietzsche'ye göre çok zayıflardır; dolayısıyla az bulunan efendilerin karşısında olabilmeleri için hem kurnazca davranmalı hem de sayıca üstün olmalılardır. Nietzsche'ye göre, "Savaş patladığında pek de güçsüz kalır bunlar! Çok iyi bilindiği gibi rahipler en şeytan düşmanlardır – Niçin öyledirler? Çünkü çok güçsüzdürler. Bu güçsüzlükleri içlerinde, dehşetli, korkutucu bir nefretin büyümesine yol açar, en tinsel ve zehirli bir nefretin" (Nietzsche, 2008, s. 48). Rahipler kastının bu güçsüzlüğü onların şövalye kastına kin duymasına yol açar. Herhangi bir savaş çıktığında şövalye kastının karşısında güç kullanarak zafer kazanması olanaksız olan rahipler kastı, savaşı kazanabilmek için başka bir yol denemek zorundadır. Nietzsche'ye göre, "en tinsel intikamı gerçekleştirdiler" (Nietzsche, 2008, s. 48). Yani, güçsüzlüğünün bilincinde olan bu kitle, sabretmeyi ve kurnaz olmayı efendilere karşı silah olarak kullanır. Nietzsche'ye göre, bu özelliklerinin sayesinde de şövalye kastına karşı zafer kazanırlar ve onların iyi=soylu=güçlü=mutlu=Tanrı'nın sevgilisi gibi asil

[16] "Sıradan yaratılışın soyluda aşağıladığı akıldışılık ya da akla karşı çıkıştır" (Nietzsche, 2017b, s. 27). Nietzsche'nin soylu olmayan kültürü "sıradan" olarak adlandırması, efendileri sıradan olmayan "özel" bir konuma getirmiştir.

özelliklerini tersine çevirerek kendi değerlerini yaratmayı başarırlar (Nietzsche, 2008, s. 48).

Nietzsche'ye göre, ahlakta kölelerin başkaldırısı, hınç duygusunun yaratıcı olması ve değerler doğurmasıyla başlar. Başkaldırıyla birlikte efendilerin kurduğu değer yargıları tersine döner. Köle ahlaklının başkaldırmak için yararlandığı hınç duygusu aslında hayali bir intikam arzusundan kaynaklanır. Efendiler yalnızca kendi mutluluklarını, iyiliklerini düşünerek kurarlar. Onlar kendi mutluluklarını kurmak için dışarıdan bir etkiye ihtiyaç duymaz ve mutluluklarını kendilerinden daha kötü durumda olan birilerinin olduğu düşüncesi üzerinden var etmezler. Köle ahlakına sahip kişiler ise mutluluklarını efendi değerlerinin tersini düşünerek kurarlar. Köle ahlaklı insanın bu özelliklerini Nietzsche'nin şu ifadesiyle açıklamak mümkündür; "Hınç duygusunun insanı ne 'gönlü açık' ne de 'çocuksu' dürüst ve yapmacıksızdır kendine karşı. Ruhu şaşı bakar, tini saklı yerleri, gizli yolları, arka kapıları sever; örtülmüş her şey onu çeker" (Nietzsche, 2008, s. 53). Hınca sahip olan bu insan, karşısındakinin şeytani olduğu düşüncesini temele alarak kendi iyisini kurar. Yani köleler kendi değerlerini, karşısındakini reddederek kurar. Soylular ise bir başkasına gereksinim duymadan eyleme geçerler. Nietzsche'ye göre "Her soylu ahlak, kendine zafer kazanmış bir biçimde "evet" demekten gelişirken, köle ahlakı daha başında "dışta" olana, "farklı"ya "kendi olmayan"a "hayır" der: Bu hayır onun eylemidir" (Nietzsche, 2008, s. 51). Bu başkaldırış, soyluların koyduğu değerleri tersine çevirmedir. Dolayısıyla soylu insanın oluşturduğu bu 'iyi' kavramı hınçlı insanda 'şer' olarak, 'kötü' diye adlandırılan şey ise 'hayır' olarak kavramlaşır. Nietzsche, "[y]ani kendisinden kalkarak kavrayıp, ancak o zaman kendisi için bir "kötü" kavramını yaratan soylu insanının yaptığının tümüyle zıttıdır! İşte soylu kökten gelenlerin "kötü"sü, işte doymamış nefretlerin kazanında kaynayan "şer"" (Nietzsche, 2008, s. 54). Kötü ve şer kavramlarının görünüşte aynı olması yanıltmamalıdır; Nietzsche'ye göre ikisi aynı iyi kavramının zıttı değildir. Köleler, soylular karşısında güçsüz kalmaları bakımından zayıf davranışlarını erdem olarak adlandırırlar. Acıma ve alçakgönüllülük gibi özellikler köle ahlakının erdemleri

olarak karşımıza çıkar. Aslında kölelerin erdemden anladığı soylulara duyulan nefretin ve hıncın bir sonucudur.

Köle ahlaklı insanın içgüdüleri baskılayan bir hayat sürmesi, onu yaşamdan koparır. Nietzsche'ye göre "Dışarıya boşaltılamayan tüm içgüdüler, içe döner -buna insanın içselleştirilmesi diyorum" (Nietzsche, 2008, s. 100). Nietzsche'ye göre insanın bu denli içine kapanması yeryüzündeki en büyük felaketlerden olmasının yanı sıra kara vicdanın da kökenidir. Nietzsche kara vicdanın kökenini şu şekilde açıklar:

> "Düşmanlık, zulüm, takipten, saldırıdan, değişmeden, tahrip etmekten alınan haz -bunların tümü, bu içgüdülere sahip olanların karşısında olurlar: İşte "kara vicdan"ın kökeni budur. Dış düşmanlardan ve dirençlerden yoksun insan, zorla törelerin ezici darlığının ve düzenliliğinin mengenesine sıkıştı; sabırsızca, parçalanmış, izlenmiş, kemirilmiş, ürkütülmüş, hırpalanmış, "evcilleştirilmeye" çalışıldıkça kafesinin çubuklarına vura vura kendini yaralayan, vahşiliğe duyduğu sıla özlemiyle kendini yiyip bitirmiş bu mahrum hayvan, kendini bir işkence odasına, belirsiz ve tehlikeli vahşiliğe dönüştüren varlık, -bu zavallı, bu özlem dolu, bu umutsuz mahkûm, "kara vicdan"ın yaratıcısı oluverdi" (Nietzsche, 2008, s. 100-101).

İnsanı içgüdülerinden uzaklaştıran ve onun eylemlerine zorlama bir baskıyla karşı çıkma insanı bozmuştur. İnsanlığı düzeltmek adına oluşturulmuş normlar, onun daha da yoldan çıkmasına neden olmuştur. Böylelikle insan Nietzsche'nin tabiriyle 'evcil'leşememiştir. Nietzsche'ye göre kara vicdanın oluşmasıyla insanlığın en büyük hastalığı olan "insanın, insana, kendisine, acı çektirmesi" başlar (Nietzsche, 2008, s. 101).

Kara vicdanın kökenini belirleyen Nietzsche bu kavramın tanımını unutma, bellek ve alacaklı-borçlu durumları üzerinden yapar. İnsan söz verebilen bir hayvandır ancak aynı zamanda bu sözünü yer yer tutamayan da bir canlıdır. Ona göre unutma esnasında bilinç edilgen değil etkin bir rol üstlenir ve unutma, "[b]ilincimizin içine girmesi olgusundan sorumlu olan bir ket vurma yetisidir; tıpkı, fiziksel beslenmeyi içeren 'bedene katma' adlı bin yönlü süreçte olduğu gibi" (Nietzsche, 2008, s. 73). Unutmanın karşısında bellek aracılığıyla hatırlama vardır. Aynı şekilde hatırlama da unutma gibi etkin bir durumdadır. Unutmanın karşısında olan bellek, söz vermenin gerçekleştiği durumlarda ortaya çıkar. İnsan unutmaması gereken bir şeyi hatırlamak

için belleği oluşturur. Belleğin varolmasıyla birlikte söz verebilen insan bir dönüşüm sürecine girer. Nietzsche'ye göre, "[g]eleceğe, sahip çıkmak için, insan, öncelikle zorunlu olayları, rasgele olaylardan ayırmayı nedensel düşünmeyi, sanki onlar şimdiye aitmiş gibi, çok uzakta olanları görüp öncelemeyi, kesinlikle amacının ne olduğunu, ona ulaşma araçlarını, genel olarak hesaplayıp tahmin edebilmeyi öğrenmelidir" (Nietzsche, 2008, s. 74). Dolayısıyla Nietzsche'ye göre, bu yeteneklerle donanan insan, karşısındaki hakkında hüküm verirken onun, tahmin edilebilir, zorunlu ve mümkün bir varlık olarak değerlendirmelidir. Bellek aracılığıyla söz verebilen insanın "[t]örenin töreselliğinden kurtulmuş, özerk ve töre üstü birey, kısaca kendi bağımsız, uzun istemesi olan ve söz verebilen bir birey, egemen birey olduğunu sonunda keşfederiz" ve böylece bu kişi sorumluluk sahibi bir birey haline gelir (Nietzsche, 2008, s. 75). Sorumluluk bilinciyle tam olarak özgürleşen insan kendi eşitine saygı duyarken kendisinden aşağıda olanlara korku salar. Aynı zamanda sorumluluk bilinci insanda üstün olma içgüdüsünü yaratır. İnsan bu içgüdüsüne bir ad vermek ister. Nietzsche'nin kendi ifadesiyle bu içgüdünün adı "Kuşkusuz yanıt şu: Bu egemen insan ona kendi vicdanı diyecek" şeklindedir (Nietzsche, 2008, s. 76).

Bir hayvan türü olan insan belleğe sahiptir. İnsanın bir belleğe sahip olması, onun kalıcı izler taşıdığının göstergesidir. Nietzsche'ye göre bir şeyin hatırlanması, yani bellekte kalıcı bir iz bırakması için onun acı vermesi gerekir. Bu anımsama bireysel değil toplumsaldır. "[İ]nsan kendine bir bellek yaratma gereksinimini duyunca, kansız, işkencesiz, kurbansız yapamaz" (Nietzsche, 2008, s. 77). Toplumlar insan üzerinde hakimiyet kurabilmek ve insanları tutarlı davranmaya yöneltmek için hafızalarında kalacak cezalara başvururlar. Almanların acımasız cezalarından örnekler veren Nietzsche, ceza aracılığıyla oluşturulan acı sayesinde, insanın 'yapmayacağım' ilkesini öğrendiğini savunur. Acı çekmenin sonunda öğrenilen ve belleğe kazınan 'yapmayacağım' bilgisi, kişiyi akla yani sorumlu olmaya ulaştırır. Onun için cezanın temelinde eski uygarlıklardan günümüze kadar gelen alacaklı/ borçlu ilişkisi vardır. Nietzsche'ye göre, "Borcunu ödeyeceğine dair verdiği sözün güvenilir olduğunu göstermek, verdiği söz kutsallık ve ciddilik garantisi sağlamak,

borcunu ödemenin bir ödev, bir yükümlülük olduğunu vicdanına telkin etmek için, borçlu alacaklısıyla bir sözleşme yapar ve borcunu ödemediğinde, 'sahip' olduğu bir başka şeyi onun yerine ödeyeceğine söz verir, üzerinde gücü olduğu bir şeyi, örneğin bedenini ya da karısını, özgürlüğünü hatta yaşamını bile" (Nietzsche, 2008, s. 80).

Alacaklı kişinin borcunu her halükarda borçlu kişiden tahsis edebileceğini bilmesi ceza sisteminin temel taşlarındandır. Aynı zamanda Nietzsche'ye göre alacaklı kişi, borcunu tahsis edemediği durumlarda yaptırım olarak borçlu kişiye şiddet uygular ve bu uyguladığı şiddetten de haz alır. Aldığı haz onun borcunun tahsiliyken borçlu kişinin çektiği acı onun cezasıdır. Böylelikle Nietzsche'ye göre, "alacaklıyı "ceza"landırırken, borçlu efendilerin hakkından pay alır. Sonunca o da bir kez yüceltici duyguyu tadar. "Kendisinin altındaki" birini aşağılayıp, hırpalayabilme duygusunu -ya da en azından, gerçek cezalandırma gücü ve yönetimi "hükümet"in eline geçtiğinde, onu aşağılanmış ve hırpalanmış görme duygusunu" tadar (Nietzsche, 2008, s. 81). Borçlu kişi ise borcunu ödememesi nedeniyle acıya maruz kalır ve bu acı belleğinde yer eder. Modern insana, borçlu kişinin borcunu acıyla ödemesi ve alacaklı kişinin borçlu kişiye acı çektirmekten keyif alması anlaşılmaz gelir. Ancak Nietzsche'ye göre eski insanlar acıdan haz alma ihtiyacı hissederlerdi. Nietzsche'nin ifadesiyle "Zulüm eski insanın büyük şenlik sevincini oluşturmuştur" (Nietzsche, 2008, s. 82). Yani bu duygulanışlar insanın temel dürtülerinden bağımsız değildir. Nietzsche'ye göre "Başkalarının acı çekişini görmek mutlu kılar insanı, başkalarına acı vermek daha da mutlu" (Nietzsche, 2008, s. 82). Nietzsche bu görüşünü insanların yakılarak cezalandırıldığı bir dönemin üzerinden fazla zaman geçmediğini söyleyerek temellendirir. Eski insanlar bu içgüdülerinden utanmazlar; ancak modern insanlar bu güdüyü ayıplar ve insanlık suçu olarak tanımlar.

Nietzsche kara vicdan tanımını da, borçlu ve alacaklı arasında kurulan ilişki temelinde yapar. İlk insanlar atalarına karşı kendilerini her zaman borçlu hissetmiştir. Bu borçluluk insanların kendi atalarına duydukları saygı ve sevgiden kaynaklanır. Hristiyanlık'la beraber atalara karşı ödenmesi gereken bu borç Tanrı'ya ödenmesi gereken borç haline gelmiştir. İnsanlar Tanrı'ya olan borçlarını kurban sunarak ödeyebileceklerini düşünmeye başlamışlardır. Dolayısıyla Tanrı'ya ödenmesi

gereken borç altında ezilen insan, kendini suçlu hisseder. Kara vicdan ise borçlu olmakla ve bu borcun hiçbir zaman ödenememesiyle ortaya çıkar. Toplum tarafından içgüdülerini bastırmaya zorlanan insan, bu içgüdüleri bastıramadığı[17] için hastalıklı bir hal alır. İçgüdülerinden utanmaya başlayan ve onu ortadan kaldıramayan kişi, Tanrı'ya karşı suçluluk hisseder. Nietzsche'ye göre insanın bu durumundan kurtulması için, yani idealini gerçekleştirebilmesi için bedeller ödemesi gerekir, "Ne kadar hakikat yanlış anlaşılmalı, karalanmalı, ne kadar çok yalan kutsallaştırılıp ne kadar vicdan bozulmalı, ne kadar 'Tanrı' kurban edilmeli her defasında? Eğer bir tapınak kurulacaksa bir tapınak yıkılmalıdır" (Nietzsche, 2008, s. 111).

Köle ahlakı kendi değerlerinin devamını sağlayabilmek için çileci idealleri yaratır. Çileci idealler, yoksulluğu, alçakgönüllülüğü ve ruhun temizliğini öven bir pozisyondadır. Nietzsche'ye göre hemen hemen her kültürde çileci rahiplere rastlanır. Çünkü Nietzsche'ye göre "hiçbir ırka ait değildir; her yerde büyüyüp gelişir; toplumun her sınıfında ortaya çıkar" (Nietzsche, 2008, s. 137). Çileci rahiplerin çileci idealleri, efendi ahlakının gücüne karşı, onları yenebilmek için kölelerin kurnazlıkla bulduğu değerlerdir. Çileci rahip için çile çekmek efendi olma isteğiyle gerçekleştirilen bir eylemdir. Nietzsche'ye göre çileci bir yaşam çelişki barındırır. Çünkü ona göre, "Burada eşi bulunmaz bir hınç duygusu, yalnızca yaşamdaki bir şeyin değil de yaşamın kendisinin, en derin, en güçlü en temel koşullarının efendisi olmak isteyen doyumsuz bir içgüdü, güç isteği egemendir; burada kuvvet kaynağını kurutmak için kuvvet kullanma çabası var" (Nietzsche, 2008, s. 137). Yani çileciliğin çelişkisi, hem bedenen hem de ahlaken zayıflaşmak için fazla miktarda kuvvet uygulamaktır. Çileci rahip bir amaç uğruna çekilen bu çileden zevk alır. Güçsüz ve hasta insanlara yani sürü ahlakının insanlarına çoban olma arzusu olan rahip bu hastalığı devam ettirmek için çabalar. Böylelikle sürünün başına geçecek, efendi ahlakının değerlerini tersine çevirecek ve yeni bir ahlak ortaya koyabilecektir. Nietzsche'ye göre, hasta sürünün lideri de hasta olmalıdır

[17] Freud'a göre insan utandığı ve saklamak istediği içgüdülerden kurtulabilmek için savunma mekanizmalarına ihtiyaç duyar. Bastırma ise bu savunma mekanizmalarından biridir. Herhangi bir sebepten dolayı dışa vurulamayan içgüdüler, libido birikmesine neden olduğu için ani patlamalara (katharsis) yol açar. Freud'un bastırma adlı savunma mekanizmasını geliştirirken Nietzsche'den yararlandığı söylenebilir.

“[d]erinden derine hastalarla kötü yola düşmüşlerle ilgisi olmalıdır – yoksa birbirlerini nasıl anlayacaklardı” (Nietzsche, 2008, s. 145). Çileci rahip de köle ahlaklı insan gibi soylulara karşı hınç duygusuyla dolu olması bakımından hastadır. Onu farklı kılan köle ruhlu kitlenin sözcüsü olması ve bu sayede onları yönetebilmesidir. Nietzsche’ye göre rahip sürüsünü sağlıklı olanlara karşı hınçla doldurur. Ancak kişilerin bu hınç ve intikam duygusunu dışarıya değil kendi içlerine yöneltmesi gerektiğini söyleyerek onların rahatlamalarına[18] engel olur. Çileci rahip sürüsünü doğuştan günahkar olduklarına inandırmış ve onları bu şekilde sonu gelmez bir acıya mahkûm etmiştir. Sağlıksız olan bu durumu kişilere aşılayan rahip, onların işlediği günahlarından yararlanır. Bu günahların sebebi olarak yine kişinin kendisini gösterir. Ancak insan sebepsiz yere acı çekmeye dayanamaz. Hınçlarını kendi içlerine geri çevirmeyi öğütlemesi, tedavi amacı taşır; ancak bu yöntem aslında bir tedavi değil, duyguları bastırmayı öğretmektir. Nietzsche’ye göre, çileci rahibe doktor demek doğru olmaz çünkü, “[o] daha çok kendini bir ‘kurtarıcı’ gibi duymaktan, bir ‘kurtarıcı’ olarak saygı duyulmaktan hoşlanır” (Nietzsche, 2008, s. 150). Çileci rahip, doktor olmadığı için kişilerin bezginliklerine fizyolojik bir tedavi sunamaz. Bu nedenle tedavi için psikolojik yöntemleri kullanır. Bu yöntemlerden birincisi, memnuniyet duygusuna savaş açarak yoksunlukla ya da hipnozla arzuyu yok etmektir. Nietzsche’ye göre, “aşk yok, nefret de, intikam yok, refah yok çalışma yok, dinlenme var; mümkünse, kadın yok ya da elden geldiğince çok azı var” (Nietzsche, 2008, .s 152). İkincisinde, hissedilen acıyı geçirebilmek için kişi, başka bir etkinliğe yönlendirilir, böylece kişi mekanik bir etkinlikle acısından uzaklaşacaktır. Nietzsche’ye göre, “bu rahatlamada, acı çekenin ilgisi, tümüyle acısından uzağa çekilmiştir,- yalnızca bu etkinlik girmiştir bilincine, sonuçta acısı için çok az yer kalmıştır” (Nietzsche, 2008, s. 154). Üçüncüsü, iyilikleri küçük sevinçler olarak tanımlamak, yardımın öğütlenmesiyle acılardan kaçınmaktır. Çünkü bu küçük sevinçler içerisinde insanın güç isteme arzusunu barındırır. Nietzsche’ye göre, “Bütün bu iyilik yapma, yardım etme, yararlı olma, ödüllendirmedeki “en küçük ustalık” fizyolojik açıdan engellenenler için, en etkili teselli aracıdır” (Nietzsche, 2008, s. 155). Son olarak dördüncü yöntem, duygu taşkınlığı yaratarak

[18] Katharsis yaşamış olur.

acıları bir süreliğine öteler. Nietzsche'ye göre rahip bunu "[h]er zaman bütün güçlü duygulardaki heyecanı" kullanarak yapar.

Binlerce yıldır savaş içerisinde olan bu iki ahlak sistemi, Nietzsche için, "Yahudi'ye karşı Roma, Roma'ya karşı Yahudi" şeklinde adlandırılır (Nietzsche, 2008, s. 66). Yeryüzünde gelmiş geçmiş en güçlü medeniyet Roma'ydı ancak yine de Yahudilerle olan savaşını kaybetmiştir. Ancak burada bahsedilen insanların savaşı değil ahlak sistemlerinin değişimidir; yani efendi ahlakından köle ahlakına dönüşen bir ahlak sistemi anlatılır. Yine de Nietzsche'ye göre efendi ahlakı ve köle ahlakı arasındaki mücadele farklı görünümlerle de olsa tarih boyunca devam etmiştir. Çünkü "Bu zayıflar – onlar da günün birinde güçlü olmak isteyecekler, kuşkusuz günün birinde "krallıkları" gelecektir" (Nietzsche, 2008, s. 63). Zayıf olan her daim güçlünün yerine geçme hayalini içinde barındıracaktır.

2.3. Nietzsche'nin Merhamet Kavramı Bağlamında Özgecilik

Hristiyanlığın tutkuları ve hırsları önleyici bir ahlak biçimini öğütlüyor olması Nietzsche'ye göre Hristiyan din adamlarını, köle ahlakının en büyük temsilcisi haline getirir. Nietzsche'ye göre, "Tutkuları ve hırsları, salt onların aptallıklarını ve aptallıklarının nahoş sonuçlarını önlemek için yok etmek, bugün bizim günümüzde bizzat aptallığın iflah olmaz biçimidir" (Nietzsche, 2005, s. 33). Kilise her zaman bastırmayı, insani olan duyguları kesip atmayı öğütlemiş, bu onların olayları çözme biçimi haline gelmiştir. Nietzsche'ye göre bir şeyle savaşmak yerine o şeyi kesip atmak ya da varlığını inkar etmek tam da zayıflara göredir. Geleneksel ahlak buyrukları altında yorgun düşen insan Hristiyanlığın kendini merhamet dolu tanıtma biçimine inanır. "Hristiyanlık insanları ahlaksal taleplerin yükünden, mükemmelliğe giden daha kısa bir yol gösterdiğini sanarak kurtarmak istemiştir" Nietzsche'ye göre Hristiyanlığa bu şekilde kanmak büyük bir hatadır "[a]ma çölde bitkin ve umutsuzluğa düşmüş bir kimse için büyük bir avuntu"dur (Nietzsche, 2014, s. 56). Hristiyanlık insanı zayıflatıp kendine bağımlı hale getirme adına ona türlü işkenceler uygular. Bunlar korku ve insanın kendini affedilmez bir günahkar olarak görmesidir.

Nietzsche “[h]er din korkudan ve gereksinimden doğmuştur, aklın dolambaçlı yollarından usulca girmiştir varoluşa” şeklinde düşünür (Nietzsche, 2017a, s. 84). Nietzsche’ye göre Hristiyanlık da diğer dinler gibi, cehennem benzeri mekan tasvirleriyle insanları korkutarak inançlı olmaya zorlar ve bu yöntemi Roma’dan devşirir. Ona göre “Hristiyanlık yeraltı dehşetlerine inanan ve çoktan zayıflayan inancı kontrol altına almakla akıllılık etti” (Nietzsche, 2014, s. 65). Yani Hristiyanlık, bireylerin Roma inancına bağlı olarak ortaya çıkan korkularını tanrı korkusuna dönüştürerek daha inançlı bireyler haline gelmelerine neden olur. Aynı zamanda Hristiyanlık, insanların günahkar olarak dünyaya geldiği görüşüyle, onların her zaman kendilerine acımaları gerektiğini öğütleyerek onları zayıflatır. Çünkü Nietzsche’ye göre “İnsanın, bu denli güçlü bir yargıcın nasıl takdir edeceğini tam olarak bilmediği için, kendini masum olduğundan çok günahkar olduğuna ikna etmesi daha iyidir” (Nietzsche, 2014, s. 67).

Hristiyanlığın en meşhur öğüdü, her kim olursa olsun, kişinin karşısındakine merhamet göstermesi ilkesine dayanır. Hristiyanlığın temelinde bir başkasına merhamet etme öğüdü olduğu gibi aynı zamanda doğuştan günahkar olan kişinin kendine merhamet etmesi de gerekir. Nietzsche merhamet duygusunun hem kendisine hem de Hristiyanlığın onu övme biçimine karşı çıkar. Hristiyan merhameti insanların acı çekmesini engeller ve onlara yardım eli uzatmayı öğütler. Doğuştan günahkar olduğunu düşünen insan, hali hazırda yeterince acı çekmesi bakımından daha fazla acı çekmemek adına, Hristiyanlığın bu çağrısını yerine getirir. Ancak haz duygusu insan hayatının bir parçası olduğu kadar acı duygusu da hayatın bir parçasıdır ve hazdan kaçınılmadığı gibi acıdan da kaçınılmamalıdır. Merhametin insanı acı duygusundan uzaklaştırarak onu güçsüzleştirmesi ve zayıflatması, Nietzsche’nin insana yakıştırmadığı bir durumdur. Nietzsche’ye göre “Merhamet duygusunun özü, acının gerçekten kişiye ait olan yanını sıyırıp atmasıdır” (Nietzsche 2008, s. 191). Nietzsche insana ait bütün duygu durumlarını değerli görmesi bakımından acı duymanın kişiye has bir durum olduğu görüşündedir. Acı duygusuyla bu duyguyu yaşayan kişi arasına bir başkasının merhameti girmemelidir.

Nietzsche'nin merhamet tanımı, hem fiziksel hem de zihinsel olarak yakın görülen kişinin, acı çektiği bir durum sonucunda oluşan ve temelinde acıma bulunan yoğun hisler bütünüdür. Acıma duygusu genellikle insanın bir başka insan üzerinde deneyimlediği ve kendi başına gelmesinden korktuğu durumlarda ortaya çıkar. Aslında acıma duygusu kendi başına bir acımayı değil, acıma duygusunu yaşayanın kendini o duruma dahil etmesiyle gerçekleşir. Nietzsche acıma duygusuna, "Kişi düşmanlık duygusunu aştığını göstermek istediğinde, acıma rolü yapar: ama genellikle boşunadır bu. Düşmanca duyguda güçlü bir artış olmadan fark edilemez bu rol" aforizmasıyla karşı çıkar (Nietzsche, 2017, s. 44). Aynı zamanda Nietzsche acıma duygusunun Rochefoucauld'un yargısından yola çıkarak ruhu zayıflattığını düşünür. Acı çekene yardım etme durumu kişinin kendi egosunu bir başkası üzerinden kurması ve kendini yüceltmesi gibi alt metinler barındırır. Nietzsche 'acıma' başlıklı aforizmasında, "Acının altın kaplamalı kınında bazen hasedin hançeri gizlidir" şeklinde ifade eder (Nietzsche, 2018, s. 154). Dolayısıyla Nietzsche, acıma duygusuna karşı bir uyarıda bulunmak ister.

> "Daha çok kendilerine acınılsın diye ağlayıp bağıran ve bu yüzden durumlarının dikkati çekebileceği anı kollayan çocukları gözlemlemek yerinde olur; hastalarla ve ruhsal rahatsızlığı olanlarla ilişki içinde yaşandığında bu yakınmaların ve inlemelerin, mutsuzluğun sergilenmesinin, aslında orada bulunanlara acı çektirmek amacını güdüp gütmediğini sorar insan kendisine: sonra da berikilerin dile getirdiği acıma, zayıflar ve acı çekenler için bir tesellidir, görürler ki tüm zayıflıklarına karşın en azından hala bir güçleri vardır: acı çektirme gücü" (Nietzsche, 2017a, s. 45-46).

Acı çektirme gücü elde eden zayıflar bu durumdan bir çeşit haz alır ve kendilerinden güçlü olan kişilere isteklerini yaptırdıkları için onlardan üstün olduklarını düşünür. Acıma ve merhamet etme arasında yakın bir ilişki bulunması, Nietzsche'nin insan ilişkilerinde merhamet kavramını değersiz görmesine yol açar. Kişi, kendi başına gelebilecek olan felaketlerden korktuğu için bir başkasına acıması ya da merhamet göstermesi ve zayıflıklarını güçlülerin sağlayabileceği imkanlardan faydalanmak için kullanması köle ahlaklının davranışıdır. Soylu ahlaklı olan insan zayıflara acıma duygusu göstermez. Nietzsche'ye göre "Acı çekene karşı çoğunlukla serttirler, çünkü acı çeken, onların gayret ve gururları karşısında bir hiçtir" (Nietzsche, 2017b, s. 36).

Nietzsche'ye göre kendini bir başkasının yerine koyma ve ona göre davranma her zaman problemli olmuştur. Dolayısıyla o, bir toplulukla birlikte yaşayan hayvanların geliştirdikleri duygudaşlık içgüdüsüne karşı çıkar. Çünkü duygudaşlık içgüdüsünün temelinde acıma hissinde olduğu gibi korku vardır. Kişi bir başkasının kötü bir durumdan kurtulmasına yardım ederken aklında her zaman, günün birinde kendisinin de benzer şeyleri yaşayabileceği düşüncesi vardır. Nietzsche, kendi türünden olanı koruma olarak adlandırılan özgeciliğe, zayıfların güçlüler tarafından kurtarılmasını içermesi bakımından karşı çıkar. Nietzsche, özgeciliğin temelinde güçlünün sahip olduğu gücü, zayıf olanların yararını gözetmesi gerektiği düşüncesinin yattığını düşünür. Bir bakıma güçlülerin kendilerini feda ettiği bir durum söz konusudur. Nietzsche'ye göre "İnsanın erdemlerine kendisi için değil de bizim için, toplum için olası etkileri açısından iyi deniyor" (Nietzsche, 2017b, s. 40). Çalışkan, inançlı ve cinsellikten uzak durma gibi dinlerin kabul ettiği erdemlere sahip olan insanlar, o erdemlere teslim olurlar. Nietzsche'ye göre "[k]omşunuz erdeminizi de tam bu yüzden över!" (Nietzsche, 2017b, s. 41). Sahip olduğu erdemler yüzünden kişinin zarar görmesi komşusu ya da içinde yaşadığı topluluk tarafından umursanmaz. Nietzsche "[k]endini helak edecek denli çalışkan olan genç onurlandırılır, onun için üzüntü duyulur, şöyle düşünülür çünkü: "Toplumun bütünü için en iyi birey bile yalnızca küçük bir kurbandır. Feci şekilde ihtiyaç vardır, böyle kurbanlara!" şeklinde açıklar (Nietzsche, 2017b, s. 41). Nietzsche'ye göre kendi isteğiyle kurban olan ya da kurban edilen kişi, yokluğuyla değil varlığıyla topluma daha iyi hizmet edebileceği anlaşılırsa, kurban etme fikrinin korkunçluğu ortaya çıkar. Komşu ya da topluluk bireyin kendisini topluluğu kurtarmak adına feda etmesine karşı çıkmaz; çünkü bu durum onun yararınadır. Nietzsche'ye göre törenin emrettiği üzere, "topluluk bireyden daha değerlidir ve kalıcı yarar geçici olana tercih edilmelidir" (Nietzsche, 2018, s. 42). Nietzsche'ye göre buradan çıkarılan sonuç topluluğun yararına olan herhangibir şeyde bireyin acı çekmesinin önemli olmadığıdır. Ancak Nietzsche'ye göre "böyle bir anlayış sadece kendileri kurban olmayanlarda ortaya çıkar" (Nitzsche, 2018, s. 42). Nietzsche'ye göre özgecilik kendi dönemindeki ahlak buyruklarıyla, ahlak anlayışının kendisinin çeliştiğini söyler. Nietzsche'ye göre, ""Kendinden vazgeçip, kendini feda et" buyruğu, kendi ahlakına ters düşmemek

adına, yalnızca, kendi çıkarlarından vazgeçmiş, gerçekleştirecekleri bireysel fedakarlıklarla belki de kendi sonlarını hazırlayanlar tarafından ileri sürülecektir. Oysa, komşu (ya da toplum), özgeciliği yararı için önerir önermez, tümüyle karşıtı olan buyruk "çıkarını ne pahasına olursa olsun, gözetmelisin" çıkacaktır ortaya; aynı anda hem "yapmalısın" hem de "yapmamalısın" öğütlenecektir" (Nietzsche, 2017b, s. 42-43).

Bahsedilen bu erdemlerin övgüsü kişiye zararlıdır. Tüm canlı varlıkların ortak özelliği en nihayetinde hayatta kalma çabasıdır. Dolayısıyla Nietzsche'ye göre özgecilik, insanın yüce duygularından biri olarak gördüğü, yaşamın temel içgüdüsü olan hayatta kalma çabasından bir bakıma soylu bencilikten bireyi alıkoyar. Nietzsche "Erdemin övgüsü mahrem olarak zararlı bireyin övgüsüdür, -insanı en soylu bencilliğinden ve yüksek kendini koruma gücünden yoksun bırakan dürtülerin övgüsü" şeklinde ifade eder (Nietzsche, 2008, s. 41). Nietzsche'ye göre, insanları birbirine bağlayan acıma kaynaklı merhamet duygusu değil, birbirleriyle paylaştıkları mutlulukları ya da sevinçleridir. Volkan Ay'ın aktarımıyla Nietzsche'ye göre, ""Bir dostu yaratan şey, paylaşılan acı değil, paylaşılan sevinçtir"" (Nietzsche, 2003b, s. 314- akt Ay, 2013, s. 206). İnsanların birbirine yakınlaşması, kötü veya felaket anlarında fedakarlık eden kişiler sayesinde değil, güzel zamanlarda meydana gelir. Çünkü Nietzsche'ye göre bir iyi zamanlarda birlik olmak kötü zamanlarda birlik olmaktan daha zordur. Ay'ın Nietzsche aktarımıyla, "Paylaşılanın sevinç olması -ki bu daha zordur- sevinci paylaşan tarafların hınç duygusundan uzak bir ilişki kurduklarını kanıtlar" (Ay, 2013, s. 206). Merhamet gibi içerisinde acıma ve hınç barındıran bir duygu aracılığıyla insanlar birbirleriyle yakınlaşamazlar. Bu nedenle insanlar arasındaki yakınlaşma, acı yerine sevinçle olmalıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DOĞAL SEÇİLİM BAĞLAMINDA AHLAK

3.1. Nietzsche ve Darwin ile İlgili Genel Tartışmalar

Darwin ve Nietzsche arasındaki bağla ilgili çalışma yapan bir çok uzmanın genel fikri; Darwin ve Nietzsche'nin hem birbirine benzediği hem de birbirlerinden ayrıldığı yönündedir. Dirk R. Johnson, John Richardson ve Catherine Wilson gibi bazı yorumcular, Darwin ve Nietzsche'nin uyumlarının üst insan ve güç istenci kavramları bağlamında olduğunu düşünürler. Buna ek olarak onlar, Nietzsche'nin terminolojisinde Darwin etkileri olduğunu söylerler. Özellikle güç istenci kavramının altında Darwin'in "varoluş mücadelesi" mekanizmasının yattığı düşünülür. Nietzsche'nin birçok kitabında Darwin'in adı geçmesine rağmen, yorumculara göre Nietzsche Darwin'i birinci elden okumamıştır. Babette Babich'e göre "Nietzsche'nin Darwin anlayışı Thomas Malthus ve Herbert Spencer'ı okumasıyla şekillenmiştir" (Babich, 2014, s. 406). Wilson'a göre ise "Nietzsche, herkesin katılacağı üzere Darwin'in ne *Türlerin Kökeni Üzerine* (1869) adlı kitabını, ne de *İnsanın Türeyişi*'ni (1871) okumuşa benzemektedir" (Wilson, 2013, s. 355). Richardson ise Nietzsche'nin Darwin'i ikinci el kaynaklardan okuma durumunu, "Doğrusunu söylemek gerekirse, Nietzsche eleştirilerini yöneltmeden önce Darwin'in kendi yazılarıyla doğrudan tanışıklık kurmaya gereksinim duymuş gibi görünmüyor. O, çalışmadan esasen İngiliz ve Alman Sosyal Darwinistler aracılığıyla haberdar olmuştur. Bu nedenle, o bilhassa Darwin'den çok Spencer'a atıf yapmakta; kütüphanesinde Darwin değil Spencer bulunmaktadır" şeklinde ifade eder (Richardson, 2002, s. 540). Dolayısıyla Nietzsche'nin bu konuyla ilgili getirmiş olduğu eleştiriler, doğrudan Darwin'e değil, Darwinistçileredir şeklinde yorumlanabilir.

Darwin ve Nietzsche arasında dört aşamalı bir ilişki kurulabilir. İlk olarak Darwin'in kendi döneminde yayınlamış olduğu fikirler dünya çapında büyük bir etki uyandırır, bu etkilere gençlik döneminde maruz kalan Nietzsche, Darwin'in düşüncelerinden etkilenmiştir. Nietzsche'nin ahlak anlayışının anlatıldığı bölümde, iyi olmanın kalıtımla aktarıldığı düşüncesi, onun Darwin'den etkilendiği şeklinde yorumlanabilir.

İkinci aşama Nietzsche'nin David Strauss'la olan ilişkisi üzerinden kurulur. Nietzsche Strauss'un Darwin'i yanlış anladığı düşüncesiyle eleştirirken, Darwinci bir pozisyonda durur. Üçüncü aşama, Nietzsche'nin Darwin'den ilk uzaklaşması olarak değerlendirilir. Nietzsche Darwin'in varoluş mücadelesi kavramını yeterli bulmaz. Bu nedenle varoluş mücadelesine bir alternatif olarak güç istenci kavramını getirir. Bu aşamada Nietzsche hala Darwinci olarak yorumlanabilir. Ancak dördüncü aşamada Darwin'in ahlak ile ilgili düşüncelerinde insanın özgecilik temelli bir davranış biçimini benimsediğini savunmasına Nietzsche tamamen karşıdır.

Darwin ve Nietzsche arasındaki yakınlıkları veya farklılıkları belirlemek, diğer bir çok yorumcunun da katıldığı üzere zordur. Soner Soysal'ın Ansell-Pearson aktarımında bu zorluklar iki maddeyle açıklanmıştır. Soysal'ın Pearson yorumuna göre birincisi "Darwinci etki neredeyse Nietzsche'nin akademik kariyerinin başlangıcında, daha yirmi üç yaşındayken başlamıştır. Diğer bir deyişle, Nietzsche'nin yayımlanmış ve yayımlanmamış tüm eserleri Darwinci kuram tarafından etkilenmiş olabilir" (Soysal, 2009, s. 246). Darwin'in görüşleri genel olarak dünyada büyük bir yankı uyandırmıştır. Nietzsche'nin felsefesinde fizyolojiye vermiş olduğu önem, bu nedenle Darwin etkili olabilir. İkinci olarak, "Ansell-Pearson'a göre, Nietzsche yazılarında Darwinci düşüncelere karşı çıkarken, aslında, Darwinci kuramı destekler bir şekilde yazmaktadır. Ansell-Pearson'un deyişiyle, "Nietzsche kendini Darwin 'karşıtı' olarak sunduğu zaman, gerçekte sıklıkla Darwin 'yanlısı' bir şekilde yazmaktadır" (Soysal, 2009, s. 246). Ansell-Pearson'a göre Nietzsche'nin Darwin yanlılığı, bir bakıma onun yazma biçiminde kendini gösterir. Bir bakıma benzer düşünceleri farklı üsluplarla anlatmışlardır. Nietzsche'nin soylu olarak nitelendirdiği efendi ahlaklı insanların hem ahlak hem de fiziksel olarak güçlü olmaları ve köle ahlaklı insanların da aynı şekilde hem fiziksel hem de ahlak bakımından zayıf olmaları Darwin etkili olduğu söylenebilir. Her ne kadar Darwin'de soylu ve köle ahlakı gibi bir ayrım bulunmasa da, Nietzsche'nin ahlak ile ilgili yapmış olduğu bu ayrımda fizyolojiye verdiği önem Darwin etkili olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Dirk Robert Johnson'a göre Nietzsche, Darwin'in tüm mekanizmalarını ve teorilerini benimsemese de, Darwinci evrim anlayışına sempati besler. Johnson, "Nietzsche'nin Darwinci paradigmaları ve anlayışları sahiplenmesi, bilimsel yöntemler için duyduğu heves ve 19. yy felsefi idealizmi reddedişi Nietzsche'nin tam olarak bir Darwinci olmasa da en azından "Darwinci Devrim"e sempati duyduğu varsayımına katkıda bulunur" şeklinde ifade eder (Johnson, 2003, s. 657). Johnson, Nietzsche'nin Darwin'e olan yakınlığının, onun erken dönem eserlerinden biri olan "*David Strauss, İtirafçı ve Yazar*" adlı kitabında görüldüğünü söyler. Johnson'a göre, "Nietzsche Darwinizme olan eğilimini 1873 yılında David Strauss yazısının yedinci bölümünde belli etmiştir" (Johnson, 2003, s. 659).

Nietzsche "*David Strauss, İtirafçı ve Yazar*" adlı eserinde bir filister[19] olarak gördüğü Strauss eleştirilerine ek olarak, onu bir de Darwin'i yanlış anlaması bakımında eleştirir. Johnson'a göre "Nietzsche ilk ve en önemli olarak, Strauss'un gelişigüzel okumasını, birbirleriyle çelişen stilleri bir araya getirmesini ve birbiriyle bağdaşmayan edebi, bilimsel ve dini esinlenmeleri aşırı kapsayıcı "yeni inanç" içinde birleştirmesine imkan veren ideolojik eklektisizmini eleştirir" (Johnson, 2003, s. 659-660). Bir bakıma Nietzsche Strauss'un hem düşünce biçimini hem de yeni bir inanç bulma arayışını eleştirir. Nietzsche'ye göre Strauss, ahlak ile ilgili söylemeye cesaret edilemeyeni söylemek ister. Strauss'un itirafı şu şekildedir; "Elbette dünyaya özellikle en az işitmek isteyeceği şeyi söylemek, sevilmeyen ve nankör görevdir… İşte benim duygu ve düşünüş tarzım, beni ezelden beri bunu yapmaya itmiştir" (Nietzsche, 2006, s. 43). Ancak Nietzsche'ye göre Strauss bu isteğini yerine getiremez. Nietzsche Strauss'u, "Kaba bir keyifle maymuncu soybilimcilerimizin tüylü urbasına bürünüyor ve Darwin'i insanlığın en büyük iyiliğini yapmış kişi olarak övüyor -ama utanarak görüyoruz ki, etiğini "dünyayı nasıl kavrıyoruz?" sorusundan tamamen kopuk olarak kurmuş" şeklinde eleştirir (Nietzsche, 2006, s. 44). Çünkü Nietzsche 'ye göre Strauss, Darwin'in evrim anlayışından bir ahlak düşüncesi kurabilirdi ancak ona göre bunu yapamadı. Nietzsche bu durumu,

[19] "Filister: Eski Ahit'te geçen bir kavmin adı. Darkafalı, küçük burjuva ve kültür düşmanı anlamında kullanılıyor" (Nietzsche, 2006, s. 105)

“[b]urada kendi “Biz”ine sırt çevirebilir, bellum omnium contra omnes’ten[20] ve güçlü olanların ayrıcalıklarından yaşam için ahlak kuralları çıkarsayabilirdi” şeklinde ifade eder (Nietzsche, 2006, s. 44). Nietzsche’ye göre Strauss, ahlak kurallarını çıkarsayamamakla birlikte, bir ahlak kuramı geliştirmekten de çok uzaktır. Nietzsche’ye göre Strauss, Darwin etkisiyle ahlaksal çıkarımlar yapabileceğini düşünür ancak Darwinci varsayımları hatalı yorumlamış, bu yüzden de yapamamıştır. Nietzsche’ye göre, “Strauss henüz bir kavramın insanları asla daha ahlaklı ve daha iyi yapamayacağını, ahlak vaazı vermenin kolay, ahlak kurmanın ise zor olduğunu bile öğrenemedi; o kendine daha çok, zaten gerçekten var olan, insanın iyilik, merhamet, sevgi ve nefsini yadsıma fenomenlerini, *kendi Darwinci varsayımlarından* yola çıkarak ciddi ciddi açıklama ve türetmeyi görev edindi” (Nietzsche, 2006, s. 44-45, vurgu bana ait). Bir bakıma Nietzsche Strauss’un Darwin’in gerçek düşüncelerini yansıtmadığını söyler. Çünkü Strauss Nietzsche’nin de belirttiği üzere ‘kendi Darwinci varsayımlarından’ hareket etmiştir. Nietzsche’nin düşüncesine göre Strauss ve Darwin’in insan tasviri farklıdır; Strauss insanı, salt doğaya ait bir varlık olarak görmezken Darwin, insanı tamamen doğaya ait bir varlık olarak değerlendirir. Nietzsche Darwin’in varoluş mücadelesi mekanizmasından dolayı insanları birbirlerinden farklı varlıklar olarak nitelendirirken, Strauss’un insanların bireysel farklılıklarını yok saydığını düşünür. Nietzsche’ye göre Strauss;

> “Darwin’in temel önermesinin üzerinden hoppalıkla atlamayı başarıyor. Hiçbir zaman unutma ki,” diyor Strauss, “salt doğaya ait bir varlık değil, bir insansın, hiçbir zaman unutma ki, ötekilerin tümü de insandır, yani tüm bireysel farklılıklarına karşın, aynı senin gibidirler, gereksinimleri ve talepleri seninkilerle aynıdır… Darwin’e göre insanın kendisi de tümüyle doğaya ait bir varlık olduğu için, özellikle aynı türden varlıkların da aynı haklara sahip olduklarını her an unutmak yoluyla ve özellikle de kendini böylece daha güçlü hissettiği ve daha zayıf yapılı öteki örneklerin yok oluşuna adım adım yol açtığı için, tamamen başka yasalara uyarak kendini insan olma doruğuna dek geliştirdiğine göre … Oysa Strauss, iki varlığın hiçbir zaman tamamen eşit olmadığını ve insanın hayvanlık aşamasından kültür filisteri doruğuna varıncaya dek tüm gelişiminin bireysel farklılık yasasına bağlı olduğunu kabul etmesi gerekirken, tam tersini ilan etmekte hiç de zorlanmıyor” (Nietzsche, 2006, s. 45).

[20] Herkesin herkesle savaşı

Nietzsche’ye göre Strauss, Darwin’in temel önermesini kendi düşüncesine göre yorumlar. Strauss, insanların değişiminde meydana gelen aykırılıkları, bireysel farklılık şeklinde adlandırması Darwin’le uyuşmamaktadır. Bir bakıma Strauss “salt doğaya ait bir varlık değil, insansın” şeklinde düşünerek, insanı doğadan ayırır. Dolayısıyla Nietzsche’nin Darwin hakkında söylemiş olduğu ilk düşünceler alıntıdan da anlaşılacağı üzere Strauss eleştirisi üzerindendir. Aynı zamanda Nietzsche Darwin’in görüşlerini bu aşamada eleştirmez. Johnson’a göre, Nietzsche Strauss’un Darwin’in biliminin ahlaki çıkarımlarını anlamadan ona başvurmasını hedef alır (Johnson, 2003, s. 660). Dahası Nietzsche karşı olmamakla birlikte Darwin’in teorisine sıcak da bakmaktadır. Johnson’a göre, Nietzsche Darwin’in ahlak için doğalcı bir paradigma geliştirdiğini düşünür (Johnson, 2003, s. 660). Bu noktada Darwin ve Nietzsche arasında bir ortaklık olduğu düşünülebilir. Nietzsche, ahlak ile ilgili tam bir tanım vermese de, ahlakın kökenini sorgularken ulaştığı sonuçlardan da anlaşılacağı üzere, insan doğasına aykırı olmayan bir ahlak anlayışını savunur. Çünkü gelenek, töre ve din gibi olgular insanı baskılayan otoritelerdir; bu türden otoriteler ise toplulukta, daha önce de bahsedildiği üzere çöküşe neden olur. Dolayısıyla Nietzsche ve Darwin’nin doğalcı bir ahlak anlayışı bakımından benzer olduğu söylenebilir.

Johnson Nietzsche’nin doğa bilimlerine karşı bir ilgisi olduğunu ve bu ilginin diğer yorumcular tarafından da desteklendiğini söyler. Johnson’a göre, “Nietzsche’nin doğa bilimlerine güçlü bir ilgi geliştirdiği, genel olarak kabul edilir” (Johnson, 2003, s. 657). Nietzsche’nin doğa bilimlerine olan bu ilgisi, geliştirdiği tiplere de yansımıştır. Johnson’a göre, Nietzsche Darwin’den ilham alarak biyolojik tipler yaratır ve bu konuyla ilgili olarak ilk işareti rahip tipi kavramıyla verir (Johnson, 2003, s. 669-670). Johnson’a göre biyolojik temelli geliştirdiği bu tipler güç istenci kavramının ilk belirtileri olarak yorumlanabilir. Johnson, “Bu erken anlatılar Nietzsche’nin olgunlaşmamış “güç istenci” kavramının ilk imalarıdır” şeklinde ifade eder (Johnson, 2003, s. 670).

Nietzsche’nin Darwin’e karşı çıkışının başlangıcı ise güç istenci kavramıyla olduğu söylenebilir. Darwin’in evrim kuramında daha önce de bahsedildiği gibi önemli olan

dış koşulların etkisidir. Darwin'in dış koşulları önemsemesi, doğal seçilimin etkilerinin en iyi iklim değişiklikleriyle görüldüğü düşüncesinden de anlaşılır. Çünkü Darwin, organizmanın yalnızca dış koşulların değişmesiyle evrimleştiği ve içsel bir çaba harcamadığı düşüncesiyle Lamarck'tan farklılaşır. Soysal'a göre, "Nietzsche, Darwin'in dış güçlerin etkilerini abarttığını, organizmanın kendi gücünü gözden kaçırdığını iddia eder" (Soysal, 2009, s. 254). Soysal Nietzsche'nin *Güç İstenci* adlı kitabındaki şu ifadeye atıf yapar; "Yaşam sürecindeki en önemli şey, tam olarak içeriden çalışan, 'dış koşullar'ı kullanan ve sömüren olağanüstü biçimlendirici, biçim yaratıcı güçtür" (Nietzsche, 1968, s. 344 akt. Soysal, 2009, s. 254). Alıntıdan da anlaşılacağı üzere, Nietzsche, Darwin'in aksine içeriden bir güç olmadıkça dış kuvvetlerin etkisinin önemli olmayacağını düşünür. Aslında Nietzsche yaşam mücadelesini güç istenci gibi içten gelen bir tepiyle açıklamak gerektiğini düşünür. Richardson ise aynı durumu şu şekilde ifade eder; "Nietzche'nin temel düşüncesi olan bu yaşam istenci [Lebenswille] yaşama arzusu [Wille zum Leben], değil, bir güçtür" (Richardson, 2002, s. 543). Aslında Nietzsche'ye göre, insan yaşamak için mücadele etmez, üstünlük ve güç kurmak için mücadele eder. Nietzsche'nin güç istenci, insanın başka bir insan üzerinde üstünlük kurma mücadelesi şeklinde yorumlanabilir. Ancak bu düşünceyi otoriter bir güç olarak düşünmek yerine, insanın kendi gücünü aşmak adına sergilemiş olduğu bir mücadele şeklinde yorumlamak daha doğru olur. Wilson Nietzsche'nin güç istencini, "Bu bir içsel güçtür, bireyin karşısında pasif olduğu dışsal, çevresel kuvvet kümesi değildir" şeklinde yorumlar (Wilson, 2013, s. 362). Nietzsche, doğanın insan üzerinde hakimiyet kurduğu ve insanın bu aşamada tamamen pasif kaldığı düşüncesine karşı çıkar. Lewis Call'a göre ise, "Darwin'in doğal ve cinsel seçilim aracılığıyla gerçekleşen evrim anlayışına karşı, Nietzsche insan toplum ve kültürünün gelişimi için alternatif bir model önerdi; bu model Nietzsche'nin güç istenci kavramı çevresinde dönüyordu" (Call, 1998, s. 3). Aslında Nietzsche'nin isteği insanın doğa karşısında pasif olduğu düşüncesini değiştirmektir. Nietzsche'ye göre insan doğa karşısında pasif değil, aktif bir konumdadır.

Nietzsche'nin 'varoluş mücadelesi' mekanizması yerine 'güç istenci' kavramını önermesinin bir diğer nedeni, bu mekanizmayı kanıtlanmış olarak görmemesinden kaynaklanır. Nietzsche'ye göre "Şu ünlü "yaşam uğruna savaş" kanıtlanmış olmaktan çok öne sürülmüş gibi geliyor bana. Rastlanılmıyor değil buna, ama bir istisna olarak; zorluk durumu, açlık durumu değil, zenginlik, bolluk, hatta saçma bir israftır daha çok, yaşamın genel görünümü, -savaşılan yerde, iktidar için savaşılır… - Diyelim ki ama, vardır bu savaş- ve aslında rastlanmaktadır da buna" (Nietzsche, 2005, s. 72). Wilson Nietzsche'nin, varoluş mücadelesini istisna olarak gördüğünü söyler. Wilson'a göre, "varoluş mücadelesi yalnızca bir istisnadır, yaşama istencinin geçici bir kısıtlamasıdır" (Wilson, 2013, s. 363). Nietzsche, varoluş mücadelesini güce ulaşmak için yapılan bir eylem olarak görür. Soysal'ın da katıldığı üzere, "Nietzsche, eğer bir mücadele varsa, onun hayatta kalmak için değil, güç için olduğunu iddia eder" (Soysal, 2009, s. 255). Benzer bir düşünce Wilson'ın Nietzsche alıntısında da görülür; "büyük ve küçük mücadele üstünlüğe, gelişmeye ve yayılmaya, yalnızca yaşamı isteme olan güç istencine uygun olarak güce bağlanır" (Wilson, 2013, s. 363). Aslında bir bakıma varoluş mücadelesi kavramına içsel bir tepi ekleyerek güç istencine dönüştüren Nietzsche, bu istencin hayatta kalma çabasından çok üstünlük kurma çabası olduğunu düşünür. Ancak daha önce de belirtildiği gibi, bu güç arzusu insanın potansiyelini ortaya çıkarmak adına kendine yönelttiği bir eylemdir.

Nietzsche, Darwin okulunun varoluş mücadelesi noktasında yanıldığını söyler. Nietzsche'ye göre, "[o] zaman ne yazık ki Darwin okulunun istediğinden, belki onlarla birlikte isteyebileceğimizden tam tersi yönde işlemektedir; yani güçlü, öncelikli, mutlu istisnaların zararına. Türler mükemmellik içinde gelişiyor değiller: zayıflar gitgide daha çok, güçlülere hükmediyorlar -çünkü sayısal üstünlük onlarda daha da akıllılar…" (Nietzsche, 2005, s. 72). Hem fiziksel hem de ruhsal olarak zayıf olan bireyler, güçlüler karşısında yaşamlarını sürdürebilmek için birlikte hareket ederler. Aynı zamanda fiziksel ve ruhsal olarak güçlü olanların karşısına alternatif bir güç olarak kurnazlığı getirirler. Onların bu birliği ve kurnazlığı, güçlülere karşı geliştirdikleri hınç duygusundan beslenir. Wilson, sıradan ve aşağı insanların daha

yüksek insanlara oranla daha çok ürediğini ve bunu da Nietzsche'nin onların "güce ve ihtişama elverişsiz" olduğunu söylediği sözüne dayanarak aktarır (Wilson, 2013, s. 363). Yani Nietzsche'ye göre varoluş mücadelesini kazanan daha donanımlı ve daha güçlü olan birey değil, ruhsal açıdan da tüm güçsüzlükleriyle birlikte zayıf olanlardır. Wilson'a göre, "daha yüksek tipler daha karmaşık ve daha kırılgandır; onların uyumsuz olması daha muhtemeldir, çünkü güzellik ve deha nadiren kalıtsaldır" (Wilson, 2013, s. 363). Benzer bir düşünce daha öncede bahsedildiği gibi Darwin'de de vardır. Ancak Darwin doğal seçilimin topluluk bazında ele alınması gerektiğini söyleyerek toplulukta, zayıf bireylerin güçlü bireylere baskın olamayacağını söyler. Ancak Nietzsche'nin Darwin'i birinci el kaynaktan okumadığı düşünüldüğünde onu "Darwin, tini unuttu" şeklinde varolan eleştirisi sabit kalır (Nietzsche, 2005, s. 72). Burada bahsedilen tin kavramını ise Nietzsche, "Tin deyince, görüldüğü gibi, özeni, sabırı, hileyi, çarpıtmayı, kendine tamamen hakim olmayı ve taklitçilik olan her şeyi anlıyorum" şeklinde açıklar (Nietzsche, 2005, s. 72). Bir bakıma Nietzsche, insan söz konusu olduğunda bu türden açıklamaların yalnızca doğa temelli olmaması gerektiğini söyler. Çünkü insan doğa karşısında tamamen pasif olan bir canlı türü değildir. İnsan hem doğaya hem de doğanın içerisinde bulunan canlılara hükmeden aktif bir pozisyondadır.

Nietzsche'nin Darwin'in varoluş mücadelesi mekanizmasına karşı getirmiş olduğu düşünceleri bir eleştiri gibi görmek yerine onun, bir alternatif sunduğu da düşünülebilir. Çünkü Darwin bir biyolog olarak varoluş mücadelesini, doğa ve diğer canlılar karşısında hayatta kalma çabası bağlamında değerlendirir. Bir bakıma Darwin tamamen dış koşullara önem vermiştir. Zülfikar Emir Özer'in de belirttiği üzere, "Doğurganlık, doğal seçilim, farklılaşma Darwin'in öncelikli olarak dış etkenlere yoğunlaştığı anlamına gelmektedir" (Özer, 2017, s. 444). Ancak Nietzsche hayatta kalma çabasında kazananların yalnızca güçlüler olmadığı düşüncesinden yola çıkarak, varoluş mücadelesini bir güç istenci olarak yorumlar; bu yorumuyla Nietzsche'nin içsel faktörlere de önem verdiği görülür. Yani varoluş mücadelesini güç istenci bağlamında değerlendirmek, insanın içinde barındırdığı potansiyel gücü dışa vurma, kendini gerçekleştirme isteğini de taşımaktadır. Aslında

Nietzsche bu düşüncesiyle Lamarck'a daha çok yaklaşmaktadır. Gilles Deleuze'e göre, "[N] Lamarck'a o, asıl olarak adaptasyonlarla ilişkili aktif bir biçimlendirici gücün yani bir başkalaşım gücünün varlığını öngördüğü için hayranlık duyar" (Deleuze, 2002, s. 42). Deleuze alıntısından da anlaşılacağı üzere Nietzsche, içsel durumları da ele alması bakımından Lamarckçı pozisyonu savunduğu söylenebilir. Dolayısıyla Darwin ve Nietzsche arasındaki ayrışma varoluş mücadelesi yerine güç istenci kavramının getirilmesi üzerinden olduğu söylenebildiği gibi, bu kavramların Nietzsche açısından birbirlerinin alternatifi olduğu da söylenebilir. Nietzsche açısından bu iki kavram birbirinin alternatifi olabilir. Lamarck'ın zürafa örneğinin günümüzde çürütüldüğü düşünülürse evrim, canlıların istekleri doğrultusunda faaliyet göstermemektedir. Ancak bu örneğin çürütülmesi Nietzsche'nin döneminde olmaması bakımından, onun varoluş mücadelesine bir alternatif olarak sunduğu güç istenci, olumsuz bir şekilde etkilenmez.

Nietzsche'nin kurmuş olduğu efendi ve köle ahlakı sisteminde Darwin'in varoluş mücadelesi kavramı, onun doğal seçilimle evrim görüşünde işlemez gözüküyor. Ancak daha öncede bahsedildiği gibi Darwin, türlerin "mükemmele doğru" bir ilerleyiş gösterdiği düşüncesine sahip değildir. Doğal seçilim teorisi, avantajlı özelliklerin korunduğu zararlı olanların ise elendiği düşüncesine dayanmakla birlikte çevreye olan adaptasyonu da önemser. Ancak Nietzsche Darwin'in "canlılar doğaya adapte olur" düşüncesine de karşı çıkar. Soysal'ın Nietzsche alıntısına göre, "uyum gösterme, Nietzsche için "ikinci sınıf bir eylem, sadece bir tepkidir" ve ancak "kendiliğinden, saldırgan, yayılmacı, biçim-verici güçler" dış güçler üzerinde kendi etkilerini gösterdikten sonra ortaya çıkabilir" (Soysal, 2009, s. 254). Alıntıda uyumun, ikinci sınıf bir eylem olması onun kölece bir davranışı sembolize ettiği söylenebilir. Çünkü bu türden eylemler, yalnızca efedilerin biçim verdiği eylemlere karşı bir tepki olarak varolabilirler.

Darwin ve Nietzsche'nin arasındaki ilişki Nietzsche'nin Strauss eleştirisi üzerinden Darwin'e karşı yakınlık kurulmasıyla başlar. Ancak daha sonra Nietzsche, Darwin'in varoluş mücadelesi mekanizmasına ve onun doğal seçilim anlayışına, canlılar üzerindeki etkisi bağlamında karşı çıkar. Doğal seçilim etkisiyle canlıların çevreye

uyum sağlaması Nietzsche'ye göre bir eylem değil yalnızca bir tepkidir. Darwin'in insan yaşamında özgeciliğin etkili olduğu düşüncesi, onun ahlak ile ilgili görüşlerini şekillendirir. Ancak Nietzsche insanların özgecilik davranışı göstermesine, bu davranışın zayıf kimseler tarafından benimsenmesi ve güçlülere karşı bir silah olarak kullanılması nedeniyle karşı çıkar. Dolayısıyla Darwin ve Nietzsche arasındaki asıl uyuşmazlık özgecilik bağlamındadır.

3.2. Özgecilik Bağlamında Darwin ve Nietzsche

Darwin'e göre insanı hayvandan ayıran temel özelliklerden biri ahlaktır. "Ahlak duygusu, belki insan ile aşağı hayvanlar arasındaki en iyi ve en önemli farkı oluşturmaktadır" (Darwin, 1975, s. 174). Ek olarak Darwin'e göre ahlak, soydaşların birbirini korumasını da içinde barındırması bakımından insanın en yüce duygularından biridir. Her ne kadar özgeciliğin doğal seçilim yoluyla kalıtımsal olarak aktarıldığı kanıtlanmamış olsa da ya da bu davranışın kazanılmasında alışkanlığın etkisinin olup olmadığı bilinmese de, özgeci davranışı benimseyen türlerin doğada daha avantajlı olduğu Darwin'e göre gözlemlenmiştir. Darwin *İnsanın Türeyişi* adlı kitabında "[b]elirli toplumsal içgüdülerin doğal seçme ile kazanılıp kazanılmadığına, ya da duygudaşlık, sağduyu, yaşantı ve benzenme yönsemesi gibi başka içgüdülerin ve yetilerin dolaylı sonuçları olup olmadığına ya da yalnızca uzun sürmüş alışkanlığın sonucu olup olmadığına karar vermek olanaksızdır" şeklinde açıklar (Darwin, 1975, s. 147). Ancak aynı kitabın ilerleyen bölümlerinde bahsedilen durumu şu şekilde açıklar;

> "Onlar[21], belirli bir ölçüde sevdikleri arkadaşlarından ayrı düşünce üzülür, birbirlerini tehlikeye karşı uyarır, saldırı ya da savunma sırasında birbirlerine yardım ederlerdi. Bütün bunlar, belirli bir ölçüde duygudaşlık, sevgi bağlılığı ve gözüpeklik demektir. Aşağı hayvanlar için pek büyük önemleri olduğunu hiç kimsenin tartışmadığı bu türlü toplumsal nitelikler, şüphesiz, insanın atalarında da buna benzer bir yoldan yani, soya çekilmiş alışkanlığın desteklediği doğal seçme ile kazanılmıştır" (Darwin, 1975, s. 178-179).

Darwin insan ve hayvanlar arasındaki ortaklıklardan yola çıkarak insanın evrimini açıklama çabasındadır. Bu nedenle "onlar" diye adlandırdığı aşağı hayvanların

[21] Aşağı hayvanlar

tepkileriyle insanların tepkileri arasında bir ortaklık kurar. Yukarı hayvanlar olarak değerlendirdiği plesantalı doğum yapan memelilerin bazılarında özgecilik davranışını gözlemlemesiyle ilkel kabilelerde gözlemlediği özgeciliği birleştirir. Özgeciliğin popülasyonda yaygınlaşmasını ise alışkanlık ile açıklar. Dolayısıyla Darwin'e göre, toplumsal içgüdülerin aktarımında[22] alışkanlığın önemli bir yeri vardır. Ancak belirtmek gerekir ki alışkanlığın toplumsal içgüdü üzerindeki etkisi Darwin için net değildir. Johnson'ın da katıldığı üzere Darwin, toplumsal içgüdülerden hareketle ahlaka ulaşıldığını düşünür. Johnson'a göre, "Darwin ahlakın toplumsal içgüdülerden evrildiğine inanır" (Johnson, 2003, s. 672). Bir bakıma Darwin'e göre ahlak, insanı hayvandan ayıran toplumsal bir içgüdüdür.

Toplumsal içgüdüler aracılığıyla ahlakı geliştiren insan, aynı zamanda özgeci bir yaşamı da benimser. Darwin'e göre insanın özgeci bir yaşamı benimsemesinin nedeni, onun iyilik göreceği düşüncesinden hareketle iyilik yapmasına dayanır. "'Sizler insanlara onların sizlere davranmalarını istediğiniz gibi davranınız' altın kuralına [Matta İncili 7: 12. -ç.]" dayandığını düşünür (Darwin, 1975, s. 174). Aynı zamanda Darwin'e göre bu altın kural ahlakın temelinde yer alır. Bu noktada Nietzsche bağlamında dikkat edilmesi gereken, Darwin'in ahlakın temeline Hristiyan düşüncesi eklemesidir. Alıntıdan da anlaşılacağı üzere altın kural olarak adlandırdığı düşünce incilin bir parçasından oluşmaktadır. Nietzsche'nin Darwin'e olan özgecilik bağlamındaki eleştirisi ise Hristiyan değerlerini önemsemesi ve ahlak açıklamasında bu değerlere yer vermesidir. Daha önce de belirtildiği gibi, ahlakın kökenini belirlemeye çalışan Nietzsche Hristiyan değerlerine karşı bir tavır sergiler. Dolayısıyla Darwin ve Nietzsche ahlak söz konusu olduğunda zıt fikirlere sahiptir. İnsanın toplumsal içgüdüler aracılığıyla özgeci davranması Nietzsche'ye göre, Darwin özelinde Hristiyanlık etkilidir. Bu nedenle Nietzche, hem özgeciliğin kendisine hem de Darwin'in onu kullanma biçimine karşı çıkar. Wilson'a göre, Nietzsche, gerçek Darwinizmin ahlaki sistemle veya Hristiyan değerlerle ilişkisi olamayacağını; seçilim ilkesinin Hristiyan ahlakının zıddı olduğunu düşünür. Wilson'un bu durumla ilgili Nietzsche aktarımı; "türler hasta yapılı, zayıf, yozlaşmış

[22] Birinci bölümde bahsedildiği üzere, Darwin canlıların hangi davranışları olduğunu belirtmeden, onların bazı davranışlarında alışkanlığın etkili olduğunu düşünür.

olanların yok olmasına gerek duyar; fakat Hristiyanlık tam da koruyucu güç olarak onlara başvurmuştur" şeklindedir (Wilson, 2013, s. 365). Çünkü Nietzsche'ye göre Hristiyanlık, zayıf, hasta yapılı ve yozlaşmış olan insanları etkileme konusunda daha başarılıdır. Wilson'un da katıldığı üzere, "Darwinci toplumsal ilerleme ve ahlaki mükemmelleştirilebilirlik formülleri altında "Hristiyan varsayımları ve yorumları hala yaşıyor"" (Wilson, 2013, s. 365).

Nietzsche, ahlakı iyi kavramından hareketle herhangi birine sağladığı fayda aracılığıyla tanımlamaya son derece karşıdır. Nietzsche'nin İngiliz psikologları olarak adlandırdığı faydacı kuramının savunucularına karşı getirdiği eleştirinin sebebi iyi kavramını, bir başkasına sağladığı yarar bağlamında değerlendirmelerinden kaynaklanır. Nietzsche'ye göre insanın başka bir insana davranışındaki motivasyonu kendi çıkarı ve düşüncesi olmamalıdır. Nietzsche'ye göre, kendi çıkarını düşünerek eyleme geçen ve kendi iyisini bir başka iyi kavramı üzerinden kurmak kölece bir davranıştır. Hem fiziksel hem de ruhsal bakımdan zayıf olan, güçlülerin değerlerini tersine çeviren ve onlara karşı hınç besleyen köle ahlaklı insanın Darwin'in doğal seleksiyonu düşünüldüğünde yok olması gerekir. Ancak insanın özgeci bir davranış sergiliyor olması, kendi türünden olanı korumasıyla zayıf karakterli kişilerin elenmesini ortadan kaldırır. Darwin'e göre insanın bu davranışı benimsiyor olması duygudaşlığa dayanır. Çünkü Darwin'e göre, "Besbelli, aynı kabilenin üyeleri kendilerine genel iyiliğe yararlı görünen davranışı överler, zararlı görüneni yererlerdi" (Darwin, 1975, s. 181).Yani Darwin'e göre insan, toplumsal bir hayvan olması bakımından soydaşlarının övgülerini ve yergilerini gözardı etmeden yaşamına devam eder. Bu gözardı edemeyiş ise, soydaşlarının yardımına koşmalarına neden olur.

Nietzsche'nin özgeciliğe karşı çıkmasının bir asıl nedeni ise merhamet kavramı bağlamındadır. İnsanların doğuştan günahkar olduğu temeline dayanan bir inanç sistemi olan Hristiyanlık, insanın hem kendine hem de çevresindeki diğer insanlara merhamet göstermesi gerektiğini öğütler. İnsan, Hristiyanlık tarafından doğuştan günahkar olarak tanımlanması dışında, ona aynı din tarafından daha çok günah işlememesi adına hazlarından ve arzularından uzak durması öğütlenir. Hristiyanlığa

sıkı bir biçimde bağlı olan bir kişi doğuştan günahkar olduğu düşüncesinin etkisiyle acı çeker. Daha fazla acı çekmemek adına ise Hristiyanlığın hazlardan uzak durma öğüdüne uyar. Ancak Nietzsche insanı bir bütün olarak değerlendirir ve bu bütünün içine insanın tüm hazlarını ve arzularını da dahil eder. Yani Nietzsche'ye göre insan doğuştan günahkar olan bir varlık değildir ve hem kendisine hem de çevresindeki diğer insanlara merhamet etmesi gerekmez. Aksine Nietzsche "Schopenhauer'in öğrettiği o erdemin, en üst erdem, biricik erdem ve bütün erdemierin temeli olan o merhameti ben her hangi bir erdemsizlikten daha tehlikeli olarak tespit ettim" şeklinde düşünür (Nietzsche, 2002, s. 47). İnsanı bir bütün olarak değerlendiren Nietzsche, onu hazlarından ve acılarından ayrı düşünmez. Yani acıdan kaçıp hazza yönelme gibi bir duruma Nietzsche, insanın bütünlüğünü altüst etmesi bakımından karşıdır. Özellikle bir başkasının acısına merhametle karşılık vermek, onun haz ve acı dengesini bozar. Nietzsche'ye göre, "Bütün nüanslarıyla acı çekme şimdi bizim için ilginç bir hale geldi: Bu bağlamda kuşkusuz biz merhametle dolu değiliz; acının görüntüsü karşısında sarsılsak ve gözyaşlarına boğulsak da: bu nedenle hiçbir şekilde yardım etme arzusuna sahip değiliz" (Nietzsche, 1968, s. 73). İnsanın acı çeken karşısında yardım etme arzusunun olmaması, acımasız ya da kötü bir insan olmasından kaynaklanmaz. Şayet Nietzsche yardım etmeme durumunu acımasızlık olarak görseydi, acı karşısında kişinin sarsılmayacağını söylemesi gerekirdi. Dolayısıyla Nietzsche'nin bu sözünden anlaşılması gereken, bir kişinin yaşadığı duygu acı duygusu da olsa, hiç kimsenin yaşanılan duyguyla o duyguyu yaşayan kişi arasına girme hakkı yoktur. Kişinin başından geçen olaylar sonucunda yaşamış olduğu duygular, bir başkası tarafından değiştirilemez.

Nietzsche ise, özgeciliği Hristiyan erdemi olarak nitelendirir. Ancak Nietzsche'ye göre, "Hristiyanlığın özgecilik ve sevgi öğretisini ön plana koyması, yine de türlerin çıkarını bireyin çıkarından daha değerli gördüğü anlamını doğurmaz" (Nietzsche, 1968, s. 142). Nietzsche'ye göre, Hristiyanlığın tarihe geçen asıl etkisi, birey övgüsü olmasına rağmen insan ırkının kurbansız yapamayacağıdır (Nietzsche, 1968, s. 142). Hristiyanlık insan türünün gelişme göstermesinde rol oynamaz. Nietzsche'ye göre doğal seçilim ilkesi gereği, zayıf ve dejenere tiplerin yok olması beklenirken,

Hristiyanlığın bu tiplere ihtiyaç duyması bakımından toplulukta yok olmadığı gözlemlenir. Güçlü olanlar karşısında hayatta kalmak için kurnazlaşması ve diğer zayıflarla bir olması, zayıf tiplerin mücadele biçimidir. Dolayısıyla, “insan sevgisi” adı altında özgeci davranış, zayıflar arasında benimsenir. Nietzsche’ye göre, “Bu evrensel insan sevgisi pratikte acı çeken, yoksun, yozlaşmış olanların tercihidir; gerçekte ise, gücü, sorumluluğu, insanları kurban etme yüce ödevini alçaltır ve zayıflatır” (Nietzsche, 1968, s. 140). Nietzsche’ye göre, özgeciliğin bir insan davranışı olmasının sebebi zayıfların, güçlüler karşısında korunmasını sağlamasından kaynaklanır. Özgecilik Nietzsche’ye göre, insanı güçlendiren ve üstünlük kurmasını sağlayan durumları alçaltarak, onu hem ruhça hem de fiziksel olarak zayıflatır.

Özgeci davranış biçimi Darwin’in varoluş mücadelesiyle çelişkilidir. Varoluş mücadelesi hayatta kalmak için kendi türünün diğer bireyleriyle verilen bir mücadeleyken, özgecilik kendi türünü koruma davranışıdır. Bu açıdan bakıldığında bireyin hem kendini koruması hem de kendi türünü korumak adına tehlikeye atılması nasıl mümkün olabilir? Darwin’e göre, insanın duygudaşlığı benimsemesi ve bu nedenle özgeci davranışta bulunması toplumun yargılarından kaynaklanmaktadır. Topluluğun bireyi övgüsü ve yergisi, bireyin kendisini onlar için feda etmesine yeterli bir neden olabilir mi? Nietzsche’nin kurban edilmiş bireylerin yokluğunun değil varlığının daha faydalı olabileceği düşüncesi hatırlanırsa, belki de özgeciliğin benimsenmesi en avantajlı durum olmaktan çıkar.

SONUÇ

Evrim teorisini sistematik bir biçimde inceleyen Darwin, yalnızca hayvanları değil, insanları da dahil etmiştir. Ancak insanın evrimi, onun aşağı hayvanlardan farklılaşmasını sağlamıştır. Bu farklılaşma Darwin'e göre, ahlak ve vicdandır. Darwin bir biyolog olmasına rağmen insan ve hayvan arasındaki temel bir fark olan ahlak konusunda, birçok düşünceye sahiptir. Özellikle Darwin bazı hayvanlar gibi insanın da kendi türünü koruyan özgeci bir yaşayışı, ona avantaj sağladığı için benimsediğini düşünmüştür. Bu düşüncesini toplumsal içgüdüyle açıklayan Darwin insanı ahlaklı kılanın soydaşların övgüsü ve yergisi olduğunu söylemiştir. Bu düşüncelere tezin birinci bölümünde değinilmiştir.

Nietzsche'nin ahlakın kökenini sorgulaması, efendi-köle ahlakı ve merhamet kavramı bağlamında özgecilik görüşleri tezin ikinci bölümünü oluşturmuştur. Nietzsche'nin ahlakın kökenine dair getirmiş olduğu açıklamayla ahlak kavramını tanımlamanın kolay olmadığı anlaşılmıştır. Çünkü ahlak kavramını açık kılmak adına diğer bir çok kavramın tanımlanması gerekmiştir. Nietzsche'nin ahlak felsefesi düşünüldüğünde efendi ve köle ahlakı ayrımları oldukça önemlidir. Bu ayrımın Nietzsche'nin felsefesinde önemli olmasının yanı sıra, Nietzsche'nin Darwin'e itirazları bağlamında da önemli olduğu görülmüştür.

Nietzsche'nin efendi ve köle ahlakı olarak adlandırdığı insanlar yukarı ve aşağı kültürün birer simgeleridir. Efendi ve köle ahlakı Darwin'in sisteminde de görülür ancak Nietzsche'de olduğu gibi bir kültürün simgesi değildir. Darwin'in canı pahasına kendi türünü koruyan erdemli insanları Nietzsche'nin felsefesinde efendilere denk gelmektedir. Ancak belirtilmelidir ki Nietzsche'ye göre efendiler bunu herhangi bir çıkar gözetmeksizin yalnızca güç fazlalığından yaparken, Darwin'in erdemli olarak adlandırdığı insanlar bu davranışı, topluluğun övgüsünü kazanmak için yapar. Darwin'nin sisteminde köle ahlaklıyla ilgili özel bir açıklama yoktur. Ancak Darwin'in erdemli insanları, zayıf olanları yani Nietzsche'nin köle ahlaklı insanını korur. Darwin zayıf yapılı insanlarla ilgili herhangi bir yargıda bulunmazken Nietzsche, zayıfların güçlülere karşı hınç beslediğini düşünmektedir.

Sonuç olarak bu tezde Darwin ve Nietzsche arasında dört aşamalı bir ilişki kurulmuştur. İlk iki aşamada Darwin ve Nietzsche'nin yakın olduğu üçüncü aşamada ise bir alternatif sunduğu, dördüncü aşamada ise Nietzsche'nin Darwin'den tamamen uzaklaştığı görülmüştür. İlk olarak Darwin ileri sürdüğü düşüncelerden dolayı döneminde oldukça etkili bir figürdür. Darwin'in etkili olduğu bu dönem Nietzsche'nin gençlik yıllarına tekabul etmektedir. Bu nedenle yorumcular Nietzsche'nin Darwin'den etkilendiği konusunda uzlaşmıştır Özellikle onun felsefesinde fizyolojiye vermiş olduğu önem, bu etkilenmenin bir göstergesi olarak düşünülmüştür. Soylu olarak nitelendirdiği efendi ahlaklı insanların hem ahlak hem de fiziksel olarak güçlü olmaları ve köle ahlaklı insanların da aynı şekilde hem fiziksel hem de ahlak bakımından zayıf olmaları Darwin etkili olduğu söylenmiştir.

İkinci olarak, Nietzsche Strauss'u eleştirmesi üzerinden Darwin'le yakınlık kurduğu söylenmiştir. Nietzsche Strauss'un Darwin'i yanlış anlamasına ek olarak onun düşüncelerini değerlendirirken yanlış bir pozisyondan hareket ettiğini düşünmüştür. Bu noktada Nietzsche Darwin'i eleştirmez aksine onu savunan bir pozisyondadır. Nietzsche'nin ahlak ile ilgili görüşlerinden ikinci bölümde bahsederken, onun ahlakla ilgili bir tanım vermediği, ahlakın kökenine dair bir sorgulama yaptığı söylenmiştir. Ancak insanı içgüdülerinden uzaklaştıran bir ahlak anlayışına tamamen karşı olduğu söylenmiş ve doğalcı bir ahlakı savunduğu gözlemlenmiştir. Dolayısıyla Nietzsche Darwin'in geliştirmiş olduğu doğalcı bir ahlak anlayışına karşı değildir. Aksine Darwin gibi Nietzsche de bu türden bir ahlak anlayışını savunmuştur.

Üçüncü olarak, Nietzsche güç istenci kavramını varoluş mücadelesine bir alternatif olarak düşünmüştür. Çünkü Nietzsche'ye göre, varoluş mücadelesi hem kanıtlanmamış hem de ifade etmek istenen düşünceyi yeterince iyi aktaramamıştır. İlk olarak, Nietzsche'nin varoluş mücadelesinin kanıtlanmadığı düşüncesi, mücadele yalnızca hayatta kalmak için değil, aynı zamanda mücadelenin güç kurmak için de verildiğini söylemesinden kaynaklanır. Güç kurma düşüncesi bir başkası üzerinde kurulan otorite şeklinde anlaşılabileceği gibi insanın kendi potansiyelini açığa çıkartması şeklinde de anlaşılabilir. İkinci olarak, Nietzsche'ye göre Darwin yalnızca dış koşullara önem vermiştir. Ancak Nietzsche, insan söz konusu olduğunda içsel

durumlar da düşünülmesi gerektiğini söylemiştir. Aslında Nietzsche bu düşüncesiyle Deleuze'un de ifade ettiği şekilde Lamarck'a yakınlaşmıştır. Lamarck ve Darwin ayrımı dışsal faktörlerin evrimde etkili olmasıyla belirlenmiştir. Simonn ve Schepeers'in çalışması ise Darwin'in haklı olduğunu göstermiştir. Ancak yine de bu kanıt Nietzsche'den çok sonra ortaya konulduğu için onun güç istenci kavramının varoluş mücadelesine bir alternatif olduğu görüşü bu durumdan olumsuz bir şekilde etkilenmemektedir.

Dördüncü aşama ise, Darwin ve Nietzsche'nin özgecilik bağlamında değerlendirilmesidir. Bu aşamada Darwin ve Nietzsche arasında bir ortaklık kurulamamıştır. Darwin "iyi davranışın sonucu olarak iyi davranış görme" düşüncesini ahlakın temeli olarak değerlendirmiştir. Bu davranış Darwin'e göre toplumsal içgüdü ve özgeciliğin etkisiyle ortaya çıkmıştır. Ancak iyi davranışının çıkar gözetilerek yapılması Nietzsche'nin karşı çıktığı bir durumdur ve Nietzsche, Darwin'in iyi davranış hakkındaki düşüncesini Hristiyanlık erdemi olarak değerlendirmiştir. Özgeciliğin kendi türünden olanı koruma olarak tanımlanması Nietzsche'de merhamet bağlamında düşünülmüştür. Nietzsche, merhamete ihtiyaç duyanların köle ahlaklılar olduğunu ve bu duygu aracılığıyla efendi ahlaklılara acı çektirdikleri düşüncesini savunmuştur. Dahası köle ahlaklılar Nietzsche'ye göre 'acı çektirme' durumunu efendilere karşı bir silah olarak kullanmıştır. Hristiyanlık her bakımdan zayıf olan insanlar üzerinde daha etkili olmuştur. Bu açıdan düşünüldüğünde Nietzsche'ye göre merhamet kavramı Hristiyanlığın zayıf yapılı olanlara karşı bir armağanıdır. Aynı zamanda Nietzsche merhamet kavramına, insan ve insanın yaşadığı duygu durumlarıyla arasına girmesi bakımından karşı çıkmıştır. İnsanın deneyimlediği olaylar sonucu oluşan duygu durumları kişiye özgü ve biriciktir. Bu nedenle o insanla yaşadığı duygu arasına herhangi biri girmemelidir. Çünkü insanı bir arada tutan şey, onun yaşamış ya da yaşayacak olduğu sevinçleri ve hüzünleridir.

Son olarak birbirinden tamamen farklı disiplinlerde uzman olan iki düşünür arasındaki bağın detayları incelenmiştir. Nietzsche'nin doğalcı bir ahlak anlayışını savunması bakımından Darwin'le yakınlaştığı söylenebilir. Ancak özgecilik

bağlamında düşünüldüğünde Darwin ve Nietzsche arasında herhangi bir ortaklık kurulamaz.

KAYNAKÇA

ARSLAN, Ahmet (2014) *İlkçağ Felsefe Tarihi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.

ARISTOTELES (2012) *Fizik*, çev. Saffet Babür, Yapı Kredi Yayınları: İstanbul

ARISTOTELES (2018) *Hayvanların Hareketleri Üzerine,* çev. Furkan Akderin, Say Yayınları: İstanbul.

ATEŞ, Kenan (2009) "Dünü ve Bugünüyle Evrim Kuramı", edt. Kenan Ateş, Bilim ve Düşünce Kitap Dizisi-5, Evrensel Basım Yayın: İstanbul.

AY, Volkan (2013 Haziran) "Nietzsche'de Merhamet Kavramının Yeniden Değerlendirilmesi" Beytulhikme An International Journal of Philosophy, 3, 199-215.

BABICH, Babette (2014) "Nietzsche and/or/versus Darwin", Common Knowledge sayı: 20, . 4: 404-411.

BEALS, Leon, Ralph- HOİJER, Harry (2018) "Antropolojinin Konusu ve Alanı", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 35(2), (9-34).

BURKHARDT, W. Richard, Jr. (2011) Transformations of Lamarckism. Snait B. Gissis ve Eva Jablonka (Ed.), "Lamarck, Cuvier, and Darwin on Animal Behavior and Acquired Characters" (33-45). The MIT Press: London.

CALL, Lewis (1998) "Anti-Darwin, Anti-Spencer*:* Friedrich Nietzsche's Critique of Darwin and 'Darwinism'" http://articles.adsabs.harvard.edu/cgi-bin/nph-iarticle_query?1998HisSc..36....1C&defaultprint=YES&filetype=.pdf

DARWIN, Charles (1975*) İnsanın Türeyişi*, çev. Sevim Belli, Onur Yayınları: Ankara.

DARWIN, Charles (2012) *Türlerin Kökeni*, çev. Öner Ünalan, Evrensel Basım Yayın: İstanbul.

DELEUZE, Gilles (2002) *Nietzsche and Philosophy*, çev. Hugh Tomlinson, The Cromwell Press, London.

GOULD, Stephan Jay (2003) *Darwin ve Sonrası*, çev. Ceyhan Temürcü, TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları: Ankara.

GOTTDENKER, Paula (1979a) "Francesco Redi and the Fly Experiments" sayı:4, s.575-592 The Johns Hopkins University Press, Baltimore.

GUTHRIE, W.,K.,C. (2011) *Yunan Felsefe Tarihi* çev. Ergün Akça, Kabalcı Yayınevi: İstanbul.

JOHNSON R. Dirk (2003) Tijdschrift voor Filosofie. "ON THE WAY TO THE "ANTI-DARWIN"", Peeters: ie, 65/2003, p. 657 – 679: Leuven.

KUÇURADİ, İoanna (1967) *Nietzsche ve İnsan*, Yankı Yayınları: İstanbul.

KRANZ, Walther (1994) *Antik Felsefe* çev. Suad Y. Baydur, Sosyal Yayınlar: İstanbul

NIETZSCHE, Friedrich (1968) *Will to Power*, çev. (Walter Kaufmann ve R. J. Hollingdale), Vintage Books: New York.

NIETZSCHE, Friedrich (2002) *Güç İstenci*, çev. Sedat Umran, Birey Yayıncılık: İstanbul.

NIETZSCHE, Friedrich (2005) *Putların Batışı* çev. Mustafa Tüzel, İthaki Yayınları: İstanbul.

NIETZSCHE, Friedrich (2006) *David Strauss, İtirafçı ve Yazar* çev. Mustafa Tüzel, İthaki Yayınları: İstanbul.

NIETZSCHE, Friedrich (2008) *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*, çev. Ahmet İnam, Say Yayınları: İstanbul.

NIETZSCHE, Friedrich (2009) *Müziğin Ruhundan Tragedyanın Doğuşu* çev. İsmet Zeki Eyuboğlu Say Yayınları: İstanbul.

NIETZSCHE, Friedrich (2014) *Tan Kızıllığı*, çev. Hüseyin Salihoğlu ve Ümit Özdağ, İmge Kitabevi Yayınları: Ankara.

NIETZSCHE, Friedrich(2017a) *İnsanca Pek İnsanca-1*, çev. Mustafa Tüzel, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: İstanbul.

NIETZSCHE, Friedrich(2017b) *Şen Bilim*, çev. Ahmet İnam, Say Yayınları: İstanbul.

NIETZSCHE, Friedrich(2017c) *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, çev. Mustafa Tüzel, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: İstanbul.

NIETZSCHE, Friedrich (2018) *Karışık Kanılar ve Özdeyişler*, çev. Mustafa Tüzel, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: İstanbul

MILLGRAM, Elijah (2007 Temmuz) "Who Was Nietzsche's Genealogist?", Society and Blackwell Publishing (92-110).

ÖZCAN, Muttalip (2013 Aralık) “Efendilik ve Kölelik” Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt.30, Sayı.2 (129-160).

ÖZER, Zülfükar Emir (2017) “BİR ANTİ-DARWİNİST OLARAK NİETZSCHE”, FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi), sayı: 24, s. 439-458 ISSN 1306-9535: Ankara.

SIMMONS,E. Robert- SCHEEPERS, Lue (1996 Kasım) The American Naturalist. “Winning by a Neck: Sexual Selection in the Evolution of Giraffe”. 148. (771-786) The University of Chicago Press: Chicago.

SOYSAL, Soner (2009 Mayıs) “Nietzsche, güç istenci ve Darwincilik”, Baykuş Felsefe Yazıları Dergisi, s.4 (243-273).

RICHARDSON, John (2002 Kasım) “Nietzsche contra Darwin”, International Phenomenological Society. Philosophy and Phenomenological Research, Vol. 65, No. 3 pp. (537-575).

ROLL-HANSEN, Nils (1979b Temmuz) “Experimental Method and Spontaneous Generation: The Controversy between Pasteur and Pouchet, 1859–64” Journal of the History of Medicine & Allied Sciences, Oxford University Press, s. (273–292).

ROVELLI, Carlo (2014) *Miletli Anaksimandros ya da Bilimsel Düşüncenin Doğuşu* çev. Atakan Altınörs, Bilge Kültür Sanat: İstanbul.

WILSON, Catherine (2013) Journal of Nietzsche Studies. “Darwin and Nietzsche: Selection, Evolution, and Morality”. 44. (354-370) Penn State University Press: Pennsylvania.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Cansu ASLANTAŞ

Doğum Yeri: İZMİR

Doğum Tarihi: 23/07/1994

Medeni Hali: BEKAR

EĞİTİM BİLGİLERİ

Lise 2008-2013: SUPHİ KOYUNCUOĞLU LİSESİ

Üniversite 2013-2017: MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ

MESLEKİ BİLGİLER